



ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E TÜRK OCAKLARI'NIN
EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ (1912-1931)**

Nezaket İslam HAYIRLIOĞLU

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

ARALIK - 2019



**OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E TÜRK OCAKLARI'NIN EĞİTİM VE
KÜLTÜR FAALİYETLERİ (1912-1931)**

Nezaket İslam HAYIRLIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ARALIK 2019

Nezaket İslam HAYIRLIOĞLU tarafından hazırlanan "OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E TÜRK OCAKLARI'NIN EĞİTİM ve KÜLTÜR FAALİYETLERİ (1912-1931)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

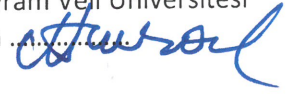
Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.....



Başkan: Prof. Dr. Mehmet Akif TURAL

Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum



Üye: Doç. Dr. Bahattin DEMİRTAŞ

Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum



Tez Savunma Tarihi: 24.12.2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Figen ZAFİF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.



Nezaket İslam HAYIRLIOĞLU

24/12/2019

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E TÜRK OCAKLARI'NIN EĞİTİM VE KÜLTÜR
FAALİYETLERİ (1912-1931)

(Yüksek Lisans Tezi)

Nezaket İslam HAYIRLIOĞLU

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Aralık 2019

ÖZET

1912 yılının Mart ayında kurulan Türk Ocakları, Türkçülük düşüncesinin Osmanlı'nın son döneminde ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde uygulayıcısıdır. Yeni devletin ideolojisinin halka benimsetilmesinde en önemli rol Türk Ocakları'nın olmuştur. Modern bir devlet kurulurken halkın da refah seviyesinin yükseltilmesi ve yaşam tarzının değiştirilmesi gerekmektedir. Türk Ocakları bu misyonu üstlendi. Faaliyetlerini İstanbul'la sınırlandırmadı taşrada en ücra köşelere kadar ulaştı. Bunu yaparken halka doğru anlayışı ile hareket eden Ocaklılar, köycülük faaliyeti adı altında okullar ve dispanserler açmış, sinemanın propaganda gücünü kullanmıştır. Kadınların sosyal hayatta erkeklerle birlikte yer almasına önem verilmiştir. Türk kadını ilk kez Türk Ocağı'nda sahneye çıkmış, düzenlenen etkinlikler kadın ve erkekler için düzenlenmiştir. Balolar ve konserler düzenlenmiş, hayat tarzında Batı örneğinde değişikliğe gidilmiştir. Ancak bu kesinlikle özünü unutmak olmamıştır. Türk Ocakları, Türklük bilincini terk etmemişler, yerli sanayinin geliştirilmesi, yerli malı kullanılması ve tarihi çalışmaları, açtıkları meslek kursları, harf inkılabına destekleri ile de toplumsal dönüşümde öncü rol üstlenmişlerdir.

Bilim Kodu : 118101

Anahtar Kelimeler : Türk Ocağı, okul, mektep, kurs, sinema, Kürkçüler, Ayvalık, Tarsus,

Sayfa Adedi : 125

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

EDUCATIONAL AND CULTUREL ACTIVITIES OF TURKISH HEARTHES FROM
OTTOMAN TO REPUBLIC (1912-1931)
(M.Sc. Thesis)

Nezaket İslam HAYIRLIOĞLU

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
December 2019

ABSTRACT

The Turkish Hearths, which was established in the month of march of 1912, are the practitioners of Turkism İn the late period of Ottoman and the newly established state of the Republic of Turkey. The most important role in the adoption of the ideology of the new state to public was the Turkish Hearths. While establishing a modern state the welfare of the people had to be naised and the lifestyle had to be changed. Turkish Hearths undertook this mission. They did not limit their activities to İstanbul and reached the most remote corners in the provinces. While doing this, the Turkish Hearths acting with the understanding towards the public, opened school and dipensaries under the name of village activity and used the propaganda power of cinema. They emphasized that women take part in social life with men fort the first time, Turkish women took the stage at The Turkish Hearth and the activities were organized for men and women. Proms and concerts were organized and the lifestyle was changed in the western example. However this has certainly not been forgotten the essence. Turkish Hearths did not abandon the consciousness of Turkishness, they played a picneering role in social transformation with the development of domestic industry, the use of goods and their historical studies, the vocational courses they opened and their support for letter revolution.

Science Code : 118101

Key Words : Turkish Hearths, school, cinema, course, Kurkçuler, Ayvalik, Tarsus,

Page Number : 125

Supervisor : Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

TEŞEKKÜR

Tez ile ilgili araştırmalara başlarken öncelikle bütün sürece hâkim olmak adına Türk Ocakları adı geçen her çalışmaya ulaşmak için Devlet Arşivleri, TBMM Kütüphanesi, Milli Kütüphane başta olmak üzere pek çok yerde araştırma yaptım. Bu süreç bazen sekteye uğrasa da çalışmalarımı tamamladım. Türk Yurdu dergisi ve bazı yerel gazeteleri taradım. Ancak basılı gazeteler göz önünde bulundurulduğunda hepsinden yararlanmak zaman darlığı nedeniyle mümkün olmadı. Mevcut eksiklerim için hoşgörünüze sığınırım. Türk Ocakları'nın tarihi mirasını sahiplenen biri olarak bu kıymetli müesseseye hizmet etmek şansını bana veren sevgili danışmanım Prof. Dr. Mehmet Şahingöz'e öncelikle teşekkür ederim. Beni her zaman her koşulda destekleyen anneciğim Nalan Hayırlıoğlu'na ve iki yıl önce kaybettiğim canım babacığim Mustafa Hayırlıoğlu'na en büyük teşekkürüm. Biliyorum ki her zaman yanımda olacak. Tezin düzenlemesinde emeği olan arkadaşım Elisa Nurdan Koçak'a ve benim için oldukça zorlu geçen bu süreçte desteklerini esirgemeyen, isimlerini tek tek yazamadığım kıymetli hocalarım ve arkadaşlarıma da teşekkür borçluyum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ	xii
KISALTMALAR.....	xiv
1.GİRİŞ	1
2. OSMANLI DEVLETİ’NİN DAĞILMASINI ÖNLEME ÇABALARI	5
2.1. Rusya’dan Gelen Müslümanların Etkisi.....	6
2.2. Fikir Akımları.....	8
2.2.1. Osmanlıcılık	8
2.2.2. İslamcılık	10
2.2.3. Türkçülük	10
2.3. Türkçü Dernekler.....	12
2.3.1. Türk Derneği	12
2.3.2. Türk Yurdu Cemiyeti ve Türk Yurdu Dergisi.....	13
2.3.3. Türk Ocakları.....	13
2.3.3.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları dışında açılan Türk Ocakları	16
2.3.3.2. Atatürk’ün Türk Ocakları şube ziyaretleri.....	17
3. TÜRK OCAKLARI’NIN ULUS İNŞASINDAKİ ROLÜ	19
3.1. Türk Ocakları’nın Latin Harfleri’nin Halka Tanıtılmasındaki Rolü	21
3.2. Türk Tarih Kurumu’nun Oluşturulması Sürecinde Türk Ocakları	23

3.2.1. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti	23
3.2.2. Türk Tarih Tezi.....	26
3.3. Türk Ocakları'nın Toplumsal Dönüşümde Öncü Faaliyetleri.....	26
3.3.1. Türk Ocakları'nın Kadına Verdiği Önem ve Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinde Türk Ocakları'nın Rolü	27
3.3.2. Şapka İnkılabında Türk Ocakları.....	29
3.3.3. Türk Ocakları'nın Sinema İle Halk Eğitimi	30
3.3.4. Türk Ocakları'nın Tiyatro Faaliyetleri ile Halk Eğitimi	33
3.3.5. Türk Ocakları'nın Radyo Aracılığı ile Halk Eğitimi.....	36
3.3.6. Türk Ocakları'nın Spor Faaliyetleri	37
3.3.7. Türk Ocakları'nın Köycülük ve Sağlık Çalışmaları	41
3.3.7.1. Köycülük	41
3.3.7.2. Sağlık	42
3.4. Diğer Faaliyetler	47
3.4.1. Türk Ocakları'nın Açtığı Müze ve Kütüphaneler	47
3.4.1.1. Müze	47
3.4.1.2. Kütüphane.....	48
3.4.2. Fotoğraf Koleksiyonu	50
3.4.3. Yerli Malının Kullanılması.....	50
3.4.4. Türk Ocakları'nın Açtığı Sergiler	51
3.4.5. Türk Ocakları'nın Düzenlediği Balo ve Konserler	53
3.4.6. Türk Ocakları'nın Muhtelif Sebeplerle Yaptığı Kutlamalar	54
3.4.6.1. Ergenekon Bayramı	54
3.4.6.2. Çocuk Bayramı	54
3.4.6.3. Kurtuluş Bayramı kutlamaları	55

4. TÜRK OCAKLARI'NIN EĞİTİM ANLAYIŞI.....	57
4.1. II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Anlayışı – İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Uygulamaları	57
4.2. Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi Eğitim Anlayışı	59
4.3. Türk Ocakları'nın Eğitim Anlayışı ve Faaliyetleri.....	60
4.3.1. Türk Ocakları'nın Açtığı Okullar	61
4.3.1.1. Atatürk'ün Tarsus ziyareti ve Tarsus Türk Ocağı Okulu	61
4.3.1.2. Ayvalık Türk Ocağı Okulu	63
4.3.1.3. Ankara Çakal Köy Türk Ocağı Okulu ve Dispanseri	64
4.3.1.4. Adana Türk Ocağı Okulu	67
4.3.2. Türk Ocakları'nda Verilen Dersler ve Açılan Kurslar	70
4.3.2.1. Müzik ve folklor çalışmaları.....	70
4.3.2.2. Lisan dersleri	73
4.3.2.3. Gece dersleri	74
4.3.2.4. Çeşitli konularda dersler	75
4.3.2.5. Türk Ocakları'nın açtığı kurslar	75
4.4. Türk Ocakları'nın Öğrencileri Himayesi.....	76
4.5. Türk Ocakları'nın Düzenlediği Konferanslar	78
4.6. Türk Ocakları'nın Yayın Faaliyetleri	79
4.6.1. Türk Ocağı Şubeleri Tarafından Çıkarılan Dergiler.....	80
4.6.1.1. Altın Yurt Mecmuası	80
4.6.1.2. Birlik Gazetesi	80
4.6.1.3. Türk Bahçesi.....	80
4.6.1.4. Türk Gençleri Mecmuası	81
4.6.1.5. Fikirler	81

4.6.1.6. Yeni Mecmua	81
4.6.1.7. Ocak.....	82
4.6.2. Türk Ocakları Tarafından Yayınlanan Kurultay Raporları, Kitaplar ve Broşürler	82
4.6.2.1. Kurultay raporları	82
4.6.3. Türk Ocakları Kurultaylarına Sunulan Merkez, Murakabe ve Hars Heyeti Raporları ve Ocak Kongrelerine Sunulan İdare Heyeti Raporları.....	83
5. SONUÇ	87
KAYNAKLAR	89
EKLER.....	95
EK-1. Ramazan ayında Şehzadebaşı'nda Türk Ocağı bahçesindeki bir binada hanımlara sinema gösterilmesine müsaade edildiği (H-01-09-1935).....	96
EK-2. Türk Ocağı İdaresi'nin Japon ticari hayatı ve sanayii ile ilgili bir Japon filmi isteği	98
EK-3. Ankara Türk Ocağı binasındaki sinema ve tiyatronun tüketim vergisinden muafiyeti (09.12.1930)	101
EK-4. Türk Ocakları Merkez Heyetince Ankara'ya getirilecek tiyatro temsil heyetlerine Devlet Demiryolları'nda %50 indirim yapılması(09.11.1930)	106
EK-5 Zile Himaye-i Etfal ve Türk Ocağı Menfaatlerine.....	107
EK-6. Cağaloğlu Türk Ocağı binasında açılacak Japon Sergisi'ne katılacak firma ve eşantyon ürünlerin Listesi (Fr.,İng.)(M-19-02-1926).....	108
EK-7 Türkoçağında kadın ve erkeklerden müteşekkil bir musiki heyetinin verdiği konserin adab-ı islamiyeye mugayir olduğu, bunun tekrarının önlenmesi gerektiği.(H-04-04-1338).....	110
EK-8 Ankara Türk Ocağı'nda Açılan Serbest Ticari Hesap ve Muhasebe Kursu'nu tamamlayanlara verilen Ehliyet Varakası.....	114
EK-9. Türk Ocağı tarafından Almanya'ya tahsile gönderilecek olan Sanayi-i Nefise Mektebi talebelerinden Ahmed Zeki'nin pasaport muamelesinin yapılması talebi.(M-31-03-1923).....	115
EK-10. Türk Ocağı ile Hamdullah Suphi Bey'in, gönderilen çocukların velayetine müdahale etmelerinin eğitimde zararlı olacağı sebebiyle mektep idaresine itimad	

edilmesine dâir Maarif-i Umumiye Nezareti'nden Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya çekilen telgraf.(H-22-10-1335).....	117
EK-11 . İstanbul'da Mehmetpaşa Yokuşu'nda Türkistanlılara ait bir tekkenin Türk Ocakları Merkez Heyeti'nin idaresinde Türkiye'ye öğrenim için gelen fakir Türk öğrencileri ikametlerine tahsisi.(22.01.1928).....	119
ÖZGEÇMİŞ	125



RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3. 1. Mudurnu Türk Ocağı'nda düzenlenen bir etkinlikte hanımlar.....	27
Resim 3.2. Afet İnan, kadın hakları ile ilgili konferansından sonra Türk Ocakları salonunda Atatürk ve davetliler ile.....	29
Resim 3. 3. 1930'lu yıllarda Balıkesir Türk Ocağı binası.....	34
Resim 3. 4. Cumhuriyet İlkokulu önünde tiyatro oyuncuları kostümleriyle.....	35
Resim 3.5. Mudurnu Beşkavak'ta Urfalı Raşit Pehlivan'ın 29 Mayıs 1925 tarihli taş kaldırma gösterisi.....	38
Resim 3. 6. 29 Mayıs 1925 tarihinde düzenlenen spor gösterisinden.....	39
Resim 3. 7. Bursa Türk Ocağı'nda hasta muayenesi 9 Ağustos 1928.....	44
Resim 3. 8. Bursa Türk Ocağı muayene evinde sıra bekleyen hastalar.....	44
Resim 3. 9. Ocağın muvakkat dispenseri ve tedavi için gelen köylüler.....	46
Resim 3. 10. Mudurnu eşrafı Türk Ocağı Sanayi Sergisi'nde.....	52
Resim 3. 11. Gelibolu Türk Ocağı'nda eski ve yeni el işleri sergisi.....	52
Resim 3. 12. Muş Türk Ocağı'nda Çocuk Bayramı kutlamaları.....	55
Resim 4. 1. Tarsus Türk Ocağı Okulu.....	63
Resim 4. 2. Ayvalık Türk Ocağı Öksüz Yurdu ve Yatılı Mektebi.....	64
Resim 4. 3. Çakal Köy'de Türk Ocağı Okulu için taş taşıyan çocuklar.....	66
Resim 4. 4. Hasta çocuğunu muayeneye getiren bir köylü ve çocukları.....	66
Resim 4. 5. Kürkçüler Köyü Mektebi.....	69
Resim 4. 6. Mektep talebesi hocalarıyla beraber.....	70
Resim 4. 7. Konya'da musiki kursu muallim ve talebeleri.....	72
Resim 4. 8. Çankırı Türk Ocağı'nda Folklor Çalışması.....	72
Resim 4. 9. 7 Ocak 1926 tarihli fotoğrafa Türk Ocağı önünde çalgıcılar.....	73

Resim 4. 10. Konya Türk Ocağı'nda yazı makinesi kursu.....76



KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

BCA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BOA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

TBMM

Türkiye Büyük Millet Meclisi

TTK

Türk Tarih Kurumu

CHF

Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP

Cumhuriyet Halk Partisi

Haz.

hazırlayan

1.GİRİŞ

1789 yılında yaşanan Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımı, önce Fransa ve Avrupa'ya etkilemiş, imparatorlukların yıkılarak milli devletlerin kurulacağı ulus devletler çağını başlatmıştır. Avrupa'da Fransa'ya karşı "İhtilal Savaşları" yaşanmış ve ihtilal yönetimi baskı altına alınarak, Avrupa'da sarsılan dengelerin yeniden kurulmasına çalışılmıştır. 1815 yılında Viyana Kongresi'ni toplayan Avrupalı devletler, Avusturya Arşidükü Meternich'in öne sürdüğü görüşleri kabul etmiş ve Avrupa'da milliyetçilik düşüncesi ile ortaya çıkacak her türlü isyan hareketinin birlikte kontrol altına alınmasına karar verilmiştir. Ancak kongrede Osmanlı Devleti ve özelde Türkler için önemli bir politika belirlenmiştir. Şark Meselesi adı verilen bu politika doğrultusunda Osmanlı Devleti sınırları içinde çıkacak azınlık isyanları desteklenecek, azınlıkların önce özerklik ve sonra bağımsızlığına çalışılacaktı.

Şark Meselesi burada iki aşamada ele alınmaktadır. 1071 yılında Büyük Selçuklu hükümdarı Sultan Alparslan'ın Malazgirt'te gösterdiği başarı ile Bizans savunmaya geçmiş, Türklerin taarruzu 1683 Viyana yenilgisine kadar sürmüştür. Önce Anadolu, sonra Balkanlar ve Avrupa içlerine kadar yayılan Türkler, Avrupalılar için büyük bir tehlike oluşturmuştur. Viyana yenilgisi ile Hristiyan Batı dünyası Türklere karşı taarruza geçmiştir. Amaçları Türkleri önce Balkanlardan, sonra Anadolu'dan çıkararak geldikleri yere – Orta Asya- göndermektir.

Batılı devletlerin bu amaçları Osmanlı Devleti'nin, merkezi otoritesinin zayıflamış olması, bilim ve teknikte yaşanan gelişmeleri takip edememesi üzerine büyük oranda başarıya ulaşmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki bazı idareciler içinde bulunan olumsuz durumun farkındaydı. Kimi padişah ve devlet adamlarının bireysel çabaları ile ıslahatlar yapılmak istendi. Yapılan değişiklik ve yenilikler ıslahatçı kişilerin görevden alınmaları ya da vefatları ile son buluyordu.

Osmanlı Devleti gücünü kaybettiği için yapılan savaşlarda yenilgiye uğruyordu. 18. yüzyılda Rusya, İngiltere, Avusturya ile olan savaşlar devletin mevcut gücünü ve sınırlarını kaybetmesine sebep oldu. 1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya, Ortodoksları himaye etme hakkına sahip olmuş, bu durum önce mezhep birliği ve sonra Panslavizm politikasını öne sürerek Balkanlar'da daha etkili olması ve Balkan milletlerini kışkırtmasına yol açmıştır. Fransız İhtilali ile ortaya çıkan fikirler de devletin Hristiyan

tebaası arasında yayılma imkânı bulmuştur. Devlet adamları yaşanan durumun ciddiyetinin farkına varmakta geç kalmışlardır. Devleti dağılmaktan kurtarmak için Osmanlı yöneticileri Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük gibi düşünceleri ile hareket etmek istediler. İlk seçilen yol Osmanlıcılık düşüncesi ile din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin bütün Osmanlı tebaasının “Osmanlı” kimliği altında birleştirilmesiydi. Ancak Sırp ve Bulgarların isyan ederek Osmanlı Devleti’nden bağımsızlarını almaları bu düşüncenin uygulanamayacağını gösterdi. Bu durum üzerine Osmanlı padişahının halifelik gücünü kullanarak Müslüman olanları bir arada tutmak isteği ile hareket edilmek istendiye de Arapların Birinci Dünya Savaşı’ndaki tutumları bu düşüncenin de uygulanamayacağını göstermiş oldu. Elde kalan tek çözüm yolu devletin kurucu unsuru olan Türkleri bir arada tutmaktı. Türkler, Osmanlı Devleti’nin uzun tarihinde zamanla en çok kullanılan ancak kıymeti bilinmeyen bir unsur haline gelmişlerdi. Asker ve vergi vermekle mükellefler ancak bunun karşılığında Osmanlı Devleti’nin Türklere ve onların yaşadığı yerlere kısıtlı yatırımları onların devletin diğer unsurlarına oranlar geri daha zor koşullarda yaşamasına neden olmuştur. Türkler özellikle kırsal alanda pek çok sıkıntı yaşamışlardır. Türkçülük fikri, diğer unsurların kendi milli benliklerini ispatları karşısında bir tepki olarak ortaya çıkmakla birlikte devletin asıl sahiplerini de hak ettikleri konuma yükseltmiştir.

Avrupa’daki Türkoloji çalışmaları Türkçülük fikrinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Avrupa’ya öğrenim görmeye giden öğrenciler, Avrupalıların Türkler hakkındaki görüşlerinden ve Türkoloji çalışmalarından etkilendiler. Türkçülük fikrine Selanik’te yayınlanmaya başlayan Genç Kalemler Dergisi’nin de katkısı oldu. Dergide Türk dili ile ilgili yazılar yayınlanmaktaydı.

19. yüzyılda Osmanlı’da milliyetçi akımların özellikle gençler arasında etkili olması ile gençler ilmi, siyasi ve sosyal amaçlarla bir araya gelerek dernekler kurmuşlardır. Türk Derneği bu amaçla oluşturulan derneklerin ilkidir. Bunu Türk Yurdu Cemiyeti takip etmiş ikisinin mirasını alarak son olarak Türk Ocakları kurulmuştur. Türk Ocakları, Osmanlı Devleti’nin dağılma sürecinde Türkçülük anlayışı ile vatanperverleri bir arada tutmuş, bu kitle yeni devletin kurucu kadrolarını meydana getirmiştir. Türk Ocakları toplumdaki dönüşümün öncüsü olmuştur.

Tez konumuz Türk Ocakları’nın eğitim faaliyetleri olarak belirlenmiştir. Ancak amacımız toplumsal dönüşümün öncüsü olan Ocakları her yönden tanıtırken, Atatürk inkılaplarının yurt geneline yayılmasındaki rollerini aktarmaktır. Eğitim faaliyetleri içerisinde Ocakların

köycülük faaliyetine ve açtıkları okullara ayrıca önem verilmiştir. Türk Ocakları'nın yüz yılı aşkın olan geçmişi düşünüldüğünde konu alanını sınırlamak için kuruluşundan ilk kapatılışına kadar olan 1912-1931 yılları esas alınmıştır. Bu süreçte, köycülük, sağlık, eğitim, sinema, tiyatro ve radyo gibi çok sayıda faaliyeti olan Ocakların, kapatılışında 264 şubesi bulunduğu da göz önünde bulundurulduğunda her faaliyetine erişmenin mümkün olmadığı görülecektir. Erişilen faaliyetlerin de hepsini tez içinde değerlendirmek yerine genel bilgi verildikten sonra örnekler kullanmak uygun görülmüştür. Tez çalışması sırasında arşiv belgeleri, yerel gazeteler, Türk Yurdu dergisi ve telif eserlerden yararlanılmıştır. Türk Ocakları ile ilgili yapılan bütün çalışmalara erişilmeye çalışılmıştır. Gözden kaçanların olması olağan görülmelidir. Arşivde tez konusu ile ilişkili belgelere erişilerek çalışmada kullanılmış, bazı yerel gazeteler taranmıştır. Ocakların buldukları yerlerde çıkan gazetelerde faaliyetlerine yer verilmiştir. Fakat bütün gazetelerin taranması oldukça fazla zaman gerektiren bir iş olduğundan bazı örnekler kullanıldı.

16 Kasım 1335(1919) – 27 Haziran 1336(1920) tarihleri arasında yayınlanan İzmir'e Doğru Gazetesi taranarak Türk Ocakları'na dair bilgiye erişmeye çalışılmıştır. Burada Türk Ocakları'nın işgallere karşı tepkilerine yer verildiyse de sosyal ve kültürel faaliyetlerine rastlanılmamıştır, gazetenin yayın tarihinin işgal zamanlarına denk gelmesi bunun nedeni olmalıdır. Başka yerel gazetelerde taranmış olsa da bunların tamamına tez içinde yer verilmedi. Türk Yurdu dergisi ise Türk Ocakları'nın yayın organı olması nedeniyle temel kaynaktı. Çalışmada Türk Yurdu Dergisi'ni eski yazıdan Latin alfabesine çevirmiş olan Tutibay Yayınları'nın çevirileri kullanıldı. Sayfa numaraları Tutibay'ın sınıflamasına göre verilmekle birlikte derginin yayınlanma tarihi Tutibay'ın ciltlerini yayınladığı tarih değil derginin yayınlandığı ay ve yıl olarak verildi. Cilt ve sayı numaraları ise eskinin yanına yeni cilt ve sayı numarası veren Tutibay Yayınları'nın kullandığı şekildedir. Dergi 1911 yılının Kasım ayından 1929 yılı Şubatına kadar 205 sayı, 22 cilt eski yazı ile yayınlanmış, bir süre yayın faaliyeti kesintiye uğrasa da 1924 yılında başlayan ikinci dönemi 1931 yılına kadar sürmüştür. Bunlar dışında Türk Ocakları için temel kaynaklar olan Yusuf Sarıay'ın Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, Füsun Üstel'in İmparatorluktan Ulus Devlet'e Türk Ocakları (1912-1931), İbrahim Karaer'in Türk Ocakları (1912-1931) ve Hüseyin Tuncer- Ragıp Memişoğlu-Yücel Hacaloğlu tarafından hazırlanan Türk Ocakları Tarihi incelenmiştir. Türk Ocakları üzerine yazılmış her kaynağa ulaşmaya çalışılmıştır. Bunların büyük bir kısmından tez yazımında yararlanılmıştır.



2. OSMANLI DEVLETİ'NİN DAĞILMASINI ÖNLEME ÇABALARI

Osmanlı Devleti 18. yüzyılın sonlarında yaptığı savaşlarda aldığı yenilgiler ve toprak kayıpları ile dağılma dönemine girmiştir. Bu dönemin yaşanmasında liyakatsiz devlet adamlarının görevde olması önemli bir etkidir. Ayrıca teknolojik yenilikler takip edilmemiş, ordu yeni usullere göre talim görmemiştir.

Osmanlı Devleti'nin 28. padişahı olan III. Selim 1787 yılında tahta geçmişti. Devletin Batı'daki gelişmeleri takip etmediği için geri kalındığını ve bu sürecin dağılmaya doğru gittiğinin farkında olan padişah, ülkede Nizam-ı Cedid olarak bilinen ıslahat hareketlerini başlatmıştır. Toplumsal yaşamda ve orduda yenilikler yapmıştır. Yenilikleri takip etmek isteyen padişah daimi elçilik sistemini getirmiştir. Denge politikası uygulanmaya başlamıştır. Bu çalışmaları tepki çekmiş, Kabakçı Mustafa İsyanı ile hem devletin hem padişahın hayatı 1808 yılında son bulmuştur. Daha sonra tahta geçen Osmanlı padişahları da kendi politikaları doğrultusunda girişimlerde bulundular.

Devletin dağılmasını engellemek isteyenler önce bütün halkı, din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın bir arada tutmak amacıyla Osmanlılık düşüncesi ile hareket etti. Bu düşünce Balkanlar'da çıkan isyanlar neticesinde Balkan milletlerinin önce özerklik sonra bağımsızlık elde etmesi üzerine Müslümanları bir arada tutmak üzere İslamcılık – bu politika özellikle II. Abdülhamit devrinde uygulanmaya çalışıldı – anlayışının önem kazanmasına neden oldu. İslamcılık anlayışı ile I. Dünya Savaşı'nda halifelik gücü kullanılmak istenirse de İngilizlerin Araplara bağımsızlık vaadi vermesi üzerine Osmanlı Devleti'ni desteklememeleri, İngiltere, Fransa, Rusya gibi devletlerin sömürgelerinde yaşayan Müslüman nüfusa baskı uygulamaları, bu politikanın işlemeyeceğini ortaya koydu. Türkçülük yönünde hareketlenmeler ise padişah II. Mahmut döneminde başlamıştı. 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin Avrupa, Afrika ve Asya'daki topraklarını kaybetmesi ile topraklarında yeni devletler kurulmuştur. Bu durum aydın ve yöneticilerin, devletin kurucu unsuru olan Türklere yönelmesine sebep olmuştur. Yaşanan gelişmeler sonucunda, Rusya'dan gelen Müslümanların da etkisiyle ve Selanik'te Genç Kalemler hareketi, Anadolu'da Ziya Gökalp'in tesiriyle Türkçülük şekillenmiştir. Türkçülük, özellikle gençler arasında etkili olmuştur.

2.1. Rusya'dan Gelen Müslümanların Etkisi

Ruslar, Türkistan topraklarını ele geçirmiş ve burada yaşayan Türklere din ve dil özgürlüğü tanımaksızın baskı altına almıştır. Türklerin zaman zaman bu baskıya karşı isyan ettikleri ve hak taleplerini dile getirdikleri görülmüştür. 1904-1905 yılları arasında Rusya'nın Japonlarla yaptığı savaşta Türklerden asker alması tepkileri artırmıştır. Ruslara karşı Türkistan'da ihtilaller de olmuştur. I. Dünya Savaşı yıllarında da Rusya Türklerinin büyük bir kısmı Rus hükümetine “düşmanca bir his beslemeye” devam ettiler. (Kurat, 1987, s. 428)

Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'in 1908 yılında ilanı üzerine Rusya Müslümanlarından bazıları İstanbul'a gelmişlerdir. Bunlardan biri de Kazanlı Yusuf Akçura'dır. Rusya'da 1905 devriminin öncülerinden olan Akçura, 1908'de kurulan Türk Derneği, 1911'de Türk Yurdu Cemiyeti ve Cemiyetin yayın organı olan Türk Yurdu Dergisi'nin kurucularındandır. (Uçar, 2012) Bu dergi 1912 yılında kurulan Türk Ocakları'nın yayın organı olmuş, Akçura'da kurucuları arasında yer almıştır. Akçura Türkçülük anlayışının en önemli temsilcilerindendir. Fakat Kazanlı Yusuf Akçura'nın düşüncesi, Rusya'da Türklerin içinde bulunduğu durum da düşünüldüğünde, bütün Türklerin tek devlet ve tek bayrak altında olacağı Turancılıktır. Onu destekleyen başka aydınlar da vardır. Ancak Rusya kendi egemenlik sahasında olan Türkleri kaybetmek istemeyeceği gibi Mustafa Kemal Atatürk'te yeni kurulan devlette henüz savaştan çıkmışken Rusya'nın düşmanlığını çekmek istemeyeceğinden Turancılığın gerçekleştirilemeyeceği anlaşılmıştır. Akçura Mütareke sırasında Anadolu'ya ilk geçenlerdendir. Cumhuriyet'in ilan edildikten sonra kurulan Meclis'te milletvekili olarak görev alan Akçura, 1932-1935 yıllarında da Türk Tarih Kurumu'nun başkanıdır.

Atatürk bağımsızlık savaşı sürerken 1921'de Eskişehir'de yaptığı bir konuşmada "Ne İslamcı bir birlik ne de Turancılık bizim için bir öğreti ya da mantıklı siyasa oluşturamaz" demiştir. Bununla beraber yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yeni siyasal anlayışı kendi ulusal sınırları içinde, kendi egemenliğine dayalı bağımsız bir yaşamdır. Atatürk bu görüşü, Söylev'i dâhil her yerde dile getirmiştir. (Landau, 1999, s. 112)

1905 İhtilalinden sonraki süreçte İsmail Gaspıralı, Rızaeddin Fahreddin, Yusuf Akçura gibi aydınların öncülüğüyle “Türkçülük” ve “İslamcılık” düşünceleri etkili olmaya başlamıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nde yaşayan Türklere karşı sempati oluşmasına

sebeap olmuş, I. Dünya Savaşında Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi ise Rusya'da yaşayan Türklerin tepkisini artırmıştır. Türk askerlerinden Ruslara esir düşenlere Türkistanlı Müslümanlar ellerinden geldiğince yardım etmişlerdir. Kazanlı Türkler, bazı Türk subay ve paşalarını Sibiry'a'daki esaretlerinden kurtarmışlardır. Rusların Kafkasya'da ilerleyişi de Rusya Türklerini endişeye düşürmüştür. 1917 ihtilalinin yaşanması ise endişelerini sevince dönüştürmüştür. İhtilal aynı zamanda Türkiye'nin de Rus tehlikesinden kurtulması demektir. (Kurat, 1987, s. 428,429) I. Dünya savaşında Türklerin çeşitli cephelerde kazandığı zaferlerde Rusya Türklerinin sevincini artırmıştır.

Rusya'da ihtilalden sonra yeni kurulan yönetim iktidarını sağlamlaştırabilmek için dil ve dini olarak serbestlik tanımıştır. Sovyet Halk Komiserleri Meclisi tarafından 3 Aralık 1917'de Doğulu devletlerin Müslüman halklarına hitaben yayınlanan bir bildiriye, Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik gizli antlaşmalara arlık hkmetinin taraf olduğu ifade edilmiş, bu antlaşmaların geçersiz sayıldığı bildirilmiştir. (Gönlübol & Sar, 1987, s. 20) İhtilal sonrasının geçici özgürlük ortamından Rusya Müslümanları da yararlanmıştır. Kongreler düzenleyerek hak taleplerini dile getirmişlerdir.

Milli Mücadele sırasında da Rusya'da yaşayan Müslümanlar Rus hkmetinin de politikasından yararlanarak Türklere destek vermişlerdir. Rus hkmeti de bu sırada kendi çıkarları gereği Milli Mücadele hareketini desteklemektedir. Rusya'da Bolşevik yönetim kendisine yönelik tehditleri yok ettiğinde dış politikadaki Türkiye destekçisi tavrını devam etse de iç politikada yine Müslümanlara yönelik baskıcı anlayışa geri dönmüştür.

Sivas Kongresi'nin toplantı halinde iken Sovyet Dışışleri Komiseri Chicherin "Türk İşçileri ve Köylülerine" hitaben bir bildiriye 13 Eylül 1919'da yayınlamış, Sovyet hkmetinin İstanbul'u Rusya'ya verdiği gizli antlaşmayı reddettiğini ifade ederek yeni kurulan Türkiye ile beraber hareket etmek isteğini göstermiştir. Atatürk Rusya'daki sınıflı yapıyı Türkiye'de uygulamak düşüncesinde olmadığı için 26 Nisan 1920'de cevaben yazdığı mektupta askeri ve siyasi ittifakı uygun görür. Chicherin ise 22 Haziran tarihli mektupla, askeri yardım ve ittifaktan bahsetmez, diplomatik ilişkilerin kurulmasını ister. (Gönlübol & Sar, 1987, s. 20)

2.2. Fikir Akımları

Fikir akımları Osmanlı'da Tanzimat, Meşrutiyet dönemlerinin yaşanması ve Batılılaşma çabaları ile ilgilidir. Osmanlı Devleti savaşlarda yenilgi almış ve büyük miktarda toprak kaybetmiştir. Batı'nın bilim teknik alanındaki gelişmeleri takip edilememiş, modern dünyaya uyum sağlanamamıştır. Kuruluşundan yükselme dönemi sonuna kadar, ordusu, eğitim sistemi ve devlet teşkilatıyla o günkü dünyanın en ileri devleti olan Osmanlı'da eğitim ve askerlik sistemi bozulmuştur. Bu olumsuz durumda bazı devlet adamları geri kalmışlığının farkına vararak Batı'yı yakalamak için çaba göstermiş ve böylece devletin yıkılmasının da önlenebileceği düşüncesi önem kazanmıştır.

Dönemin aydınları da birtakım görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunlar din, dil, ırk farkının gözetilmeden Osmanlı Devleti tebaası olan bütün unsurların devlete vatandaşlık bağıyla bağlanmasını olan Osmanlıcılık, Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Müslümanların devlete bağlılığını temin etmek olan İslamcılık, Batı'nın gelişmelerini takip etme düşüncesinde olan Batıcılık ve devletin kurtuluşunu, devletin kurucu unsuru olan Türklerde arayan Türkçülüktür.

2.2.1. Osmanlıcılık

Osmanlı Devleti dağılma döneminde hem topraklarını hem de nüfusunu kaybetmiştir. Bu durumda elinde kalan toprakları da kaybetmemek için din, dil, ırk ayırt etmeksizin herkesin eşit kabul edildiği bir anlayış olan Osmanlıcılık akımı önem kazanmıştır. Osmanlıcılık düşüncesi ile Tanzimat ve Islahat Fermanları ilan edilmiştir.

Islahat Fermanı, Kırım Savaşı'nda büyük devletlerin Paris Barış Konferansı'nda aleyhimize kararlar alarak iç işlerimize müdahale etmesini engellemek için ilan edilmiştir. Ancak bu fermana dayanarak yabancı devletler 1856-1876 yılları arasında Osmanlı Devleti içişlerine daha çok karışma imkânı bulmuştur. Islahat Fermanı'nda önemli değişiklikler bulunmakla birlikte başarılı bir şekilde yönetilememiştir. Getirdiği yeniliklere karşı halkta direniş ortaya çıkmıştır. Hristiyan topluluklar Müslümanlarla eşit hale gelmiştir. Ancak buna en büyük tepki din cemaatleri üzerindeki siyasal otoritelerinin ellerinden alındığı için din adamlarından gelmiştir. Grek Kilisesi'nin topraklarını denetlemekte olan İstanbul Patriği, Romanya'nın da 7/8'ine sahipti. Aforoz yetkisinin de elinde olması, Grek Hristiyanlar üzerindeki otoritesini göstermektedir. Osmanlı'daki yenilikler üzerine

Patriğin bu hakları elinden alınmıştır. Laik devlet anlayışı, Osmanlı yurttaşlığı ve bireysel özgürlükler sadece Hıristiyan değil aynı zamanda Müslüman din yetkililerinin de düzenini bozduğundan eski düzene geri dönmek istediler. Bu durum Islahat Fermanı'nın başarısız olmasına neden olmuştur. (Sander, 2003, s. 312)

Osmanlıcılık fikri 1912 yılında iktidara gelen İttihat ve Terakki Partisi ileri gelenlerinin de desteklediği bir düşünceydi. Önceleri devletin dağılmasını önlemek için Osmanlı milleti oluşturmayı amaçlamışlardır. Ancak Türk siyaseti yapmış olmakla itham edilmişlerdir. Bu durumu partinin önderlerinden Cemal Paşa hatıralarında yazmıştır.

Kendilerini “Türk Siyaseti” yapmakla itham edenlere karşı Osmanlı topluluğu siyaseti yaptıklarını, “âdem-i merkeziyede idare” prensibini kabul etmiş olsalardı Türk siyaseti yapmaya mecbur kalacaklarını ifade etmiştir. Özerklik söz konusu olsaydı Türklerin yaşadığı yerlere özerklik vermek isteyeceklerini ifade ederek, niyetlerinin Osmanlılık siyaseti olduğunu vurgulamıştır. Yine de devletin diğer unsurları içinde Türklerin lidersiz ve kimsesiz olduğunu söylemekten de geri kalmamıştır. Osmanlı Devleti'nin resmi dilinin Türkçe olmasını istediklerini yazarak, İstanbul'da Meşrutiyet'in ilanıyla Arap, Kürt ve Çerkez Cemiyetleri açıldığı gibi Türk Ocağı da açılmış olmasının İttihat ve Terakki Hükümetinin Türkçü olmasının kanıtı olmadığını, kendi hesabına önce Osmanlı fakat sonra Türk olduğunu unutmayacağı üzerinde durur. Türkler devletin temel taşıdır. Osmanlı Devleti'nden kurtulduk diye düşünenlere karşı da Anadolu'dan yükselen Türk sesleri ile “Türk'ün ufacık bir yuvası olan Batı Türkiye'nin necip evladı, Osmanlı namını canını dişine takarak devam ettirmeye çalışıyor. O halde Osmanlı topluluğunu güçlendirmek isteyenlere ihtar ederiz ki, onların en büyük görevleri Türk'ü yükseltmek, Türk'ü yaşatmak, Türk'ü çoğaltmaktır.” (Kabacalı, 2006, s. 373-375)

Rusların Panslavizm politikasını gerçekleştirmek için Osmanlı toprağı olan Balkanlar'a göz dikmesi, Sırp, Bulgar ve Yunan isyanlarını desteklemesi ile Osmanlı Devleti bu milletlere önce özerklik sonra bağımsızlık vermek zorunda kalmıştır. Balkan Savaşları'nın da yaşanması ile Balkan milletlerinin Osmanlı'ya karşı birleşerek oluşturdukları cephe Osmanlıcılık siyasetinin uygulanamayacağını göstermiştir.

2.2.2. İslamcılık

İslamcılık düşüncesi, Osmanlıcılık düşüncesinin etkisini yitirmesi üzerine ortaya çıkmış, hangi ırktan olduğu önemsenmeksizin Müslüman olan halkı bir arada tutmak amaçlanmıştır. İslamcılık 1877-1878 Osmanlı- Rus savaşı sonrası etkili olmaya başlamıştır. 93 Harbi olarak bilinen bu savaş sonrası, Sırbistan, Karadağ ve Romanya Berlin Antlaşması ile bağımsızlık kazanmış böylece Osmanlı Devleti Türkler ve Türk olmayan Müslümanlardan oluşan bir devlet yapısı halini almıştır. (Yılmaz & Ersoy, 2012, s. 8) Bu durum üzerine devletin dağılmasını önlemek için İslamcılık siyaseti önem kazanmıştır. Osmanlı halifesi bütün dünya Müslümanlarının lideridir. İslamcılık ile hem Osmanlı Devleti sınırlarında bulunan Müslümanlar bir arada tutulmak istenmiş hem de dünya Müslümanları üzerinde halifeliğin etkisinden yararlanmak amaçlanmıştır. Bu siyasetin en önemli destekçisi padişah II. Abdülhamit'tir. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesi üzerine Halife, Kafkasya, Hindistan ve diğer yerlerde yaşayan Müslümanların desteğini almak için Cihad-ı Ekber ilan etmiştir. Böylece Rus egemenliğinde yaşayan Türklerin Kafkasya ve Türkistan'da, İngiliz egemenliği altından bulunan Hindistan'daki Müslümanların desteğini almak, Osmanlı Devleti'nin savaşta avantajlı bir durum elde etmesi demektir. Bu memleketlerin Müslümanları cihat çağrısına uymuştur. Fakat bütün Müslümanlar bu çağrıya koşmamıştır. İngilizler Arap Emiri Şerif Hüseyin'e Osmanlı Devleti'ne isyan etmeleri karşısında bağımsızlık vaadi vermiştir. Bu vaat üzerine Şerif Hüseyin Osmanlı Devleti'ne isyan etmiştir. Bu durum devletin dağılıpını engellemek için İslamcılık siyasetinin de çözüm olmadığını göstermiştir.

2.2.3. Türkçülük

1789 Fransız İhtilali dünyadaki dönüşümün öncüsüdür. İhtilalin yaydığı özgürlük, adalet, eşitlik, bağımsızlık gibi düşünceler İmparatorlukların sonunu getirmiş, ulus devletler çağını başlatmıştır. Çok uluslu yapısıyla İmparatorluk özelliklerini taşıyan Osmanlı Devleti'nin bu durumdan etkilenmemesi imkânsızdır. Yaşanan gelişmeler de bunun kanıtıdır. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda Hıristiyan tebaa arasında milliyet fikirlerinin yayılmış, bağımsız devletler kurulmuştur. Devletin Müslüman tebaasında da bağımsızlık istekleri görülmesi, devlet adamlarında görülen zihniyet değişikliği, Türk gençlerinin Avrupa'ya öğrenci olarak gitmesi ve buradaki gelişmelere şahitlik etmesi gibi ortaya çıkan bazı gelişmeler

Türkçülüğe zemin hazırladı. Avrupa'ya öğrenim görmek için giden gençler, buradaki Türkoloji çalışmalarından etkilenmişlerdir. (Karal, 2003, s. 288-290) II. Meşrutiyet öncesinde Türk milliyetçiliğinin temelleri tarih, edebiyat ve dil alanlarındaki çalışmalarla atılmış, milliyet duygusu böylece önem kazanmaya başlamıştır. Türkçülük hareketi ile Türk kelimesi yanında Türkçenin de önem kazandığı görülmüştür. Tanzimat Fermanı'nda tebaaya eşit haklar verilmesi yönünde maddeler yer alırken, tebaanın ortak dili Türkçe olarak kabul edilmiştir. 1851 yılında Encümen-i Daniş kurulmuştur. Bu encümende Ahmet Cevdet Paşa, Türkçenin sadeleştirilmesi yönünde görüş bildirmiştir. Osmanlı Tarihi kitabını Türkçe yazmış, dönemin basını da Türkçenin sadeleştirilmesine destek olmuştur. Padişah Abdülâziz devrinde, okullarda, Türkçe daha önemli hale geldi. Bu dönemde Askeri Tıbbiye'de Fransızca yerine Türkçe de öğretim yapılmaya başlandı. Galatasaray Sultanisinde öğretimin Türkçe yapılması için bazı devlet adamlarının gayreti görüldü. Yabancı tesiri ile kurulmuş olan Sultani de bu konuda tamamen başarı sağlanamadıysa da Fransızcanın yanında Türkçeye yer verilmesi sağlandı. Türkçenin sadeleşmesini dönemin aydınlarından Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi tarafından da savunuldu. (Karal, 2003, s. 292)

Bu dönemde aydınlar ırka dayalı milliyetçilik anlayışı yerine milli kültürün oluşturulmasına çalışarak devletin dağılması önlenmek istenmiştir. Türkçülük bu sırada siyasi bir akım değildir. Ancak Rusya'dan gelen Türklerin siyasi Türkçülüğü savunması ve temelleri atılan kültürel Türkçülük ile Türk milliyetçiliği sistemleşmeye başlamış, II. Meşrutiyet'in özgürlük ortamı içinde çıkan dergiler ve oluşturan cemiyetler ile teşkilatlanmıştır. (Sarıay, 2008, s. 103-104)

II. Meşrutiyet'in sağladığı özgürlük ve Balkan Savaşları'nda yaşanan felaket de Türkçülüğün siyasi bir akım olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sürece Rus baskısına karşı mücadele veren Kazan, Kırım ve Azerbaycanlı aydınlar da destek olmuşlardır. Milliyetçilik şartları Orta Asya coğrafyasında Türkiye'de olduğundan daha farklı ilerlediğinden siyasi manada Türkçülüğü daha serbest dile getirebilmişlerdir. Türk Birliği düşüncesi siyasi olarak ilk defa Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" isimli eserinde dile gelmiştir. 1908 Temmuz ayında Meşrutiyet ikinci kez ilan edilmiştir. Bu tarihten 1914 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar olan süreçte, Osmanlı Devleti, Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhakı, Yunanların Girit'i ilhak girişimi, Bulgarların bağımsızlığını ilan etmesi, Arnavut ve Arapların bağımsızlık istekleri ve İtalyanların Trablusgarp'ı işgal etmesi (Armaoğlu, 1997, s. 651) sorunları ile karşı

karşıyadır. Bu olayların etkisi sürerken Balkan Savaşları başlamıştır. Balkan Savaşları'nı Osmanlı Devleti kaybetmiş, Balkanlar Osmanlı'dan ayrılmıştır. Osmanlılık anlayışı böylece geçerliliğini yitirmiştir. Türkçülük anlayışı önem kazanmıştır.

2.3. Türkçü Dernekler

Milliyetçilik akımları Avrupa'da ortaya çıkmasına rağmen Osmanlı Devleti'nde de etkileri görülmüştür. Devletin yıkılmasına kadar gidecek süreçte, milliyetçilik akımları gençler üzerinde etkili olmuş, gençlerin, siyaset, sosyal yaşam ve spor gibi konularla ilgilendikleri cemiyetler ortaya çıkmıştır. Bu cemiyetlerin Türk milletinin kültürel özellikleri, manevi ve maddi değerleri ile ilgilendikleri görülmektedir. Toplumun yeniden biçimlendirilmeye çalışıldığı bu dönemde önceliği Türk diline vermişlerdir. Derneklerin faaliyet gösterdikleri yıllar, İttihat ve Terakki Partisi'nin etkili olduğu yıllardır. 1908'de Meşrutiyet'in ikinci kez ilanından 1918'e kadar bu Parti devlet yönetiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Osmanlılık düşüncesinin etkili olduğu Parti, ülkenin içinde bulunduğu durumun gereği olarak Türkçülük düşüncesini benimsemiştir.

Cemiyetlerin kurulmasına dair 16 Ağustos 1909 tarihli kanun 28 Ağustos 1909 günü 310 numaralı Takvim-i Vekayi gazetesinde yayınlanmıştır. (Yılmaz & Ersoy, 2012, s. 12) Bu kanuna istinaden çok sayıda cemiyet kurulmuş ve sosyal hayatta hareketlilik görülmüştür.

2.3.1. Türk Derneği

Türk Derneği, 25 Kanun-ı Evvel 1908'de kurulmuş, (Sarıay, 2008, s. 104) dernek aynı isimle bir de dergi çıkarmıştır. Derginin birinci sayısındaki "Türk Derneği Beyannamesi"nden derneğin dil ve kültür sahasında faaliyet göstereceği öğrenilmektedir. Beyannamenin ilgili maddeleri:

"Birinci madde – Türkçe hakkında şarkta ve garpta ne kadar eser yazılmış ise onlar bütün Osmanlıların gözleri önüne konularak Türk lisanının eskiden beri geçirdiği safahatı hakkında herkeste bir fikr-i ihtisas husulüne çalışacak ve böylece lisanın her cihetten sadeleştirilmesi, kolaylaştırılması esbabı araştırılacaktır.

Sekizinci madde – Dernek, gerek merkezde ve gerek şubelerde – Türkçeye ve Türklüğe ait eserleri muhtevi olmak üzere – peyderpey umumi kütüphaneler vücuda getirecektir." (Bozdoğan, 2006, s. 7)

Dernek amacına ulaşmak için, çeşitli yerlerde keşif ve incelemeler yapacak, dersler açacaktır. Ayrıca, Türkleri anlamaya yönelik dersler okul programlarına eklenecektir. Nizamnamesinin 3. maddesinde de dergi, gazete, kitap yayınlamak karara bağlanmıştır. (Karaduman, 2007, s. 506) Bu derneğin yeterince etkili olamaması Türk Yurdu Cemiyeti'nin kurulmasına sebep olmuştur. 1911 yılında kurulan Türk Yurdu Cemiyeti ve sonrasında kurulan Türk Ocağı, Balkan Savaşları'nın olumsuz sonuçları üzerine halkın desteğini alabilmiştir.

2.3.2. Türk Yurdu Cemiyeti ve Türk Yurdu Dergisi

Türk Yurdu Cemiyeti, 31 Ağustos 1911 (18 Ağustos 1327) tarihinde kurulmuştur. Cemiyet nizamnamesinin 4. maddesinde “Türklerin zekâ ve irfanca seviyelerinin yükselmesine, gelir ve girişim sahibi olmalarına hizmet etmek için bir gazete çıkaracaktır.” (Karaduman, 2007, s. 507)

Cemiyet Türk Yurdu Dergisi'ni çıkarır. Derginin imtiyaz sahibi Mehmet Emin Bey iken kendisinin Erzurum Valiliği'ne tayini üzerine imtiyaz sahibi Yusuf Akçura olur. İlk sayı 30 Kasım 1911'de yayınlanır. (Sarıay, 2008, s. 125) Dergide vatani kurtarmak isteğinde olanlar Osmanlılık yerine Türkçülük düşüncesi ile hareket yolunu uygun gördüklerinden bu doğrultuda yazılar yazdılar.

2.3.3. Türk Ocakları

Türk Ocakları II. Meşrutiyet devrinden itibaren ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk aydınlarını bir araya toplayan gayr-i siyasi bir teşkilattir. Türklerin siyasi birliğinden ziyade kültürel olarak birlik sağlamak üzere kurulmuştur. Türk Ocağı'nın 1328 tarihli Nizamname-i Esas ve Dahilisi'ne göre kuruluş tarihi 25 Mart 1912'dir. Nizamnamenin 2. Maddesinde, cemiyetin maksadının, Türklerin milli terbiyesi ile ilmi, iktisadi ve içtimai seviyelerinin yükseltilmesine böylece Türk ırk ve dilinin gelişmesine hizmet için çalışmaktır. 1918 tarihli Türk Ocağı Esas Nizamında Ocağın maksadı kısaca “Türklerin harsi birliğine ve medeni kemaline çalışmak” olarak ifade edilmiştir. (Üstel, 2010, s. 100,105) Türk Ocakları'nın kuruluşu ile ilgili Yusuf Akçura, Askeri Tıbbiye Mektebi 190 öğrencinin 11 Mayıs 1911 tarihli bir mektupla dönemlerinin önde gelen fikir insanlarına başvuruda bulunduğunu ifade eder. Burada öğrenciler, Türk kavminin çöküşte olduğundan

bahisle “Donanma cemiyeti kadar geniş” bir dernek kurulması gereğini vurgulamışlardır. İstekleri kurulacak derneğin siyasi akımların dışında kalması, toplumsal ve ulusal alanda faaliyet göstermesidir. (Üstel, 2010, s. 52)

Ocaklar, Osmanlı devletinin savaşların yenilgisi ile uğraştığı, ekonomik olarak zayıfladığı ve toprak kayıplarının olduğu bir dönemde, Türkçülük düşüncesi ile hareket ederek devletin kurtuluşu için çalışmıştır. Kısa zamanda çok sayıda asker ve sivil aydın Ocak çatısı altında toplanmıştır.

Türk Ocakları resmi kuruluşunun hemen ardından çeşitli illerde şubeler açmaya başlamıştır. Bakü, Adana, Bakü, Antakya, Bursa, Konya, Giresun, İstanbul, İzmir, Salihli, Uşak, Ödemiş, Üsküdar ve çeşitli merkezlerde açılan 35 Türk Ocağı şubesi II. Meşrutiyet döneminde faaliyet göstermiştir. Birinci Dünya Savaşı sürerken Ocaklar faaliyetlerinde kısıtlamaya gitseler de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ancak Osmanlı Devleti'nin savaştan yenilgiyle çıkması üzerine işgal kuvvetleri İstanbul Türk Ocağı şubesi başta olmak üzere Ocakları kapatmıştır. Bunun üzerine Ocaklılar Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılmışlardır. (Karaer, 2002, s. 1) Ocaklar, Türkçülük bilincinin kazandırılmasında etkili olmuştur.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Anadolu'da Kuva-yı Milliye birlikleri oluşturulmadan önce 28 Türk Ocağı şubesinin merkezi olan İstanbul Türk Ocağı'nın, Mustafa Kemal'e görüş yazarak tarafını belirlediğini belirtmiştir. “Türk Ocakları, vatan savunmasında canla başla çalışmış, Türk milletinin kahramanlık duygularını harekete geçirmiş, bütün cephelere ilk olarak kendi üyelerini göndermekte yarışmış ve üyelerinin büyük bir kısmı Çanakkale'de şehit veya gazi olmuştur.” (Türk Ocakları Genel Merkezi, 1998) Milli Mücadele'nin başarı ile sonuçlanmasından sonra yurt genelinde Türk Ocakları yeniden açılmıştır. Ocaklar kaldığı yerden faaliyetlerine devam etmiştir. Ocaklar, müsamere tertip etmiş, konferans düzenlemiş, çeşitli alanlarda dersler vermiş, okuma salonları ve kütüphaneler ile muhasebe, daktilo, biçki-dikiş, ticaret, muhasebe kursları da açmıştır. Türkçenin yaygınlaşması, köylere yönelik faaliyetleri ve milli ekonomiye teşvikleri ile Türk toplumuna ve fikir hayatına katkıda bulundular. (Karaer, 2002, s. 2-3) Ocaklarda edebiyat, tarih, kültür, iktisat, eğitim gibi hemen her konuda konferans düzenlenmiştir. Ocaklar Atatürk inkılaplarının halka tanıtılmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Ocaklar, İttihatçılar tarafından da destek görmüş ve Ocaklılar da İttihatçıları desteklemişlerdi. Böylece İttihat ve Terakki Fırkası “Yahya Kemal'in tabiriyle, alamet-i

farikası Türkçülük olan bir parti gibi görünmüştü.” Türk Ocakları, Cumhuriyet Devri’nde de varlığını sürdürmüştür. Ancak önceden İttihatçılarla yakınlığı olduğu için, Halk Fırkası ile bir arada devamı uygun görülmemiş ve Türk Ocakları kapatılmıştır. Düzenledikleri konferanslar, tertiplenen müsamereler ve çeşitli alanlarda açtıkları kurslar ile ülke genelinde kütüphaneler kurulması ve spor faaliyetlerinde öncü çalışmaları ile bilinen Türk Ocakları, Halk Fırkası’nın kendi haricinde teşkilatlı bir aydın kitlenin güçlü olmasına imkan vermek istememesi üzerine kapatılmış, Ocak ileri gelenlerinde özellikle Türkiye dışından gelmiş olanlar, Fırka kontrolünde olan yerlerde - Dil ve Tarih Kurumu gibi – görevlendirilmiş, bazılarına mebusluk verilmiştir. (Güngör, 1986, s. 243) Türk Ocakları’nın partiye katılması, Halk Fırkası mensuplarının, kendilerini siyasi seçkinler olarak görerek Türk aydınlarının denetlemeye yönelik bir girişimidir. (Arıkan & Deniz, 2004, s. 430-431)

Kuruluşundan itibaren etki alanına bütün Türkleri almak isteyen Türk Ocakları’nın yasasında 1927 yılında yapılan değişiklikle işgal sahası Türkiye Cumhuriyeti sınırları olarak değiştirilmiştir. 3. maddede yapılan değişiklik ile de Türk Ocakları devlet siyasetine Cumhuriyet Halk Fırkası ile beraberdir. CHF’nin 1927 kongresinde de Ocak başkanı Hamdullah Suphi Bey’in itirazına rağmen parti tüzüğü’nün 40. maddesiyle idare heyetine girecek adayların parti müfettişinin onayına bağlanması ile Ocaklar parti denetimine alınmıştır. (Karaduman, 2007, s. 512) Türk Ocakları’nda askerlik eğitimi gösterilmesi kapatılışının gerekçelerinden biridir. “Hamdullah Suphi’nin, Ocakları gerektiğinde bir işaretle her şeyi yapabilecek kuvvet haline getirmek istediği söylenmiştir.” (Arıkan & Deniz, 2004, s. 414)

Cumhuriyet kurulduktan sonra dönemin siyaseti gereği, Pantürkçü anlayışın değişmesi zarureti ortaya çıkmıştır. Halide Edip, 1920’ler başında İstanbul’da düzenlenen mitinglerde Azerbaycan’ın bağımsızlığının, -Kırım, Taşkent, Buhara, Hive’yi de içine alarak- Pantürkçülüğün ilk adımı olduğunu söylemişken bu inanışında esneklik yapmıştır. Mehmet Emin Yurdakul, şiirlerindeki Turan kelimelerini vatan olarak değiştirmiş, Ahmet Ağaoğlu, Haziran 1921’de Ankara’da basın müdürlüğü görevine getirilmiş, Yusuf Akçura, Türkiye Cumhuriyeti’nin Pantürkçü isteklerin cisimlendirilmiş hali olduğunu ifade etmiştir. (Landau, 1999, s. 113-114)

1931 yılında yapılan Kurultay’da kendini fesheden Ocağın, “Türkiye Cumhuriyeti devletini kuran Türk ulusu, bir ocak içinde değil, bir devlet bütünlüğü içinde kendi ismini

yaşatıyordu” (İnan, 2009, s. 280) denilerek devletin bünyesinde yaşayacağı ifade edilmiştir. Türk Ocakları kapatıldıktan sonra Halkevleri kurulmuştur.

Türk Ocakları'nın kendini feshetmesinden sonra borç ve alacakları için bir talimatname yayınlanmıştır. Mefsup Türk Ocakları'nın Borçlarının, Alacaklarının Menkul ve Gayrimenkul Emlak ve Eşyasının Tasfiyesine Ait Talimatname'de “mektep, kütüphane, dispanser gibi amme hizmetine tahsis edilmiş binaların ait olduğu cemiyet veya vekâletine; dispanserlerin Sıhhiye Vekâleti veya Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne satılmasının tercih edilmesi gerektiğinin daha doğru olacağı belirtilmiştir.” (Arıkan & Deniz, 2004, s. 418) Buradan anlaşılan Türk Ocakları'nın kamu yararına pek çok hizmetlerinin olduğudur. Ocakların eğitim ve sağlık hizmetlerine önem verdiği ellerinde bulunan gayrimenkulden anlaşılabilir. Satılan gayrimenkuller ahşap veya kargir bina, sinema binası, fırın, depo, dükkân, mektep binası, kıraathane, arsa, zeytinlik vb. çeşitlilik göstermektedir. Bu gayrimenkuller belediye, özel idare, Tayyare Cemiyeti, Emlak ve Eytam Bankası, Çocuk Esirgeme Kurumu, Evkaf Umum Müdürlüğü, Jandarma Komutanlığı, gibi kurumlara ve şahıslara da satılmıştır. Tasfiye Talimatnamesi hükümlerine uyularak, Ocağın Ankara'daki merkez binası ve taşrada 123 parçadan ibaret olan 86 yerde bulunan, tahmini değeri 565.200 lira olan gayrimenkülü, komisyon kararınca CHF'ye devredilmiştir. (Arıkan & Deniz, 2004, s. 427,428) Ocaklardan alacaklı olan belediye ve özel idarelerin bütçelerine de bir yardım tahsisatı konularak, Ocak borcuna mahsup edilerek, hesapların kapatılmasına karar verilmiştir. (BCA, 490-1-0-0_3-15-27)

2.3.3.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları dışında açılan Türk Ocakları

Türkistan coğrafyasındaki Türkçülük, Osmanlı Devleti'ndeki tarihinden daha eskidir. Rus baskısı altından kalan Türkler arasında milliyetçilik onları bir arada tutabilmenin en önemli etkenidir. Çin, 1755-65 yılları arasında Doğu Türkistan'ı işgal etmiş, Rusya'da 18. yüzyıl başından 19. yüzyıl sonuna kadar Batı Türkistan'daki Türk devletlerini işgal etmiştir. 1917 yılından itibaren Bolşevizm, Türkistan coğrafyasında etkili olmaya başlamıştır. Komünist yönetim, Çarlık zamanında olduğu gibi Türkistan Türklüğünü inkâr etmiştir. Fakat Türkçülük çalışmalarının etkili bir şekilde devam etmesine engel olamamıştır. “Mayıs 1918 'de "Türk Sözü" gazetesi yayınlanmaya başlandı. Haziran 1918 'de ise Türk Ocağı" teşkil edildi. "Türk sözü" gazetesi, Türk Ocağı'nın fikirlerini takip ettirdiğinden Sovyet Rusya bu yayının çalışmalarını 1919 yılında yasaklamıştır. Türkçülük, “kültürel

Türkçülük”, “Siyasi Türkçülük” ve “dini Türkçülük” olarak, Orta Asya Türkleri ve Osmanlı Türkleri arasında taraftar bulmuştur. (Hayıt, 2000, s. 183)

İsviçre’de eğitimlerini sürdüren Türk gençleri, Lozan ve Cenevre’de Türk Yurdu’nu oluşturmuş, Türk talebe cemiyeti isimli bir cemiyet kurmuşlardır. 1912 yılının nisan ayında Lozan’da yapılacak toplantıya gençler davet edilir. Derneğin gayesi “içtimai Türklüktür; siyasetle uğraşmaz.” “Dernek, Türk lisanı üzerine cereyan edecektir.” (Türk Yurdu, Şubat 1912, s.119-120)

2.3.3.2. Atatürk’ün Türk Ocakları şube ziyaretleri

Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet’i kurarken ve yeni kurulan devlette uygulamak istediği inkılapların uygulanmasında Türk Ocaklarının desteğini görmüştür. İnkılapların halka benimsetilmesinde Ocaklar önemli bir rol üstlenmiştir. Bunun için Atatürk yurt gezileri sırasında, uğradığı şehirlerdeki Türk Ocağı şubelerini ziyaret etmiş, konuşmalar yapmıştır.

Atatürk’ün arkadaşlarından Kılıç Ali’nin anılarında da bu ziyaretlere yer verilmiştir. 1923 yılında Atatürk’ün, Latife Hanımla beraber 17 Mart günü Mersin’de olduğunu ve Mersin’in yapısı hakkında, Mersin’in kozmopolit bir şehir olduğunu ve konuşulan dillerden en az duyulanın Türkçe olduğunu ve bu durumun Atatürk’ü rahatsız ettiğini ifade etmiştir. Ziyaret ettiği Türk Ocağı, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti gibi yerlerde de bazı aksiliklerle karşılaşmıştır. (Turgut H. , 2007, s. 286-287)



3. TÜRK OCAKLARI'NIN ULUS İNŞASINDAKİ ROLÜ

Türkçülük akımı, Osmanlı'nın son döneminde aydın, sivil, asker ve diğer herkesi etkilemiş, Anadolu'da kurulacak yeni ulus devletin en etkili unsuru olmuştur. Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasından sonra kurulan yeni devlette Türk milliyetçileri etkili olmuş ve devlet yönetiminde etkin rol almışlardır. Çünkü yeni kurulan devletin ideolojik bir temele oturtulması gerekmektedir. Ümmetçi toplum yapısından vatandaş bilincine geçilmeli, teokratik yapı laikliğe dönüşmeliydi. Atatürk'ün yapmak istediği inkılapların halka benimsetilmesinde ve Batı'ya yönelen devletin sağlam temellere oturmasında Türk Ocakları önemli bir rol üstlenmiştir. Bu dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Türk Ocakları'nın açılmasına önem verilmiştir. Burada Türk milliyetçiliğinin benimsenmesi ülkede birliğin sağlanması için oldukça önemli görülmüştür.

Toplum ve kültürün laikleştirilmesi sürecinde önceki reformculardan çok daha ileri gidilerek, laikleştirme sembolik olarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Fes yasaklanmış, yerine şapka getirilmiştir. Avrupa ölçü birimleri ile takvim ve saat usulü uygulanmış (1926), Arap alfabesi yerine Latin harfleri kullanılmaya (1928) başlanmıştır. Bu gibi değişikliklerin pratik ve sembolik anlamları vardır. Tarikat ve cemaatler kaldırılmıştır. Kur'an ve ezan Türkçeleştirilmiş, böylece İslam'ın Türkçeleşmesine çalışılmıştır. (Zürcher, 2005, s. 302)

Türk Ocakları, Türkiye'de yaşayan herkesin Türkçe konuşması gerektiğini konusunda görüş bildirmişlerdir. Bu konu 1926'da toplanan Üçüncü Kurultay'ında da görüşülmüştür. Bursa'da Türk Ocağı'nın etkisiyle belediye, Türkçe haricinde bir dil konuşulmasını halka yasaklamıştır. Trabzon'da Lazca ve Rumca ile mücadeleye girişilmiştir. Hopa Türk Ocağı da bu yönde çalışmalar yapmakla görevlendirilmiştir. (Başaran, 2017, s. 71)

İzmir Türk Ocağı da iki sene önce başlayan dil mücadelesinin uygulayıcılarından. Bütün yurttaki Türkçe konuşulması için bir çaba sarf edilerek birer ikişer hafta aralıklarla şehrin çeşitli yerlerine levhalar koyularak, Türkçe konuşmanın güzelliği ve gerekliliği gençlere anlatılmaya çalışılmıştır. Ocak, Batı Anadolu ve İzmir'de mahalli dil konuşulan yabancı lisanları konuşma dilinden çıkarıncaya kadar çalışmalarına devam edecektir. Türkçenin hâkim kılınması için halk dersaneleri açılarak Türkçe bilmeyenlerin öğrenmesi, Türkçe okuyamayanlara da Türkçe öğretilmesine çalışılmıştır. İki dershanede altı sınıfa her akşam

ders verilerek çalışmalar sürdürülmüş, derslere üç yüzden fazla öğrencinin devam ettiği görülmüştür. Türkçe ile meşgul olmak memlekette birliği sağlayacaktır. (Türk Yurdu, Haziran 1928, s. 336)

10 Nisan 1931 tarihli olağanüstü kurultaya sunulan merkez heyeti raporundan öğrenildiğine göre, İlim ve Sanat heyeti milli bilinç ve cumhuriyet değerlerinin ve inkılapların halk ve gençlik tarafından benimsenmesi için yapılması gerekenler hakkında çalışmıştır. Heyetin isteği üzerine Ağaoğlu Ahmet Bey bir rapor hazırlamıştır. (Türk Yurdu, Mart 1931, s. 69) Türk Ocakları toplumsal dönüşümde hükümet politikalarına uygun faaliyetleri ile öncü bir rol üstlenmiştir. Ocaklar, Halk Fırkası kurulduktan sonra Fırka ile beraber hareket etmiştir. Modernleşme, halk desteği ile sağlanmaya çalışılmıştır. Erik Jan Zürcher, modernleşmede, Kemalist bir orta sınıfa erişildiğini, çabaların doktor, öğretmen, subay ve öğrenciler üzerinde etkili olup, kırsal alana ulaşmadığını ifade etse de (Zürcher, 2005, s. 303) Landau, “Kemalizm, yakın geçmişi özümsemek ve yeni geleceği biçimlendirmekte tutarlı bir ustalık gösterdi” demiştir. (Landau, 1999, s. 113)

Avrupa ulus devletler modeline göre biçimlendirilmek istenen Cumhuriyet, halka Türk kimliği kazandırılmasını amaçlamıştır. Böylece Türk kimliği Osmanlı ya da Müslüman kimliği yerine geçecek, ülkedeki etnik, dini ve dil farklılıklarının önüne geçilebilecektir. Yeni oluşturulacak Türk kimliği ile tarih milliyetçi anlayışla yeniden yorumlanabilecektir. Bu sırada Türklerin İslam öncesi tarihine vurgu yapılırken dilde de Arapça ve Farsça sözcükler yerine Türk kökenli sözcükler seçilerek değişime gidilir. Bu amaçla 1931’de Tarih Kurumu, 1932 yılında da Türk Dil Kurumu kurulmuştur. Bu kurumlarla hükümet ilgili alanlarda mesai yapabilmıştır. Atatürk’ün ölümüne kadar sürece katıldıysa da İsmet İnönü döneminde bu çalışmalara gereken önem verilmemiştir. (Zürcher, 2005, s. 303)

Lozan Antlaşması ile sözde azınlıklar sorunu 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44. maddelerle çözüme kavuşmuş, 38. maddeye göre, Türkiye milliyet, soy, din ayırt etmeden, Türk halkının tamamının yaşam ve özgürlüklerini korumakla yükümlüdür. Müslüman olmayan azınlıklar da ülke içinde göç ve dolaşım hakkına sahip olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan herkes Türk vatandaşı olarak kabul edilmiştir. Anlaşmanın geçerli olduğu tarihten itibaren, Türk vatandaşlığını kabul etmeyenler, karşı tarafında kabulüyle başka bir devletin vatandaşlığına iki sene içinde geçecektir. Türkiye sınırları içinde yaşayıp başka milletlerin uyruğundan olan kimseler de Türk vatandaşı olabilecektir. Böylece azınlıklar meselesi Lozan’da çözüme kavuşmuş, hiçbir azınlığa Türk topraklarından pay verilmeyeceği

konusunda kararlılık gösterilmiştir. (Bozkurt D. , 1998, s. 3-4) Bu durumdan da anlaşılacağı gibi Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde birlik ve bütünlük içinde olunması önemlidir. Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısı ve zamanla merkezi otoritenin gücünü yitirmesinden devletin kurucu unsuru olan Türkler zarar görmüştü. Cumhuriyet yönetiminin idare anlayışı ve Türkleştirme politikasının bu anlayış neticesinde şekillendiği düşünülebilir.

3.1. Türk Ocakları'nın Latin Harfleri'nin Halka Tanıtılmasındaki Rolü

Alfabe değişikliği ile ilgili tartışmalar Tanzimat döneminden itibaren Osmanlı Devleti için bir tartışma konusu haline gelmiştir. Osmanlı Türkçesi'ni Arap harfleri ile yazmak zahmetli bir iştir. Özellikle 1860'tan sonra Osmanlı aydınları bu konuda hakkında uzun mesailer harcamışlardır. Münif Paşa, Şinasi, Namık Kemal, Ali Suavi, Şemsettin Sami ve başkaları da bu konuda görüş belirtmiş, Ebuziya Tefik birtakım düzeltmelerde bulunmuştur. (Türk Tarih Kurumu, 1979) Bu dönemde üzerinde durulan konu harflerin değiştirilmesi değil ıslah edilmesidir. İmla ve sadeleştirme konuları üzerinde durulmuştur. II. Meşrutiyet'ten sonra ise Latin Harfleri'ne geçilmesi meselesi gündeme gelmiştir. II. Meşrutiyet döneminde Maarif Nazırı olan Ahmet Şükrü Bey, yazı ıslahına önem vermiş, bu dönemde ilmi encümenler oluşturulmuştur. Islahat-ı İlmiye Encümeni ve Sarf ve İmla ve Lügat Encümenleri ile Edebiyat Encümeni oluşmuş, bunlar daha sonra Teşkilat-ı Lisaniye adı ile birleşmiştir. Lisanla ilgili encümenler dışında Tetkikat-ı İklimiye Encümeni, Terbiye Encümeni, Asar-ı İslamiye ve Milliye Encümeni de oluşturulmuştur. (Müezzinoğlu, 2012, s. 275)

Latin harflerinin kabul edilmesini için önerilerde bulunanların başında Dr. Abdullah Cevdet, Hüseyin Cahit Yalçın, Celal Nuri İleri, Hakkı Kılıçoğlu bulunmaktadır. (Türk Tarih Kurumu, 1979)II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde de harflerde bir inkılap yapılması düşüncesi önemini korumuştur.

Atatürk'ün zihninde Latin harfleri meselesi 1928'den önce de vardı. Mazhar Müfit Kansu'ya 1919'da yazdırdığı notta, Latin harflerinin kabul edileceğini belirtmiştir. 1923 yılının Şubat ayında İzmir'de İktisat Kongresi toplanmış, İzmirli Nazmi Bey ve birkaç arkadaşı Latin harflerine geçmeyi önerdiyse de kongre başkanı Kazım Karabekir Paşa'nın tepkisini çekmiştir. TBMM'de 1924 yılı Milli Eğitim Bütçesi görüşmeleri sırasında

Milletvekili Şükrü Saraçoğlu, Arap harflerini eleştirmiş ve yeni bir tartışma başlamıştır. (Türk Tarih Kurumu, 1979)

Yeni kurulan devlette, bütün milletin okuma yazma öğrenmesi önemsenmiştir. Çünkü cehalet ancak bu şekilde yenilebilecektir. Bunun için 1 Kasım 1928 tarihinde “Türk Harflerinin Kabul ve Uygulanması Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Arap harfleri yerine Latin harfleri kullanılacaktır. Latin Harfleri kabul edildikten sonra, harflerin halka tanıtılması gereği ortaya çıkmıştır. Atatürk de ziyaret ettiği şehirlerde öğretmenlik yaparak harfleri tanıtmıştır. Millet Mektepleri açılarak bu çalışma ülke geneline yayılmıştır. İnkıpların en kıymetli uygulayıcısı olan Türk Ocakları da bu çalışmalarını bir görev bilmiş ve yurt genelindeki şubelerinde kurslar açmıştır.

Latin harflerinin kabul edilmesi ile halka yeni harflerin öğretilmesi için ülke çapında başlayan çalışmalara Türk Ocakları bütün şubeleri ile destek vermiştir. Mardin Türk Ocağı da Muallimler Birliği ile kurs açarak harf inkılabına destek vermiştir. (Tuncer, Hacaloğlu, & Memişoğlu, 1998, s. 270) Mardin Şube tarafından açılan okuma yazma kurslarına 1928 yılında 20’si kadın olmak üzere 200 kişi katılmıştır. (Dilek, 2014, s. 72) Savur Türk Ocağı da yeni harflerin öğretilmesi için kurs açmış bu kursa 20 kişi devam etmiştir. Sayının artması beklendiğinden genel merkezden kendilerine 50 adet alfabe gönderilmesini istemişlerdir. (Tuncer, Hacaloğlu, & Memişoğlu, 1998, s. 263)

Konya’da da Latin harflerinin halka öğretilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Konya basınında da Latin harflerinin kabul edilmesi ile ilgili haberler görülmüştür. Bu haberlerin ilki 12 Haziran 1928 tarihli Babalık Gazetesi’nde yer almıştır. Dil Encümeninin isimleri de bu haberde yer almıştır. Gazetenin 19 Ağustos 1928 tarihli sayısındaki haberde Konya Maarif Müdürlüğü’nün yeni harf kursu ile ilgili duyurusu yer almıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk Ocağı, Muallimler Birliği ile Tıp Birliği’nin de kurs açtığı haberde geçmiştir. Türk Ocağı’nda 21 Ağustos 1921 günü açılan kurs, Ocak reisi Şaban Sırrı Bey nezaretinde, Babalık Gazetesi başyazarı Muzaffer Hamit Bey ve Kız Orta Mektebi Türkçe muallimesi Saime Hanım tarafından verilmiştir. Konya Valisi İzzet Bey’de 9 Eylül günü Türk Ocağı’nda verilen derse katılmış, memurlara ve halka yeni harfleri tanıtmıştır. Konya bu dönemde maarif merkezi durumundadır. Aksaray, Kütahya, Afyonkarahisar’ın da eğitim işleri Konya’da yürütülmüştür. Konya merkezde öğretmen ve memurlara yeni harf kursları açılmasının yanında Akşehir’de de 1 Eylül 1928 tarihi itibarıyla Türk Ocağı’nda kurslar açılmıştır. Kaymakam Raif Bey, Doktor Aziz Kamil Bey, Maliye avukatlarından Şevki

Bey öğretime destek vermiş, yeni harfler memurlara öğretilmiştir. İlgin Türk Ocağı'nda da Eylül ayında memurlar için kurs açılmıştır. (Kaya & Çakır, 2016, s. 1620,1622) 1 Ocak 1929 tarihi itibariyle Millet Mektepleri açılmış, Konya'da merkez ve ilçelerde kadın, erkek, genç, yaşlı her kesime hitap eden çeşitli seviyelerde açılan kurslarla diploma verilmiştir. (Kaya & Çakır, 2016, s. 1617)

1930 senesinde Türk Ocakları'nın altıncı kurultayına sunulan, ilim ve sanat heyetinden alınan raporda, tayin edilen hars faaliyetleri, Türk halkının şiirlerini, hikaye ve atasözlerini toplamak, Türkçede yazı dilinin sadeleşmesini sağlamak, bunun için kitaplar yayınlamak ve broşürler bastırmak, milli tiyatro eserleri yazdırmak, şubelerde Türk tarihi, edebiyatı, ve folkloruna dair dersler ve konferanslar verdirmek olarak geçmektedir. Bununla beraber inkılapların halka benimsetilmesi için çalışacaklardır. Belirlenen esaslar tüm şubelere gönderilerek, Dil Encümeni'ne göndermek için söz ve isimlerin toplanması istenmiştir. (Türk Yurdu, Mart – Nisan 1930, s. 118) Türk Ocakları millet mektepleri açılmadan önce ve açıldıktan sonra da Latin harflerinin kısa sürede öğrenilmesi için çalıştı. Okuma yazmaya yönelik faaliyetler, Türk Ocakları kapandıktan sonra Halk Okuma Odaları, Halkevleri'nin açılması üzerine de Halkevleri devam etmiştir.

3.2. Türk Tarih Kurumu'nun Oluşturulması Sürecinde Türk Ocakları

3.2.1. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti

Milli Mücadele sırasında Ankara merkezli yeni bir Türk devleti ortaya çıkmış, savaşlardan başarıyla çıkılmasından sonra ise ülkenin kalkınması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra ise Türklere karşı olumsuz iddiaları olan Batılılara karşı Türklerin kökeni ile ilgili çalışmalar yapılmayan başlanmıştır. Bu çalışmaların merkezi elbette inkılapların ülke geneline yayılmasının öncülüğünü yapan Türk Ocakları'dır.

28 Nisan 1930'da Türk Ocakları'nın altıncı kurultayında Afet hanım söz alır, Türk Ocakları Yasası'nın iki ve üçüncü maddelerinin açıklaması ile ilgili konuşma yapar. Konuşmasında Türk Ocağı'nın maksadının milli bilincin kuvvetlenmesini sağlamak olduğu üzerinde durur. (İnan, 2009, s. 260-261) Dr. Reşit Galip Bey'de bir konuşma yaparak, Türk medeniyeti ve Türk tarihini ilmi bir şekilde incelemek için özel ve daimi bir heyetin oluşturulmasına karar verilmesini, heyetin üyelerini Merkez Heyeti'nin seçmesini ister. Aynı gün yasaya Türk Tarih Heyeti teşkil edildiğine dair bir madde eklenir.

Oluşturulan Türk Tarih Heyeti ilk toplantısını 4 Haziran 1930 tarihinde Merkez Heyeti Binası'nda yapmıştır. Oturumu Türk Ocakları Başkanı Hamdullah Suphi Bey, heyetin çalışacağı konunun önemi ve başarılı sonuçlar alınacağı konusunda duyduğu güveni ifade eden sözlerle açmıştır. Hamdullah Suphi Bey'in konuşmasından sonra yapılan seçimle, Tevfik Bıyıklıoğlu birinci reis, Samih Rifat ve Yusuf Akçura ikinci reisliğe ve Dr. Reşit Galip Bey umumi katipliğe seçilir. (İnan, 2009, s. 263-264) Bu heyetin görevi “Türk tarih ve medeniyetini ilmi bir surette tetkik ve tettebbu eylemek” idi. (Dönmez, 2008, s. 387) Reşit Galip, Türk kavmi ve medeniyetini incelemek ve Yeni kurulan Cumhuriyetin tarihini ve yapılan inkılapları belgelere dayanarak yazmak konusunda hassastır. Afet Hanım, Reşit Galip'in Türk Tarih Kurumu çalışmaları sırasında dört ciltlik Cumhuriyet devri tarihini, Cumhurbaşkanlığı Umumi katibi olan Tevfik Bıyıklıoğlu ile hazırladığını söyler. (İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, 2009, s. 280-282)

Türk Ocakları'nın 1930 Kurultayında konuşan Afet Hanım, Türk Tarihi Tetkik Encümeni kurulmasını önermiş, Ardından Sadri Maksudi ve Reşit Galip Beyler de Türk tarihi ve medeniyetini araştırmak için encümen kurulması yönünde görüş bildirmişlerdi. Nutuklar, toplanan kurultayda alınan kararlar “Türk Tarihi Hakkında Mütalaalar” ismi ile 1000 adet basılmıştır. (Karaer, 2002, s. 16)

Türk Ocakları'nın kapatılmasından birkaç ay önce ocaklara bağlı kurulan Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin başkanı Yusuf Akçura, İkinci Başkan Samih Rifat (Horozcu), Genel Sekreter Dr. Reşit Galip'tir. Ahmet Ağaoğlu, Fuat Köprülü, Afet İnan gibi tarihçiler de cemiyetin üyesidirler. Heyeti Atatürk görevlendirmiştir. (Gönül, 2011, s. 50)

Heyette tarihçiler ile beraber Ankara Etnografya Müzesi Müdürü Hamit Zübeyr, İstanbul'da müze müdürü Halil Ethem, Ankara Etnografya müzesinde uzman Gyula Meszaros gibi müzeciler de bulunmaktadır. (Çoker, 1983, s. 3-5) Cemiyetin üyelerinden bir kısmına – Afet İnan, Mehmet Tevfik, Hasan Cemil, Şemsettin Sadri Maksudi, Vasıf ve Yusuf Ziya Beylere- Atatürk'ün direktifiyle “Türk Tarihinin Ana Hatları” adlı bir kitap hazırlama görevi verildi. (Dönmez, 2008, s. 387) Türk Ocağı “Türk Tarihi Tetkik Heyeti” tarafından “Türk Tarihinin Ana Hatları” adıyla hazırlanan ve Türk tarihi hakkında ilgili kişilerin görüş ve eleştirilerini içeren eser 100 adet basılmıştır. Türk halkına eski tarih konularında yeni bir bakış açısı vermeyi amaçlayan eser, Türklerin medeniyet tarihindeki yeri ve diğer ırklar için eğitici durumda olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Türklerin milli tarihini yazmak için atılan en ciddi adım bu eserin kaleme alınmasıdır.

Türklerin özellikleri ve kuvveti millete gösterilmek istenmiş ve milli inkişafın derin ırki köklere bağlı olduğu anlatılmıştır. Amaç, yerli ve yabancı yayınlarda, Türklerin dünya tarihindeki rollerini güçlütlen hataların önlenmesidir. (Karaer, 2002, s. 16-17)

Türk Tarihi Tetkik Heyeti 1931 yılında dernek haline getirilmiştir. 12 Mart 1931 tarihli toplantısında da, Türk Ocakları'nın CHF'ye intikal etmesi üzerine, heyetin hukuki bir vaziyeti kalmadığı ifade edilmiş, yeni bir isimle bağımsız bir cemiyet olarak devam etmesi için hükümete başvurulmasına karar verilmiştir. (İnan, 2009, s. 265-266) Cemiyet 12 Nisan 1931 tarihinde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adını almıştır. Heyet "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" adı ile ilk toplantısını 26 Nisan 1931 tarihinde Tevfik Bıyıklıoğlu'nun başkanlığında yapmıştır. Zabıt şöyledir:

"Türk Tarih Kurumu'nun tarihçesi saptanırken görülen taraf şudur: Türk Ocakları'nın Türk Tarih Heyeti çalışmaları kesintisiz olarak devam etmiş ve resmen kurum haline geldikten sonra bu heyet, aynı üyelerle ve aynı çalışma planı içinde faaliyet göstermiştir. Yani bu Heyet ile Cemiyet arasında bir ara olmamıştır. Hatta zabıtlarda 26 Nisan 1931 tarihli toplantısı diğerinin bir devamı olarak 8 numarayı izlemiştir. Ancak, Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşu 1930 veya 1931 kabul edilsin, her ikisinin de kuruluşu aynı aya (Nisan) rastlar. 1931 yılında, Türk Ocakları'nın kapatılma kararını veren VII. Kurultay'dan sonra ise, Atatürk'ün direktifi üzerine, 12 Nisan 1931 'de, "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" adı ile bağımsız bir kurum halinde, resmen kurulmuştur." (İnan, 2009, s. 267-268)

Derneğin ilk tüzüğünün dördüncü maddesinde amaçlara ulaşmak için takip edilecek yol, ilmi müzakerelerde bulunmak, Türk tarihinin kökenlerini araştırmak ve yayınlamak, Türk tarihini aydınlatmak için malzeme toplamak, keşif heyeti göndermek ve çalışmaları her türlü yolla yayınlamaktır. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ilk kongresini 2 Temmuz 1932'de Ankara Halkevi'nde (Eski Türk Ocağı) yapmıştır. Atatürk, cemiyetin çalışmaları ile ilgilenmiş ve heyet çalışmalarını bazen de Atatürk'le beraber Ankara, İstanbul ve Yalova'da sürdürülmüştür. Heyetin çalışmaları sonunda "Türk Tarihinin Ana Hatları kitabı ile orta ve liseler için tarih kitapları hazırlanmıştır. (İnan, 2009, s. 268,271) Heyet 1935 yılında Türk Tarih Kurumu adını almıştır.

3.2.2. Türk Tarih Tezi

Atatürk, 27 Nisan 1930 tarihinde Türk Ocakları'nın Umumi Kurultayı'na katılmış, burada delegelerle görüşerek Türk Tarih Tezi'ni ortaya atmıştır. “Büyük devletler kuran ecdadımız, büyük ve kapsamlı medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizle için borçtur.” “Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanı şaşkırtacak hal alır” sözleriyle de tarihçilere düşen sorumluluğu ifade etmiştir. (Kılıç N. , 2013, s. 77) CHP'nin 1931 senesindeki Üçüncü Genel Kurultayı'nda Türk Tarih Tezi'nin ortaya çıkması Türk milliyetçiliğinin yükselmesinin göstergesidir. (Gönül, 2011, s. 50) Bu tez ile Türk tarihinin devamlılığı ortaya konulmak istenmiştir. Avrupalıların, Türklerin sarı ırktan olduğuna dair iddiası da çürütülmüş, Sümerlerin Türk olduğu iddiasıyla Türklerin Anadolu'daki geçmişi daha da geriye götürülmek istenmiştir. Bu tezin çalışmalarında Türk Ocaklıların da bulunması, Türk milletine hizmeti en büyük görev olarak gördüklerini ve her alanda Ocaklıların etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

3.3. Türk Ocakları'nın Toplumsal Dönüşümde Öncü Faaliyetleri

Türk Ocakları, toplumda yapılan ve yapılmak istenen her yeniliğin öncüsü olmuştur. Ocakların düzenlediği konferanslarda kadın konuşmacılar bulunmuş, Türk kadını erkeklerle beraber dinleyiciler arasında bulunabilmiştir. Tiyatro sahnesine çıkan ilk kadına da bu imkânı sağlayan Türk Ocakları'dır. Türk Ocakları, Atatürk ilke ve inkılaplarının da uygulayıcısıdır. Yönünü Batı'ya çevirmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, sosyal hayatta da değişiklik yapmak istemiştir. Türk Ocakları düzenledikleri balolarla kadın ve erkeğin sosyal hayatta bir arada olabileceği bir ortam oluşturmuştur. Eve kapanan Türk kadını artık dışarı çıkmaya toplumda bir yer edinmeye başlamıştır. Mudurnu Türk Ocağı'nın düzenlediği bir etkinlikte (Bkz. Resim 3.1.) hanımlar da izleyici koltuğundan yerlerini almışlardır.



Resim 3. 1. Mudurnu Türk Ocağı'nda düzenlenen bir etkinlikte hanımlar (Ahmet İzzet Bengüboz, Mudurnu Dijital Kent Arşivi, 6 Haziran 2019, <http://www.mudurnukentarsivi.org/item/1558> adresinden erişildi.)

Toplumsal dönüşümün öncüsü olan Ocaklar, toplumsal olaylarda ve inkılapların korunmasında da öncü rol üstlenmekten çekinmemişlerdir. Bu role bir örnek Şeyh Sait İsyanı sırasında Bolu Türk Ocağı'nın Atatürk'e, isyanın Cumhuriyet rejimine ve Türklüğe karşı olduğunu ifade ederek çektikleri telgraftır. Atatürk bu telgrafa cevap olarak Türk Ocaklarının duyarlılığı takdir ettiğini ifade etmiştir. (Solak, Tarhan, & Kılıç, 2016, s. 222) Türk Ocakları, Türkçe'nin yabancı dillerin etkisinde kalmasını engellemek ve Türkçe'nin gelişimini sağlamak için de çalışmışlardır. Bolu Türk Ocağı üyesi gençler Türkçe selamlaşmaya önem vermiş, gündüz günaydın, gece tünaydın kelimelerini kullanmışlardır. (Solak, Tarhan, & Kılıç, 2016, s. 226)

3.3.1. Türk Ocakları'nın Kadına Verdiği Önem ve Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinde Türk Ocakları'nın Rolü

Türk Ocakları'nın toplumsal dönüşümde öncülük rolüne en güzel örnek kadınların toplumda hak ettiği ve olması gerektiği gibi erkeklerle aynı statüde olabilmesidir. 1918 yılı kongresinde kadınların Ocağa üye olmalarının kabul edilmesi (Sarıнай, 2008, s. 286) seçme seçilme hakkına sahip olma sürecinin başlangıcı olarak değerlendirilebilir.

Cumhuriyet'in 29 Ekim 1923 tarihinde ilanı ile devlet yeni bir rejime girmiş, Meclis'te yeni yasaların hazırlanması aşamasında kadın hakları da düşünülmüştür. 1926 yılında Medeni Kanun'un kabulü ile kadınlara erkekler ile eşit hakların tanınması Türk ve

Müslüman olan topluma yeni bir yön vermiştir. Kızların her meslek alanında yetişmesi önem kazanmıştır. Kadınların toplumsal hayata kazandırılması düşüncesi üzerine İstanbul'da Türk Kadınlar Birliği kurulmuştur.

Cumhurbaşkanı Atatürk kadın haklarına önem vermiştir. Siyasi hakların verilmesi kadınların çeşitli mecralarda hak taleplerinin yanında Atatürk'ün çabalarıyla da olmuştur. Meclis'te haklar konusunda şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ve ilk anayasanın hazırlandığı sırada milletvekillerinin çoğu kadınlara siyasi haklar verilmesini olumlu karşılamamıştır. Bunun üzerine Atatürk uygun ortamın oluşmasını beklemiştir.

Türk Ocakları toplumun yarısını oluşturan ve diğer yarısını yetiştiren kadınlara ve onların haklarına karşı hassas olmuştur. Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazanması sürecinde Türk Ocakları'nın rolü önemlidir. Ocaklar'da düzenlenen konferanslarda bu hakkın gereği konusunda halk bilinçlendirilmiş ve bu inkılaba hazır hale getirilmiştir.

Kadınların seçim haklarına dair ilk konferans 3 Nisan 1930 Perşembe günü Türk Ocakları Genel Merkezi'nin tiyatro salonunda Musiki Muallim Mektebi muallimlerinden Afet Hanım tarafından verilmiştir. Konferansa Kazım Karabekir ve İsmet Paşa, vekil ve mebuslar katılmıştır. Saat dört buçukta kürsüye Afet Hanımla birlikte Hamdullah Suphi Bey'de çıkmıştır. Konuşmasında demokrasideki üç tür hükümet biçiminden bahsetmiş, doğrudan hükümet, yarı doğrudan hükümet ve temsili hükümet sistemlerini açıklamıştır. Konuşmasına intihab (seçim) ın hak mı vazife mi olduğu konuna değinerek, intihabın hak olmasının milli hâkimiyet ile ilişkili olduğunu açıklamış, kadın – erkek bütün vatandaşların bu hakka malik olduğunu söylemiştir. Bunun için intihap hakkının bütün vatandaşlarca kullanılması gerekir. İntihabın bir vazife olduğu düşüncesinde olanlar da bunun bütün millete ait bir hak olduğunu kabul ederler, diyerek esas konunun kadınların intihap hakları olduğuna değinmiştir. Amerika'da, İngiltere'de ve Kuzey Avrupa memleketlerinde kadınların seçme ve seçilme hakkına eriştiklerini, Türk tarihinin en eski zamanları düşünülecek olursa devlet yönetiminde hakanla beraber hatunun da eşit temsil hakkı olduğunu ifade ederek, Türk kadınlarına seçme ve seçilme hakkı verilmesinin demokrasinin prensiplerinden olduğunu söyleyerek konuşmasını bitirmiştir. (Afet İnan, Türk Yurdu, Mart- Nisan 1930, s. 60-68) Bu konferansta Afet Hanım, Musiki Muallim Mektebi'nde Tarih ve Yurt Bilgisi dersini verirken karşılaştığı bir durumu anlatmıştır. Öğrencilere ders verirken kız ve erkeklerin kanun önünde eşit olmadığını farkında olduğunu, ders sırasında verdiği örnekler ve kız öğrencilere vatandaşlık hak ve

görevlerinde bahsederken erkek öğrencilerin tepki gösterdiğini ifade etmiştir. Yaşadığı olayı Belediye Kanunu'nun değiştirilmesi üzerine konuşulduğu sırada Atatürk'e ifade etmiştir. (İnan, 2009, s. 347) Konferansın ardından Afet Hanım Atatürk ve davetliler ile (Bkz. Resim 3.2.)



Resim 3. 2. Afet İnan, kadın hakları ile ilgili konferansından sonra Türk Ocakları salonunda Atatürk ve davetliler ile (Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, s. 333)

3.3.2. Şapka İnkılabında Türk Ocakları

Türk Ocakları, Atatürk İnkıplarının topluma tanıtılması ve yayılmasında çok önemli bir rol üstlenmiştir. Şapka İnkılabından önce halkı bilinçlendirmek için şubeler birtakım çalışmalar yapmışlardır. “Taassup ve muhafazakârlık aleyhinde” bir miting hazırlığının Niğde Türk Ocağı tarafından yapıldığı Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 14 Ekim 1925 tarihli haberinde yer almıştır. Cumhuriyet Bayramı'nı kutlamak için 29 Ekim 1925 günü Niğde Türk Ocağı'nda düzenlenen müsamerede, Niğde Orta Mektep Müdürü Hüsnü Bey şapka ile ilgili bir konuşma yapmış, konuşması bitince salonda bulunanlar feslerini atmışlardır. (Topal, 2013, s. 662-663)

Cumhuriyet dönemi inkıplarının Rize'deki uygulayıcısı Türk Ocağı olmuştur. İl Genel Meclisi, 1927 yılında Türk Ocağı'nın önerisi ile Rize'de peçe takılmasını, zıpka, mintan gibi gayri medeni olarak adlandırılan kıyafetlerin giyilmesini yasaklamıştır. (Başaran,

2017, s. 70)

3.3.3. Türk Ocakları'nın Sinema İle Halk Eğitimi

Sinema önemli bir propaganda malzemesidir. Sinema filmleri ile verilmek istenen mesaj kalabalıklar önünde verilmekte, böylece çok sayıda kişiye kolaylıkla ulaşılabilmektedir. Türk Ocakları sinema faaliyetlerine önem vermiştir. Ocaklar tarafından yapılan film gösterimleri halkın bir araya gelmesine de vesile olması bakımından önemlidir.

Sinemanın tarihsel yolculuğu ise 28 Aralık 1895 tarihinde Paris'te Lumiere kardeşler halka açık gösterimi ile başlamıştır. Avrupalı girişimcilerin çabası ile sinema bir yıl sonra Osmanlı devlerine gelmiş, Osmanlı bürokrasisi bu icat hakkında bir araştırma yapmış, 20 Eylül 1896 tarihli bir raporda sinemanın, insanlık için ilmi yönden faydalı bir araç olduğu kararı verilmiştir. Osmanlı'da ilk sinema gösterimi Yıldız Sarayı'nda yapılmıştır. İlk yerleşik sinema salonu 1908 yılında "Pathe" adıyla Pathe Kardeşler Firması tarafından açılmış, 1914'e kadar İstanbul da sinema salonlarını yabancılar işletmiştir. Taşraya sinema yabancı tüccarlar aracılığı ile girmiştir. Fransız bir tüccar seyyar sineması ile 1909 yılında, Adapazarı, Merzifon ve Sivas'ta film göstermiştir. Türkiye'nin ilk yerli sinema salonu "Milli Sinema" ise 19 Mart 1914 tarihinde Cevat Bey ve Murat Bey tarafından Şehzadebaşı'nda açılmıştır. Yeni sinema salonları I. Dünya Savaşı ve Mütareke döneminin işgal yıllarında açılmaya devam etmiştir. Taşrada açılan ilk sinema salonları ise Trabzon ve İzmir'dedir. Daha sonra diğer illerde de sinema salonları açılmaya devam etmiştir. Sinemanın faaliyet gösterebilmesi için elektrik gereklidir. Ancak çoğu Anadolu şehrinde elektrik yoktur. Bunun için önce elektrik tesisatları kurulmuştur. (Boran, 2015, s. 258-260)

Sinemanın propaganda amacıyla kullanılması meselesi TBMM'de 9 Temmuz 1921 tarihli bir oturumda tartışılmıştır. Bursa'nın işgalinin yıl dönümüdür ve Edirne Mebusu Şeref Bey, Hariciye Vekâletinin cevaplama üzerine verdiği takrirde, Yunanlıların Türklere yaptığı mezalimin duyurulması gerektiğini ifade etmiştir. Karesi Mebusu Vehbi Bey'de bu görüşü desteklemiştir. Toplumun içinde bulunduğu durum sinemaya aktarılmalı ve kamuoyuna duyurulmalıdır. Hükümet sinema makinesi temin ederek Anadolu'da Türklere yapılan zulmü kayıt altına almalıdır. (Şahin, 2014, s. 23)

Bu tartışmalardan çok önce Türk Ocakları'nın sinema göstermek için girişimde bulunduğu bilinmektedir. 1917 yılının Ramazan ayında Şehzadebaşı'nda inşa ettikleri bir binada

kadınlara sinema göstermek isteyen Türk Ocağı idare heyeti üyelerinden Celal Sahir Bey ve Şark Sinema ve Tiyatrolar Şirketi adına bir temsilci ile Dâhiliye Nezareti Emniyet Umumiye Müdüriyetine dilekçe vermiştir. Bu dilekçeye cevaben yazılan yazı için (Bkz. EK-1) (BOA, DH.EUM.6.Sb_17-3-0)

Sinema ile ilgili Kazım Karabekir Paşa'nın bir projesine de burada değinmek, Türk Ocağı ile ilgili olduğundan gerekli görülmüştür. Sinema inkılapların yayılması için önemli bir propaganda aracıdır. Kazım Karabekir, Cumhuriyet ilan edilmeden 5 ay kadar önce sinema filmlerinin "İbret Yerleri" adını verdiği yerlerde gösterilmesi ile ilgili önerisini sunmuştur. Böylece sinema ile eğitici ve öğretici faaliyetler yürütülebilecek, halk aydınlatılabilecektir. Kazım Karabekir 30 Nisan 1923 tarihinde bu düşüncesini bir tezkere ile TBMM'ye göndermiştir. Bu mekânlar ona göre, milletin yükselmesine hizmet edecektir. TBMM başkanı Mustafa Kemal Paşa, gelen tezkereye "Paşa hazretlerinin mütalaaları pek isabetlidir. Tatbik imkânı aranmak ricasıyla takdim" notu iken Rauf Orbay'a göndermiştir. Tezkere Maarif Vekâlet Encümeni'nde görüşülmüştür. Encümen, Kazım Paşa'nın görüşlerini desteklemiş, İbret Yerleri girişiminin devlet eli yerine Hilal-i Ahmer gibi bir kurum tarafından yapılmasını uygun görmüştür. Bu konuda Türk Ocağı'na sorumluluk verilmesi uygun görülmüştür. Hükümetin İbret Yerleri projesinde geri planda kalma isteğinin nedeni kuruluş ve idaresini sağlayacak mali yetersizliklerdir. Sonuçta bu düşünce bütçe yetersizliği sebebiyle gerçekleştirilememiştir. (Öztürk, 2004, s. 80-81)

Sinema oldukça çok kişiye ulaşabilmesi, kitlelerin eğitimi ve propaganda malzemesi olarak kullanımını açısından önemlidir. Sinema gösterimi için uygun yerleri olmayan kurumların salonlar kiralamış olması muhtemeldir.

Bursa Türk Ocağı İdare Heyeti, Japon ticaret ve sanayisi ile ilgili bir filmin, memleketin istifadesi için Japon sefiri tarafından Türk Ocağı İdare Heyeti'ne ulaştırıldığını haber almış ve ipek böcekçiliği konusunu içeren bu filmin Bursa'da da gösterilmesi isteklerini 2 Mart 1341 tarihli bir yazı (Bkz. EK-2) ile bildirmişlerdir. (BOA, HR.IM.134-26-1, 1341) Türk Ocağı İdare Heyeti cevaben filmin Paris'e gönderilmesi nedeniyle isteği karşılayamayacaklarını yazmışlardır. (BOA, HR.IM.134-26-2)

Çankırı'ya sinemayı 1930 yılında Türk Ocağı getirmiştir. Ankara'dan sessiz sinema makinesi satın alınarak eksik parçaları İstanbul'dan tamamlanmıştır. İlk sessiz film gösterimi 7 Şubat 1930 Cuma akşamı yapılmıştır. 11 Şubat 1930 tarihli Çankırı gazetesinin haberine göre halk sinemaya hücum etmiştir. Türk Ocağı sinemasına yeni filmler geldikçe

haberi yapılmıştır. Pazar ve Perşembe günleri olmak üzere haftada iki kez film gösterilmiştir. Artan talep üzerine gösterim günü artmıştır. “Kamçılı Medeniyet” filmi dört gece üst üste gösterilmiştir. Milli Mücadele’yi anlatan, Muhsin Ertuğrul’un “Ankara Postası” filmi Çankırı’da ilgiyle karşılanmış, Türk Ocağı çocuklara yönelik seanslar düzenlemiştir. Çankırı, demiryolu inşası tamamlanarak, ilk treni Çankırı’ya geldiği dün 6 Şubat 1931’de kutlama yapılmış, ardından Türk Ocağı’nda film gösterimi olmuştur. Türk Ocağı’nın kuruluş yıl dönümü kutlamalarında da sinema gösterildiği bilinmektedir. Çankırı Türk Ocağı’nın sinema binası olarak kullandığı bina Valilikten kiralanmaktadır. Binanın satın alınması için Ocak, Çankırı Vilayet Meclisine başvurmuş, Meclis 14 Şubat 1931 tarihli toplantısında binanın Türk Ocağı’na satılmasını kabul etmiştir. Türk Ocakları’nın Nisan ayında kendini feshetmesi nedeniyle satış gerçekleşmemiş, Ocakların mal varlığının CHF’ye devri üzerine sinema makinesi de Fırka’ya geçmiştir. (Boran, 2015, s. 263,264)

Biga’da bulunan tek sinema Türk Ocağı’na aittir. Burada halk terbiyesi için faydalı filmler gösterilmektedir. (Türk Yurdu, Temmuz 1930, s. 46) El aziz Türk Ocağı’nın da kendine ait bir sinema binası vardır. Burada inkılap fikirlerinin halka telkin edilmesi için filmler gösterilmektedir. (Türk Yurdu, Ocak 1931, s. 40) Ödemiş Türk Ocağı’nın bir sinema salonu olup, yandığı için yeniden yaptırılmıştır. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 106) Bayburt Türk Ocağı’nın sinemaya önem verdiğini genel merkezin emriyle düzenledikleri piyangolarda dağıtılan hediyelerden birinin sinema makinesi olmasından anlıyoruz. (Küçükuşurlu, 2011, s. 46) 1925 yılında kurulmuş olan Bayburt Türk Ocağı’nda sinema makinesi olması Türk Ocakları’nın sinema ile halkı eğitmeye verdiği önemin de göstergesidir. Sinema filmleri ile etkili bir eğitim-öğretim metodu uygulamak isteyen Ocaklar, taşrada en ücra köşelere kadar ulaşarak amaçlarını gerçekleştirmek için uğraştılar.

Ocakların feshedilmesi ve mallarının devri sırasında Ocakların ellerinde bulunan ürünler bize faaliyetleri hakkında fikir vermektedir. Hopa Türk Ocağı’nın malları arasında 14 takım sinema filmi bulunması, (Başaran, 2017, s. 73) şubenin sinema faaliyetlerine verdiği önemin göstergesidir. Sinemanın önemli bir propaganda malzemesi olduğu düşünüldüğünde küçük bir ilçede sinemacılık faaliyeti görülmesinin önemi aşikârdır. 10 Nisan 1931 tarihli Türk Ocakları Olağanüstü kurultayına sunulan Merkez Heyeti raporuna göre, son bir senede Ankara’da Türk Ocağı sinema salonunda sağlık konulu filmler gösterilmiştir. Verem, bel soğukluğu, frengi hastalıklarının nasıl sirayet ettiği ve vücuttaki tahribatını gösteren filmler ilgiyle karşılanmıştır. Frengi ile ilgili filmin son gösterimini

yedi bin kişinin izlediği, Amerika'nın modern ziraatına dair filme de halkla birlikte okullar ve özellikle ziraat mektebi de davet edilmiştir. (Türk Yurdu, Mart 1931, s. 63)

Türk Ocakları'nın 1931 yılında birinci kapatılışına kadar sinemaya önem verilmiştir. Sinema faaliyetleri Ocakların ikinci dönemde de devam etmiştir. Şenyapılı'nın belirttiğine göre "Ankara'da 1953 yılında toplam 8.809 kişilik 10 sinema vardı. Bunların içinde en büyükleri Yenişehir'de Büyük Sinema (1.552 kişilik), Cebeci Sineması (1.282 kişilik) ve Ulus'ta Yeni Sinema (1.152 kişilik) idi. Ulus civarında Park, Sus, Sümer sinemaları, Dışkapı'da Nur sineması, Opera Meydanı yakınında Türk Ocağı sineması, Sıhhiye'de Ankara Sineması ve Kızılay Meydanı'nda da Ulus Sineması vardı." (Şenyapılı, 2004, s. 238)

3.3.4. Türk Ocakları'nın Tiyatro Faaliyetleri ile Halk Eğitimi

Türk Ocakları sinemanın yanında şubelerinde tiyatro oyunları da göstermiştir. Oyunlar halkın bir araya gelerek sosyalleşme imkânı bulmaları ve gündemden haberdar olmalarına da vesile olmuştur. Günümüzdeki gibi haber kaynaklarına kolay erişim o günlerin koşullarında mümkün değildir. Toplu mekânlarda haberler hızla yayılma imkânı bulabilmiştir.

Halide Edib' in İstanbul'daki bazı bayan öğretmen ve kız öğrencilerin rol aldığı Yeni Turan isimli piyesi, kadınlı erkekli bir topluluk önünde ve Türk Ocağı'nda temsil edileceğinden, mutaassıp çevrelerden gelecek tepkileri önlemek için faaliyetin Ocaklılar arasında yapılması ve gizli tutulmasına karar verilmiştir. Ancak bu faaliyetin haberi yayılmış bunun üzerine başta Talat Paşa olmak üzere hükümet yetkilileri toplantının yapılmamasını istemişlerdir. Bunun üzerine Hamdullah Suphi Bey, Veliahdı ve Ocağa olan sempatisi nedeniyle Bahriye Nazırı Cemal Paşa'yı davet ederek toplantıyı gerçekleştirmiştir. Davetli kişilerin katılımı ile piyes kadın-erkek izleyiciler önünde temsil edilmiş Hamdullah Suphi Bey sert bir konuşma yapmıştır. (Serarslan, 1995, s. 52)

Silifke Türk Ocağı Heyet-i Temsiliyesi kaza halkına dört perdeden oluşan bir piyes beş – altı ocaklı tarafından icra edilmiştir. Bu piyesin birinci perdesinde bir babanın evladına nasihatlerini bildirmesi, ikinci perdede nasihatini dinlemeyen evladın ailesini ne gibi bir felakete maruz bıraktığı, üçüncü perdede pederin yatakta iken itaatsiz evladın katil olarak pederi yanına gelmesini, dördüncü perde ise katilin zincirbendeliğinden kurtulmasını ve hayatın saadet ve sefalet tarikiyle ikiye münkasım olduğunu gösterilmiştir. (Tarsus

Gazetesi, 2 Kanun-ı Sani 1340, s. 2) Türk Ocağı kışla ve hastane yararına şubat ayının 29'unda bir müsamere düzenleyecektir. (Tarsus Gazetesi, 21 Şubat 1340, s. 2)

Balıkesir'de Türk Ocakları tiyatro faaliyetinde bulunmuştur. Bu faaliyetler mütareke yıllarında kesintiye uğramış, Milli Mücadele'nin ardından da tiyatro ile ilgilenilmemiştir. 1926 yılından sonra ise Balıkesir'de tiyatro hayatı canlanmıştır. Balıkesir'de Türk Ocağı'nın tiyatro salonu bulunmaktadır. Bu sahne Balıkesir'de Cumhuriyet'in ilk yıllarında en fazla temsil verilen yerdir. Balıkesir Türk Ocağı'nın bir temsil heyeti kurduğu da bilinmektedir. Türk Ocağı 1926-1931 tarihleri arasında aktiftir. Ocak 1927'den itibaren 15 günde bir temsil verme kararı almış, ilk temsil 11 Kanunusani 1927'de verilmiştir. (Özsarı, 2014) Balıkesir Türk Ocağı binasının 1930'lu yıllardaki görüntüsü için (Bkz. Resim 3.3)



Resim 3. 3. 1930'lu yıllarda Balıkesir Türk Ocağı binası (Oğuzhan Bozdağ, Türk Ocakları İdeolojisi ve Mimarisi (1912-1931), Gazi Üniversitesi, YL Tezi, 2013, s.185)

Bursa Türk Ocağı'nda 22 Ocak 1923 tarihinde müsamere tertiplendiği, yine Bursa'da 14 Mart 1924 cuma gecesi ve 16 Mart Pazar gecesi Türk Ocağı'nda müsamere tertiplendiği ve 16 Mart'taki oyunun adının "Kanarya Kafesi" olduğu Kazım Karabekir'in Günlükler'inde geçmektedir. (Karabekir, 2009)

Bolu Türk Ocağı bir sinema salonu yaptırmış ayrıca tiyatro faaliyetlerinde de bulunmuştur. Tiyatrocular ve Bolu Türk Ocağı üyesi Ahmet İzzet Bengüboz için (Bkz. Resim 3.4)



Resim 3. 4. Cumhuriyet İlkokulu önünde tiyatro oyuncuları kostümleriyle (Ahmet İzzet Bengüboz, Mudurnu Dijital Kent Arşivi, 6 Haziran 2019, <http://mudurnukentarsivi.org/item/1522> adresinden erişildi.)

Rize Türk Ocağı, müsamere ve musiki heyetleri oluşturmuş ve musiki derslerine 1926 yılında başlamıştır. Ocağın ilk müsameresi 8 Ocak'ta temsil edilmiştir. (Başaran, 2017, s. 69-70) Ankara'da Türk Ocağı tiyatrosu 28 Şubat Cuma günü, Reisi Cumhur Orkestrasının verdiği konserle açılmıştır. Merasime Başvekil İsmet ve Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım Karabekir Paşa ile milletvekilleri, sefirler, Ocaklılar da katılmıştır. (Türk Yurdu, Şubat 1930, s. 57) Tiyatronun açılışı ile ilgili İstanbul'da yayınlanan Almanca Türkişe Post gazetesinin 1 Mart 1930 tarihli nüshasında da açılış ile ilgili Türk Ocağı azaları ve Hamdullah Suphi Bey'i tebrik eden bir yazı yayınlanmıştır. Salı günü de yeni tiyatrodaki ikinci bir konserin, Alman şarkıcı Herman Schey ile Alman piyanist Matmazel Gerda Nete tarafından verileceği ile ilgili haber yer almıştır. (Türk Yurdu, Mart- Nisan 1930, s. 87)

Türk Ocakları Genel Merkez binası tiyatrosunda ilk temsil, 30 ve 31 Martta Fransız Mari Bel ve arkadaşları tarafından verilmiştir. 2 Nisan'da Ankara'ya gelen Darülbedayi tiyatrosu da 12 temsil vermiştir. Talebin çok fazla olması üzerine 4 temsil daha vermiş, biletler çok önceden satılmıştır. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 88)

Türk Ocakları Genel Merkezi 1930 yılı Kasım ayında tiyatro ve sinema salonu için gelen verginin muafiyeti hakkında Merkez Heyeti Reisi Hamdullah Suphi Bey Maarif Vekâleti'ne yazmıştır. Yeni binanın masrafları karşısında Ocağın mali sıkıntı yaşadığı ve Paris, Berlin, Viyana gibi merkezlerde milli sahnelerin devlet himayesinde olduğu ve masraflarının hükümet ve belediyelerce karşılandığı da ilave edilmiştir. Büyük Millet Meclisi'nin 19 Mayıs 1930 tarihinde kabul ettiği 2629 numaralı "eğlence ve hususi İstihlak Vergisi Kanunu" nun ikinci maddesinin (b) fıkrasında halkın istifadesi ve tekâmülü için çalışan bu gibi müesseselerden istihlak rüsumu alınmaması kaydına istinaden yaptıkları

hizmetin karşılığı olarak görülmek üzere vergiden muaf olmaları istenmiştir. Salonun son teknikle inşa edildiği ve Türk Ocakları'nın yirmi yıldır, halk terbiyesi için tiyatro ve sinemadan istifade ettiği belirtilmiştir. Maarif Vekâletinden yazılan cevapta (Bkz. Ek-3) ilgili kanun maddesine istinaden Türk Ocağı tiyatro ve sinema salonunun vergiden muafiyeti uygun görülmüştür. (BCA, 030-10-136-974-15, 1930) 9 Kasım 1930 tarihli bir kararname(Bkz.Ek-4) ile 1931 senesinde Türk Ocakları Merkez Heyeti'nin yurt içinden ve Avrupa'dan Ankara'ya getireceği tiyatro temsil heyetlerinin gidiş dönüş ve nakliye ücretlerinde, Demir Yolları tarafından asgari 5 kişiye münhasır kalmak üzere yüzde elli indirim yapılacaktır. (BCA, 30-18-1-2/15-72-16, 1930)

1930 senesi Türk Ocaklarının 6. Kurultayı'na sunulan merkez, ilim ve sanat ve murakabe heyeti raporlarında, tiyatro ile ilgili şu açıklama özellikle kayda değerdir. Merkez heyeti Ocak tiyatro ve sinemasını terbiye açısından kullanmaktadır. Sinema ve tiyatro günlerinde, mektep talebelerine ayrı bir zaman ayrılmakta ve bu günlerde yapılan etkinliklere sadece talebe ve öğretmenleri alınmaktadır. Frenginin nasıl yayıldığı, dini riyaı kişisel bencillikleri için kullananlarla ilgili bir de oyun oynanmıştır. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 97) Pazar, Ödemiş, Demirci, Karacası şubelerinin temsil heyetleri bulunmaktadır ve 31 şubede milli ve vatani konularda temsiller verilmiştir. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 109) Türk Ocakları Genel Merkezi tarafından şubelerde temsil edilmek üzere milli duygular ve Ocak mefkûresini ifade edecek bir piyes yazılması için yarışma düzenlenmiştir. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 121)

3.3.5. Türk Ocakları'nın Radyo Aracılığı ile Halk Eğitimi

Türk Ocakları, halkın eğitimine katkı sağlamak için elde olan her aracı kullanmıştır. Konferanslar radyodan yayınlanarak bilinç düzeyinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Böylece konferanslara aktif katılamayacak durumda olan ilgililer de konuşmacıların bilgisinden istifade edebilecektir.

Halk gazetesinin 8 Haziran 1927 tarihli bir haberinde Muğla Türk Ocağı'nın şehre radyo yayını getirdiği ile ilgili, radyonun elektrik mühendisi Ali Bey tarafından getirildiği yazmaktadır. Radyo Ankara ve İstanbul yanında Roma, Berlin, Moskova, Viyana gibi merkezlerde meydana gelen havadisleri de alabilecek şekilde son sistemdir denilerek, şehre ilk defa radyo yayını getiren Türk Ocağı tebrik edilmiştir. (Halk Gazetesi, 8 Haziran 1927) Ayrıca Türk Ocakları'nın düzenlediği konferans ve müsamerelerin radyodan yayınlanması

da, Ocakların radyoyu doğrudan halk eğitimi için kullandıklarını göstermektedir. 1931 yılı Türk Ocakları Fevkalade Kurultayı'na Arz Edilen Raporlar'da ise Türk Ocakları Genel Merkezi'nin Ankara Radyosu ile anlaşarak Şubat ayı itibariyle konferans ve konserlerin radyodan naklen yayınlandığı ifade edilmiştir. 1928 yılında kurultaya sunulan Merkez Heyeti Raporu'nda 41 Türk Ocağı şubesinde radyo bulunduğu ve bunların halkın yararına açık olduğu belirtilmiştir. (Karaer, 2002, s. 20) Konferanslar ve konserlerin radyodan yayınlanması üzerine uzak ve yakın memleketlerden gelen mektuplar duyulan memnuniyet ve çalışmaların tesirini göstermesi bakımından önemlidir. Radyo yayınlarının etkisi diğer şubeleri de radyo tesisatı yapma teşebbüsüne girmesine neden olmuştur. (Türk Yurdu, Mart 1931, s. 63)

3.3.6. Türk Ocakları'nın Spor Faaliyetleri

Balkan savaşları Osmanlı aydını ve ordu üzerinde etkili olmuş milliyetçi düşünce ile birlikte militarist düşünce de ağırlık kazanmıştır. Balkan faciasından sonra bir Darülfünun Kongresi toplanmıştı. Bu kongrede Müdafaa-i Milliye Cemiyetleri kurulması gerektiği ifade ediliyordu. Bu cemiyetin heyetlerinden biri "Bedeni ve Askeri Mümâresat Heyeti" olacaktır. Heyetin görevi vatan evlatlarının zinde ve çevik bulunması için yetiştirmek olarak açıklandı. Yönetim İttihat ve Terakki'deydi ve 1913 kongresinde "Bilumum mekatipte terbiye-i diniye ve bedeniye ehemmiyet-i mahsusa verilecektir" denilerek, beden eğitiminin destekleneceği vurgulandı. Enver Paşa önderliğinde bir askeri reform sürecine girilmiş, bu süreçte paramiliter dernekler kurularak ordu-millet anlayışı canlandırılmak istenmişti. Böylece idman kulüplerinin bünyesinde farklı sportif faaliyetlere yer verildi. Türk Gücü, İzciler Ocağı, Osmanlı Güç Dernekleri, Türk Ocakları, Türkçülük akımının etkili olduğu bu dönemde kuruldu ve sportif faaliyetlerin öncüsü oldular. Milli Mücadele sırasında da vatanın düşman işgalinden kurtuluşu için çabaladılar. (Şahingöz & Önal, 2018, s. 852)

Spor faaliyetleri Türk Ocakları için önemliydi. Spor halkı kaynaştıracak bir aktivite olması ve ülkenin geleceği olan gençlerin sağlığını temin edecekti. Türk Ocakları'nın neredeyse her şubesinde farklı spor branşları ile ilgilenilmiş, yarışmalar düzenlenmiştir. Bu faaliyetlerden Türk Ocakları'nın yayın organı olan Türk Yurdu dergisinde aylık haberler kısmında bahsedilmiştir.

Kazım Karabekir Paşa, günlüğünde 1 Aralık 1923 Cumartesi günü Tekfurdağı'nda

olduğunu ve burada Türk Ocağı ile “Türk Ocağı futbolu”nu ziyaret ettiğini yazmıştır. (Karabekir, 2009)

1914 yılında açılan Bolu Türk Ocağı 22-23 Mayıs 1915’te Bolu Müdafaa-i Milli Cemiyeti ile birlikte Karaçayır’da koşu yarışması düzenlemiştir. (Solak, Tarhan, & Kılıç, 2016, s. 216) Türk Ocakları’nın faaliyetinin I. Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğramasıyla Bolu Türk Ocağı da 1925 yılına kadar faaliyetlerine ara vermiştir. 1925 yılında tekrar faaliyete başlayan şube etkinliği olarak 1925 Nisan ayı ve 25 Mayıs’ında Türkiye ağır sıklet boks şampiyonu Urfalı Raşit Pehlivan Bolu’da Türk Ocakları adına spor gösterileri yapmıştır. 12 Haziran’da at koşusu, bisiklet koşusu ve halk koşusu ile 13 Haziran’da pehlivan güreşleri yapılmıştır. (Solak, Tarhan, & Kılıç, 2016, s. 221,222,224) Bolu Türk Ocağı’nın spor faaliyetlerine örnekler için (Bkz. Resim 3.5, Resim 3.6)



Resim 3. 5. Mudurnu Beşkavak’ta Urfalı Raşit Pehlivan’ın 29 Mayıs 1925 tarihli taş kaldırma gösterisi (Ahmet İzzet Bengüboz, Mudurnu Dijital Kent Arşivi, 6 Haziran 2019, <http://mudurnukentarsivi.org/item/1622> adresinden erişildi.)



Resim 3. 6. 29 Mayıs 1925 tarihinde düzenlenen spor gösterisinden (Mudurnu Kent Arşivi'nden erişildi)

Mardin Türk Ocağı şubesinin gençleri 3 Haziran 1923 tarihinde Diyarbakır Türk Ocağı takımını yenmiştir. Bu zamandan sonra bir futbol takımı oluşturulması düşünülmüştür. “Türk Ocağı” adı ile dönemin valisi Hadi Bey ile yapılan toplantının ardından 1925 yılında ilk spor kulübü kurulmuştur. Türk Ocağı kulübünden bazı futbolcular ayrılarak Kırmızı – sarı forma renkli Işık İdman Yurdu takımını, Türk Ocaklılar ise Altın Mızrak Spor Kulübü’nü kurmuşlardır. (Dilek, 2014, s. 74)

Mersin’de Türk Ocakları şubelerinin spor faaliyetlerine önem verdiği görülmektedir. Ocak idare heyeti sporcuları için İstanbul’dan kundura sipariş etmiştir. Konu ile ilgili Tarsus Gazetesi’nin 26 Şubat günkü sayısında şu haber yer almıştır:

“Kazamız Türk Ocağı’nda bugünlerde spor şubesine lazım gelen ehemmiyeti vermekte olduğunu görmekteyiz. Heyet-i idare bu defa sporcular için miktar-ı kâfi kundurayı İstanbul’dan sipariş etmiştir.” (Tarsus Gazetesi, 26 Şubat 1340/1924, s. 1)

22 Şubat günü spor muhabiri tarafından gazeteye ulaştırılan habere göre, Türk Ocağı futbolcuları Adana’da yapılan maçta Gençler Birliği’ne bire karşı iki sayı ile galip gelmiştir. (Oğuz, Tarsus Gazetesi, 26 Şubat 1340/1924, s. 2) Aynı gazetenin 3 Mart günkü haberinde ise, “Cuma günü Adana Gençler Birliği ile Türk Ocağı spor şubesi Mersin’de bir egzersiz yaptıkları haber alınmıştır” haberi yer almaktadır. (Tarsus Gazetesi, 3 Mart 1340, s. 2)

Nisan ayında Tarsus Türk Ocağı'nın spor şubesi birinci kısmı, Mersin Türk Ocağı spor takımını bir maç yapmak üzere davet etmiştir. Bu maçın icra edilmesi ile ilgili olumlu bir algı bulunmaktadır. Spor karşılaşması ile sporcuların birbirleri ile kaynaşması beklenmektedir. Sporun o dönemin Türkiye'sinde gündemden güne ilerlemekte olduğuna da değinilerek şehrin en önemli ihtiyacının bir saha olduğu üzerinde durulmuştur. Sporcular çalışma ve antrenmanlarını bir tarlada yapmaktaydı. Bu nedenle Ocak idare heyetinden beklenen bir saha yaptırmasıdır. (Tarsus Gazetesi, 22 Nisan 1340, s. 1)

Zile Türk Ocağı'nda 1926 yılında koşu yarışları ve güreş müsabakaları düzenlenmiştir. Himaye-i Etfal ve Türk Ocağı yararına 18 Kasım 1926 tarihinde düzenlene yarış ve eğlence programına(Bkz EK-5) göre 18 Kasım Perşembe at yarışı, dördüncü gün olan Cuma ise pehlivan güreşi yapılacaktır. (Baboğlu, 2010, s. 66-67) 1924 yılında faaliyete başlayan Rize Türk Ocağı da 1926 yılında spor heyeti oluşturmuştur. Spor Şubesi İdare Heyeti seçiminde mühendis yardımcısı Fuat Bey genel kaptanlığa seçilmiştir. Futbol önemli bir spor dalı olmakla birlikte, 1926 yılında Rize Türk Ocağı, belediyenin bahçesine bir tenis kortu yaptırmıştır. Zaman zaman spor gösterileri düzenlenmiş ve boks faaliyetleri de görülmüştür. (Başaran, 2017, s. 70-71)

Sivas Türk Ocağı da spor faaliyetlerinde bulunmuştur. Dönemin meşhur pehlivanlarından Samandıralı Ethem, Sicimoğlu Halil, Preportlu Ahmet Turan, Nakkaşlı Eyüp pehlivanların katılımı ile iki Cuma güreş gösterisi yapılmıştır. Bu gösterilerden gelir elde edilmiştir. İlk gösteride 260 bileten 6800 kuruş, ikinci gösterinin de 1618 bilet satışından 20775 kuruş gelir sağlanmıştır. (Birlik Dergisi, 21 Kanun-ı Sani 1340, s. 8)

Bayburt Türk Ocağı'nda da spor faaliyetleri oldukça önemlidir. Çoruh Spor Kulübü, Bayburt Türk Ocağı tarafından kurulmuştur. Kulübün idarecisi Mehmet Tarhan'dır. 1926 yılında kurulan Çoruh Spor Kulübü ile ilgili gazeteci Nazım Güçer, Doğu Gazetesi'nde 3 Şubat 1938 tarihli "Bayburt'ta Spor ve Gençlik" isimli yazısında, kulübün gençlere Türklüğe yaraşır bir zindelik kazandırmaya çalıştığını, Bayburtlu münevverleri çatısı altında topladığını ifade etmiştir. Mehmet Tarhan'dan sonra kulübün başına Yusuf Sıtkı Bey geçmiş, 20 kişilik bir ekip kumuştur. Kulübün çalışmaları Türk Ocakları'nın feshedilmesi nedeniyle devam edememiş, Türk Ocağı binasının kulübe verilmesi istense de uygun görülmemiştir. (Küçükuşurlu, 2011, s. 46-47)

1930 yılında 44 Türk Ocağı şubesinde spor faaliyetlerinin sürdürüldüğü bilinmektedir. Ocaklarda, binicilik, futbol, denizcilik, atıcılık, izcilik, voleybol gibi branşlarla ilgilenilmiştir. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 109)

İnebolu Türk Ocağı'nın futbol, atıcılık ve denizcilik şubeleri bulunan faal bir spor teşkilatı vardır. Biga Türk Ocağı'nın da spor teşkilatı bulunmaktadır. (Türk Yurdu, Temmuz 1930, s.46) Bursa Türk Ocağı izcilik çalışmalarına önem vermiştir. Urfa Türk Ocağı'nın futbol takımı vardır. El aziz takımını yenerek birinciliği elde etmiştir. Diyarbakır Ocağı spor takımı arasında müsabaka yapmak için takımı Ay ve Yıldız olarak iki takıma ayırmıştır. Şarktaki şubelerin spor faaliyetleri desteklenmektedir. Birinci Umumi Müfettiş İbrahim Tali Bey bu işle ilgilenmektedir. Diyarbakır şubenin sporcular her hafta düzenli egzersize devam etmektedirler. Cumhuriyet bayramı kutlamalarında her sene spor müsabakaları yapılmaktadır. Sekiz vilayetin gençleri arasında kupa müsabakası da yapılmıştır. Muğla Türk Ocağı da bir spor teşkilatı oluşturmuştur. (Türk Yurdu, İkinci Kanun 1931, s. 59-60,62)

Türk Ocakları'nın spor faaliyetleri ile ilgili dikkat çeken husus büyük yerleşim yerlerinde yapılabileceği düşünülen spor faaliyetlerinin küçük yerlerde icra ediliyor olmasıdır. Türk Ocakları, Türk gençliğinin zinde olmasına önem verdiği gibi aslında amaç ufuklarını açmak olmalıdır. Akıllarına gelmeyen ve şahit olmadıkları bir hayat biçimini Ocaklar hizmetleri ile köy insanının ayağına getirmektedir.

3.3.7. Türk Ocakları'nın Köycülük ve Sağlık Çalışmaları

3.3.7.1. Köycülük

Türk Yurdu dergisinde yazılan bazı yazılar, Türk Ocakları'nın köycülük faaliyetlerinin gerekçesinin anlaşılabilmesi için önem arz etmektedir. Parvus isimli yazarın Köylüler ve Devlet isimli yazısında, devletin bütün milletin iktisaden ilerlemesine hizmet etmesi gerektiğinden bahisle, Türk köylüsü ile hükümet ve aydınların ilgilenmediğini yazmıştır. Köylüler asker ve vergi vermektedirler. Aydınlar, köylüyü siyaset haricinde bırakmıştır. Onlara bir gaye sunulmamıştır. Ordunun temeli Türk köylüsüne dayanmaktadır. Bir oğlunu askere veren aile bir işçiden mahrum kalmakta ve bu durum ekonomik olarak sıkıntı yaşamasına sebep olmaktadır. Kanuni Esasi ile gayrimüslimlerin de askerlik yapacak olması bu durumu değiştirmemiştir. (Parvus, 1912, s. 146-148) Türklerin devletin kurucu

unsuru olmalarına rağmen zaman içerisinde ikinci planda kalmaları, Türk milleti için kabullenilemez bir durumdur. Türkçülük anlayışı ile hareket eden Türk Ocakları bu anlayışı değiştirmek ve Türk'e hak ettiği bütün imkanları da vermek için çabalamıştır. Köylerin kalkınması, sağlık ve eğitim hizmetlerinin götürülmesi bu çabanın somut örneğidir. Köylerin ekonomik kalkınmasına da önem verilmiştir. Türk köylüsünün kalkınması demek Türk devletinin de kalkınması demektir. Sağlam temelleri olan devlet dünya üzerinde güçlü devlet olacaktır.

Türk Ocakları köycülük çalışmalarını Adana, Elmalı, Balıkesir dahil olmak üzere on bir şubede sürdürmüş, sağlık, toplum ve ziraat işlerinde köylülerin aydınlatılmasına çalışmıştır. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 107) Hayrabolu Türk Ocağı şubesi köylerle sürekli temas halindedir. Atatürk inkılapları hakkında köylülerin aydınlatılmasına çalışılmaktadır. (Türk Yurdu, Temmuz 1930, s. 48)

3.3.7.2. Sağlık

Türk Ocakları, halka ulaşmak ve ülkenin kalkınmasını sağlamak için faaliyetlerde bulunmuştur. Milliyetçilerin, halkçılık fikirleri önce “Halk Fırkasının Umdeleri” olarak ortaya atılmış, sonra “Atatürk İlkeleri” adını almıştır. Bu altı prensip, birbirinden farklı anlamlarda bazı siyasi kuruluşların programına etki etmiştir. (Güngör, 1986, s. 24) Halk Doğru düşüncesi ile hareket edilerek Türkiye'nin toplumsal dönüşümü hedeflenmiştir.

Halk Fırkasının en önemli prensiplerinden olan Halk Doğru düşüncesi neticesinde halkevi ve halk odaları açılmıştır. Ancak bu düşüncenin önceden Türk Ocaklılar tarafından düşünülerek hayata geçirildiği bilinmektedir. Halk Fırkası, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinden doğmuştur. Fırka Ziya Gökalp'in eseridir denilebilir. Çünkü fırka prensipleri, prensiplerin altı ok ile gösterilmesi Gökalp milliyetçiliğinden ortaya çıkmıştır. Devletin, Batı medeniyetine dair kaynakları öğretmek için bu dillerdeki eserleri Türkçeye çevirtmesi de Ziya Gökalp'in fikridir. Bu işi başlatan da odur. Halk Fırkasının halka doğru prensibi ve bunun sonucunda ortaya koyulan halkevi ve halk odaları da Ziya Gökalp tarafından önceden tavsiye edilmiştir. (Güngör, 1986, s. 241)

1920'de Büyük Millet Meclisi'nin Nisan ayında açılmasından sonra Mayıs ayında Sağlık Bakanlığı oluşturulmuştur. Görevli olan doktorların isimleri, Osmanlı devletinde kayıt tutulmadığı için telgraf ile tespit edilmiş, hekim listelerini içeren düzenlemeler ile sağlık yönetmeliklerine ilişkin düzenlemelere başlanmıştır. 1923 yılında Cumhuriyet ilan

edildikten sonra Sağlık Planlama girişimi başlatılmıştır. Burada amaç, köyler de dâhil bütün ülkede doktor, hemşire ve diğer bütün sağlık personelinin eğitilmesi iken, yeni hastaneler –Numune Hastaneleri- kurulması da amaçlanmıştır. (Keyder & Üstündağ, 2007, s. 112,113) Türk Ocakları'nın köycülük ve sağlık çalışmaları da Cumhuriyet'in bu politikaları ile ilişkilendirilebilir. Türk Ocakları sağlık, eğitim gibi hizmetleri ülkenin en ücra köşelerine götürmüştür.

Türk Ocakları Adana, Aydın, Ayvalık, İstanbul, Bursa, Kilis şubeleri dispanserler açmışlardır. Adana'daki dispanserde bir senede 3000, Bursa'da 6464 hastanın muayene ve tedavisi yapılmıştır. Manisa Akhisar şubesinde sıhhi müze ve bataklik kurutma çalışmaları yapılmış, Tarsus'ta iltihabısehaya hastalığına karşı mücadele başlatılmıştır.

1928 yılında merkez heyetinin kurultaya arz ettiği rapora göre Adana, Ayvalık, İstanbul, Bursa, Antalya şubelerinin dispanserleri bulunmaktadır. Bunlardan başka 29 şubede sıhhi mesai ile meşgul bulunmaktadır. Ocaklı doktorlar her gün Ocak binasında fakir hastaları muayene etmekte ve ilaçları Ocak tarafından temin edilmektedir. Antalya şubesinin dispanserinde 5756 hastanın muayene ve tedavisi yapılmış, Bursa Sıhhat Yurdu'nda ise 4333 hasta muayene edilmiştir. Ankara şubesi on dört köyde sıhhi ve harsî mesaide bulunulmuştur. Bir sene müddetince sıhhi mesai ile meşgul olan 30 şubede toplam 17.506 hastanın muayene ve tedavisi yapılmıştır. Bunun yanı sıra İzmir şubesi civardaki köylerin sıhhi ihtiyaçlarına 1000 lira sarf edilmiştir. (Türk Yurdu, Nisan 1928, s. 233)

Türk Ocağı yayınlarında da sağlık ile ilgili yazılar yer almıştır. Sivas Türk Ocağı yayını olan Birlik Dergisi'nde Osman Nuri Bey'in "Mekteplerde Göz Hıfzıssıhhası", Doktor Ömer Tahir Bey'in zührevi hastalıklar ile ilgili yazıları bunlara örnektir. Sivas Türk Ocağı şubesinin sağlığa verdiği önem bu konuda konferanslar düzenlemesinden de anlaşılmaktadır. Şubede düzenlenen sağlık ile ilgili konferansın dergide daha sonra neşredileceği ile ilgili, derginin 20. sayısında bir haber de yer almıştır. (Polat, Bozdoğan, Ayata, & Haykır, s. XX)

İzmir Türk Ocağı, köycülük anlayışı ile hareket eden şubelerdendir. 1926 senesinden itibaren köylere doktor ve muallim gönderilmiştir. 1928 senesinde muallim Mustafa Rahmi ve Şükrü Bey, Doktor Vassaf, Doktor Said ve Doktor Ethem Bey'ler her hafta Cuma günleri köylere gitmeye devam etmektedir. (Türk Yurdu, Haziran 1928, s. 336- 337) 1928 yılında Bursa Türk Ocağı'nda hasta muayene edildiği(Bkz. Resim 3.7 – Resim 3.8) bilinmektedir.

Akçaşehir, Ödemiş, Elmalı, Burhaniye, İnebolu, Beyşehir, Düzce, Dinar, Silifke, Kuşadası, Sürmene, Kastamonu, Mersin, Nevşehir, Mecidiye şubeleri sıhhi yardımlar yapmışlar, Tire şubesi bakımevi açmıştır. (Türk Yurdu, Mart – Nisan 1930, s. 106-107)



Resim 3. 7. Bursa Türk Ocağı'nda hasta muayenesi 9 Ağustos 1928 (Türk Tarih Kurumu Arşivi, Uİ_131_13_3)



Resim 3. 8. Bursa Türk Ocağı muayene evinde sıra bekleyen hastalar (Türk Tarih Kurumu Arşivi, Uİ_131_13_4)

Türk Ocakları'nın Adana şubesi sağlık hizmetlerini köye taşımıştır. Adana Türk Ocağı, Kürkçüler Köyü'nde okul yanında bir de muayenehane ve eczaneden oluşan “Birinci

Kürkçüler Mıntıkası Yardımevi” açtı. Bu merkezin bulunduğu mıntıkadaki dört köyün öncelikle bir hane ve nüfus istatistiği çıkarıldı. Sonra en çok görülen hatalıklar tespit edilerek tedavisine başlandı. Muayenehane açıldığında dört köyde en çok görülen hastalık malaryadır. 1171 kişiden 736’sı bu hastalığa tutulmuş durumdadır. Bundan başka köylülerin mücadele ettiği başka pek çok hastalık bulunmaktaydı. Köylerin üçte ikisi, iki sene önce malaryadan muzdarip iken 1928 senesinde sadece 15 malaryalı hasta tedavi edilmiştir. Zıbıkıcı, Müminli, Abdüihadi, Dağcı köyleri “Kürkçüler Mıntıkası Yardımevi”nin mıntıkasında bulunmaktadır. Bu yardım evinin mıntıkasında bulunan köylerin nüfusları: “Dağcı: 53 hane, 68 erkek, 72 kadın, 50 oğlan çocuk, 37 kız çocuk olmak üzere 227 nüfus, Zıbıkıcı: 59 hane, 95 erkek, 101 kadın, 71 oğlan, 51 kız çocuk olmak üzere 318 nüfus, Müminli: 54 hane, 86 erkek, 101 kadın, 55 oğlan çocuk, 37 kız çocuk olmak üzere 279 nüfus, Abdüihadi: 70 hane, 98 erkek, 98 kadın, 42 oğlan çocuk, 41 kız çocuk olmak üzere cem’an 279 nüfus.” Bu dört köyde 1927 senesinde doğan ve ölenler hakkında bilgiye de aylık rapordan ulaşılabilir. 1927 senesinde köylerde 42 kişi vefat etmiş, 52 doğum gerçekleşmiştir. Doğan çocukların 21’i kız, 31’i erkektir. Ölenlerden 7 kişi 1 yaşına kadar, 5 kişi 10 yaşına kadar, 12 kişi ise 40 yaşlardan yukarıdır. Ölüm sebeplerinde başı çeken, zatürre hastalığıdır. 5 kişi zatürre, 1 kişi kemik veremi, 1 kişi su-i tagaddi ve kaşksiden?, 2 kişi zatülkasabat, 4 kişi dizanteri, 1 kişi zatülcenb’ten, 1 kişi kazayla ve 9 kişi de yaşlılık nedeniyle vefat etmiştir. (T.Y., Türk Yurdu, Mayıs 1928, s. 286)

Türk Ocağı tarafından açılan muayenehanede (Bkz. Resim 3.9) 1927 senesinde 1482 hastanın muayene ve tedavileri yapılmıştır. Ameliyat ve tedavileri için Ocak tarafından temin edilen araçlarla hastalar Adana Memleket Hastanesi’ne de gönderilebilmiştir. 1927 senesinde Adana’ya gönderilen hastalardan 1 kişi harc-ı har, 1 kol ameliyatı, 2 rahim, 2 göz ameliyatını Memleket Hastanesi’nin sertabibi Türk Ocaklı Yusuf Ziya Bey yapmıştır. Yardım evinde 46 romatizma, 28 zatülkasabat, 16 zatürre, 20 dizanteri, 70 cihat-ı teneffüsiyenin sair emrazı, 162 cilt, 4 kalp, 137 mide, 2 frengi, 37 kulak – burun ve boğaz hastalıkları, 330 göz ve müteallikats hastalıkları, 1 tarik-i beвлиye, 2 çocuk fitiği, 19 suçiçeği, 69 ishal ve bağırsak hastalıkları, 1 kebet, 7 tederrün-i rie, 2 sehaya ve cümle-i asabiye, 23 esbab-ı hariciyeden, 504 başka hastalıklardan kişinin tedavisi ile 1482 sayısına ulaşılmıştır. Bunların dışında 11 kilo kinin Sıtma Mücadele Riyasetinden alınmış, 737 kişi tedavi edilmiştir. 335 kadın 465 erkek toplam 800 kişiye Sıhhiye Müdüriyetinden alınan aşılardan çiçek aşısı yapılmış böylece köyde çiçek vakasının önüne geçilmiştir.

Muayenehanede daimi surette bir sıhhiye memuru bulunurken, her hafta düzenli olarak hastaları muayene eden bir de doktor vardı. Bu kişiler hastaların yalnızca muayene edilip ilaçlarını vermekle yetinmemiş, aynı zamanda köylülerin günlük sıhhat durumları, meydana gelen doğum ve ölümler de takip edilmiştir. Muayenehanenin çalışmaları neticesinde ölüm oranları azalmış ve doğum oranları artmıştır. Muayenenin ilk açıldığı sıralar köylülerce benimsenmesi kolay olmamıştır. Köylüler muayenehanenin verdiği ilaçları geri alır veya parası istenir korkusuyla kullanmaktan çekinmişlerdir. Ancak sonradan bu kuruluşun kendi iyilikleri için çalıştığına kanaat eden köylüler de derin bir minnet hissini ortaya çıkıttığı görülmüştür. Muayenehane dört köyün ortasında olup buraya hizmet etme maksadı ile kurulmuş olsa da Dedeler, Buruk, Yarımca, Şevketiye, Baklalı, Açadere ve diğer uzak köylerden de hastaların talepleri karşılanmıştır. (T.Y, Türk Yurdu, Mayıs 1928, s.286-287)



Resim 3. 9. Ocağın muvakkat dispanseri ve tedavi için gelen köylüler (Türk Yurdu Dergisi, Mayıs 1928)

İnebolu Türk Ocağı ihtiyaçlı hastalara ilaç ve diğer gerekli malzemeyi vererek yardım etmekte bu faaliyetini yıllardır sürdürmektedir. (Türk Yurdu, Temmuz 1930, s.46) Adıyaman Türk Ocağı, şehirli ve köyden gelen fakir kimseleri, her Cuma Ocak'ta ücretsiz muayene etmekte ve ilaçları verilmektedir. (Türk Yurdu, İkinci Kanun 1931, s. 61)

Türk Ocakları Ankara'ya altı saat mesafede Çakal Köy'de bir hasta bakım evi açmıştır. Burada yüzlerce hastanı tedavi edilmiştir.

3.4. Diğer Faaliyetler

3.4.1. Türk Ocakları'nın Açtığı Müze ve Kütüphaneler

3.4.1.1. Müze

Türk Ocaklılar, müzelerin milli hafıza için önemli olduğunun bilincindeydiler. Ziya Gökalp'in müzecilik ile ilgili görüşleri müze faaliyetine verilen önemin anlaşılması açısından önemlidir. Gökalp, Milli Müze ve Etnografya Müzesi'ni karşılaştırırken, milli tarihin müzesini Milli Müze, milletin halihazırdaki hayatının ve milletin bugün kullanılan, eşyalarının, mani, atasözü, destan, menkıbelerini toplamakla da Etnografya Müzesi'nin önemli olduğunu belirtmiştir. Bu kültürel program, 1917 yılında yapılan İttihat ve Terakki kongresinin nizamname ve programına dahil edilen kültürel bir program açılımdır. Gökalp, yazdığı bu programla Türk Ocakları'nı da yönlendirmiş ve devlet yapısında bir hars teşkilatının nasıl olacağını ortaya koymuştur. (Karaduman, 2007, s. 508-509)

Türk Ocakları'nın 1926 tarihli mesai programında her şubenin bulunduğu yerde Türklüğü ilgilendiren bütün meselelerle ilgilendiği ve bunların bir kısmının harsa dahil olduğu belirtilmiş, lehçe incelemeleri ile, şarkı, nota ve masalların, yerel tabir ve atasözlerinin toplanması, Türk büyüklerinin hayat hikayelerinin ortaya koyulması, tarihi abidelere ait kitabelerin çıkarılarak fotoğraflanması, mimaride Türk nakışlarının tespiti, mezhepler hakkında inceleme yapılması, göçebe Türkler hakkında bilgi edinilmesi ile sanata dair vesika toplanması ve bunlarla bir Hars ve Irk Müzesi oluşturulmasına çalışılması Türk Ocakları'nın görevleri arasında gösterilmiştir. Hars müzeleri ile ilgili; sanatçılara ait olan tezhipler, hat yazıları, miyatür ve divanların, İznik ve Kütahya çinilerinin, Anadolu kültürünün eski boya ve nakışlarını gösteren işleme ve halıların fırsat buldukça toplanması gereği belirtilmiştir. Birileri başlayınca ardından gelen devam edecektir. Böylece on, on beş sene sonra ve daha sonra Ocaklarımızda kıymetli bir hazine oluşmuş olur. (Karaduman, 2007, s. 511)

3.4.1.2. Kütüphane

Osmanlı Devleti toplumsal alandan Batı'yı yakalamak için Tanzimat ve Islahat fermanlarını ilan etmişti. Ancak Islahat Fermanı'nın ilanının üzerinden on sene geçmesine rağmen, köklü bir ıslahat yapılmadığı gerekçesi ile 22 Şubat 1867 tarihinde Fransız Hükümeti nota vermiştir. Nota'da eğitime yönelik maddeler Fransız Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olup, öneri olarak "halk kütüphaneleri kurulması" geçmiştir. Bunun üzerine halk kütüphaneleri açılmaya başlanmıştır. 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile de eğitim ilk kez kamu hizmeti olarak kabul edilerek devletin görev sahalarından biri olmuştur. 1870 yılında dönemin Sadrazamı Ali Paşa'ya Münif Paşa'nın Layiha'da "Millet Kütüphanesi" adıyla bir kütüphane kurulmasını önermiş, Maarif Nezareti'nin talimatnamesiyle 1882'de Bayezit Umum Kütüphanesi kurulmuş, 1884-1896 yılları arasında kütüphane katalogları çıkarılmıştır. (Yılmaz B. , 2004, s. 320)

II. Meşrutiyet'in ilanı ile yayıncılığın teşvik edilerek yayın sayısının artması, kütüphanelerin gelişimi de olumlu etkilemiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti hükümet programlarında "milli kütüphane" kurulması düşüncesi yer almıştır. Bu düşünce 1912-1918 yılları arasında bazı illerde "milli kütüphane" adı ile kütüphaneler kurulması ile gerçekleştirilmiştir. Türk Ocakları da şubelerinin bulunduğu yerlerde kütüphaneler açmışlardır. (Candan, 2011, s. 476-477)

1918 yılında İstanbul'da toplanan Türk Ocağı Kongresi İdare Heyeti Raporu'nda kütüphane faaliyetleri ile ilgili şu ifadeler geçmektedir.

"İlmin yayılması fikrinden doğmuş olan bir iş de vücuda getirdiğimiz kütüphanedir. Dışardan kitap getirtmenin çok müşkül ve burada tedarik etmenin gayet masrafa muhtaç olduğu senelerde 1.250 ciltlik bir kütüphane meydana getirdik. Fihristlerinden bizzat anlayabileceğiniz üzere bunlar gelişigüzel toplanmış olmaktan uzaktır. Büyük Ansiklopedi, Büyük Larus, tarih ve coğrafya kamusları ve atlasları dahil bu kitaplar, tarih, felsefe, içtimaiyat, sanayi-i nefise, edebiyat, riyaziyat, makine, mühendislik, seyahat tetkikatı gibi bahislere ait en ciddi eserlerdir... Bir taraftan kütüphanemizi günden güne tevsi'e çalıştığımız gibi diğer taraftan akscamları (diyapozitif) koleksiyonu ile beraber bir de fotoğrafya koleksiyonu yapmağa başladık..." (Karaer, 1990, s. 55)

Türkiye'de yeni Türk harflerine geçildikten sonra okuma seferberliği başlamıştır. Halkın eğitilmesi için verilen bu mücadelenin yalnızca örgün eğitim kurumları ile başarıya ulaşması uzun zaman alacaktır. Kısa sürede başarıya ulaşmak üzere Türk Ocakları'nın

desteği istenmiştir. Kütüphaneler açılması ile de halkın bilgiye kolay ulaşması hedeflenmiştir.

Şubeler genel merkezinde teşvikiyle kütüphaneler açmışlardır. Niğde Türk Ocağı'nda kütüphane açıldığı bilgisi Nida Gazetesi'nin 16 Şubat 1925 tarihli haberinden edinilmektedir. Haberde şubenin bir aylık çalışması yayınlanarak, Ocak kütüphanesi için İstanbul ve Anadolu gazetelerinin temini ile Ocak idare ve kütüphanesi için daimi bir memur bulundurulması gereği ifade edilmiştir. Niğde'de bulunan Milli Kütüphane ile Ocak kütüphanesinin birlikte idaresinin, Maarif İdaresi ile görüşerek sağlanması haberde yer almıştır. (Topal, 2013, s. 662) 1930 yılında toplanan Türk Ocakları Kurultayına sunulan Merkez Heyeti İdare Raporu'nda ise neredeyse her Ocakta kütüphane olduğu, bu kütüphanelerdeki kitap sayısının sürekli arttığı, bu şubelere Merkez'den kitap gönderildiği ifade edilmektedir. Türk Ocağı kütüphaneleri, Ocak binaları içinde oluşturulmuştur. Ordu Türk Ocağı binasında alt kısım Gazi Paşa Kütüphanesi için ayrılmış, Elmalı Türk Ocağı ise Ocak binasını iki bölüme ayırarak bir kısmı genel okuma diğer kısmı kütüphane ve mütalaa salonu olarak ayırmıştır. Ayrıca Ilgın Türk Ocağı'nda da mütalaa salonu açılmıştır. Gördes, Savur, Senirkent Türk Ocaklarında Kütüphaneler açıldığı bilinmektedir. 1925 yılında Bozüyük ve Kars Türk Ocakları'na kitap alımı yapıldığı bilinmektedir. (Karaer, 1990, s. 57,58,59)

Türk Ocakları Genel Merkezi şube kütüphanelerine bazı kitaplar da göndermiştir. Türk Yılı, Akliselim, Mustafa Kemal, Türk Sanatı, Milliyet ve Bolşevizm, Günebakan, Dağ Yolu'nu da içeren on dört kitap ile, İstanbul Ticaret Odası'nda Merkez Heyeti'ne hediye edilen Anonim Say ve Sermaye, Türkiye Deniz Ticaretinin Vaziyetihazırası, Çekoslovakya'da Madencilik, Serbest Limanlar, Milli Deniz Sigortaları, Türkiye İstihsalatı, Buğday, Ambalaj Mahsulleri, Karadeniz ve Her günkü Hayatın İktisadiyatı isimli eserlerden de Ocaklara bir tane gönderilmiştir. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 104-105) Tevhid-i Tedrisat Kanunu siyasi bir devrim sürecidir. Kütüphaneciliğe yararları olmuştur. Bu kanunla kütüphaneler devlet koruyuculuğunda faaliyet göstermiştir. Böylece eğitim- öğretim faaliyetleri için daha yararlı hale gelmişlerdir. Kütüphaneler bundan sonra vakıf tüzel kişilerin değil devletin malıdır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu, eğitimin millileştirilmesi ve laikleştirilmesi yönünden de önemlidir. (Yılmaz B. , 2004, s. 322)

3.4.2. Fotoğraf Koleksiyonu

Türk Ocakları, milli kültüre önem vermiş ve Türk'e ait unsurların bilinmesi meselesi üzerinde durmuştur. Türk Ocakları mesai programına göre idare heyetlerinin imkân dâhilinde, şehir ve kasabalar, köyler, doğal manzara, halkın simasına dair fotoğraflar, oyunlar, çeşitli adet ve gelenekler, kıyafetler, halkın geçim tarzını gösterir unsurlar, eski aletler ve binalara dair fotoğraflardan koleksiyon oluşturacaktır. Bunlar ders ve sohbetlerde kullanılmak üzere kütüphanelerde muhafaza edilecek, diğer Ocaklıların faydalanması için imkânlar dâhilinde çoğaltılacaktır. (Karaduman, 2007, s. 511)

3.4.3. Yerli Malının Kullanılması

Türk Ocakları her alandan olduğu gibi ekonomi alanında da halka öncülük etmiştir. Bazı iktisadi faaliyetlerde Türk Ocakları'nın önemli bir rol üstendiği görülmektedir. Ocaklar toplumun kalkınmasına önem vermekteydi. Buldukları kırsal yerlerde köylünün ihtiyaçlarının düzenlenmesine çalışıldığı gibi, iktisadi kalkınma sağlanmasına da çalışılıyordu. Yerli malı kullanımı teşvik edilmiştir.

Yerli malı kullanılması da Türk Ocakları için millilik gereği olarak görülmekteydi. Yerli sanayi oluşturulmuş, yerli malı kullanımı da teşvik edilerek hükümete destek olunmuştur. Türk Ocakları Merkez Heyeti 1929 yılında "Yerli Malı Kullanılması" hakkında yayınladıkları bir tamimden 20.000 nüsha bastırılmış ve şubeler aracılığıyla halka dağıtılmıştır. (Karaer, 2002, s. 18) Türk Ocakları Genel Merkezi'nde Ankara'nın ilk yerli malları sergisi açılmıştır. Bundan bir buçuk sene önce de yerli malları kullanımı konusunda ilk beyannameyi de Ocak yayınlamıştır. Sergi 20 Nisan'da açılmıştır. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 92) Diyarbakır Türk Ocağı halka yerli malı kullanılması yönünde propaganda yapmıştır. Ocakta toplantılar düzenlenmiş halkın katılımı yüksek olmuştur. Köy ve kasabalara da seyyar konferansçılar gönderilmiştir. (Türk Yurdu, İkinci Kanun 1931, s. 39)

Türk Ocakları iktisadi kalkınmaya da önem vermiştir. Şubeler mesleğe yönelik kurslar açarken, girişimciler de desteklenmiştir. Ayaş Türk Ocağı, Isparta'dan uzman getirterek, halı tezgâhı açmak isteyen müteşebbislere kolaylık sağlamıştır. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 109) Urla Türk Ocağı milli iktisat ile uğraşmıştır. Konferans ve gazeteler

aracılığıyla milli iktisat yönünden halkın bilinçlendirilmesine çalışılmıştır. (Türk Yurdu, İkinci Kanun 1931, s. 40)

Türk Ocakları buldukları şehirlerde ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadır. Balıkesir Türk Ocağı örneğinde olduğu gibi bir şube iki kıta zeytinliğini imarı müşteriye ait olmak üzere 1927 yılının 3 Kanun-ı Sani gününden itibaren dört senelik icarı müzayedeye vazı olup, 23 Kanun-ı Evvel Pazar günü Balıkesir telgrafhanesinde ihale etmiştir. (Türk Dili Gazetesi, 12 Kanun-i Sani 1927, s. 4)

3.4.4. Türk Ocakları'nın Açtığı Sergiler

Türk Ocakları, eğitim, sağlık, kültür gibi faaliyetleri yanında iktisadi faaliyetlerde de bulunmuştur. Yerli üretim teşvik edilerek yerli malı kullanılmasına önem verilmiştir. Türk Ocakları'nın bazı şubelerince sergiler açıldığı bilinmektedir.

Türk Ocakları şubelerinde açılan sergilerden biri Cağaloğlu Türk Ocağı'ndadır. 12 Şubat 1926 günü İstanbul'da bulunan Cağaloğlu Türk Ocağı'nda açılan Japon sergisi (Bkz. Ek-6.) 15 gün boyunca sabah 10'dan 17'ye kadar açık kalmış ve sergide Japon eşyası ve sanayi ürünleri teşhir edilmiştir. (BCA, HR_İM.252-58-3, 1926)

Mudurnu Türk Ocağı, bir sanayi sergisi(Bkz. Resim 3.10)¹ açmıştır. Gördes şubesi bir resim sergisi açarak, başarılı olanları ödüllendirmiştir. (Türk Yurdu, Temmuz 1930, s. 46)

¹ Mudurnu eşrafından bazı kişiler, belediye ve CHP teşkilatı üyeleri, Kaymakam Abdurrahman Naili Bey, Selim Sarıbay, Savcı Hadan Fehmi Beyler, masada bulunan yerli malı ürünlerle Mudurnu Türk Ocağı binasında.



Resim 3. 10. Mudurnu eşrafi Türk Ocağı Sanayi Sergisi'nde (Mudurnu Dijital Kent Arşivi, 6 Haziran 2019, <http://www.mudurnukentarsivi.org/item/1610> adresinden erişildi.)

Gelibolu Türk Ocağı 17 Eylül 1928 tarihinde eski ve yeni el işlerinin(Bkz. Resim 3.11) sergilendiği bir sergi açmıştır.



Resim 3. 11. Gelibolu Türk Ocağı'nda eski ve yeni el işleri sergisi (Türk Tarih Kurumu Arşivi, Uİ_126_15)

3.4.5. Türk Ocakları'nın Düzenlediği Balo ve Konserler

Türk Ocakları, toplumun kültürel gelişimine de katkı sağlamak ve bu yolda öncülük etmek görevini de üstlenmiştir. Büyük savaşlarla bozulan toplum psikolojisini düzeltmek için eğlenceler düzenlenmiştir. Bütün şubelerde imkânlar ölçüsünde hem bölge ahalisini bir araya getirecek hem de daha önce şahit olmadıkları yaşam tarzını gösterecek etkinlikler tertiplenmiş, bu etkinliklere kadınların da katılmasına önem verilerek, toplumun her alanında olması gerektiği gibi sosyal hayatta da kadın ve erkeğin bir arada olmasına önem verilmiştir.

Ayvalık'ta nişan ve düğün törenleri Türk Ocağı binasında yapılmıştır. (Taşdemir, Ayvalık Türk Ocağı ve Etkinlikleri, 2010, s. 345) Bu durum ilçe halkının Ocaktan ve Ocak etkinliklerinden haberdar olmasını, ilçe halkının sosyalleşmesini sağlamıştır.

1924 yılında kurulan Niğde Türk Ocağı'nın faaliyetleri ile ilgili olarak Niğde gazetesinin 17 Mart 1926 tarihli sayısındaki haberinde, 18 Mart günü Türk Ocakları'nın kurulduğu güne tesadüf geldiğinden bugünün bayram olarak kutlandığı belirtilerek, Niğde Türk Ocağı'nda kutlama yapılarak, bir de balo tertiplendiği haberi yer almıştır. Baloya eşli katılım olmuştur. Balo salonu süslenmiş, radyum lambaları ile aydınlatılmıştır. Davetlileri Ocak murahhası Rıza Bey karşılamıştır. Balo Vali Cemal Bey ve eşinin gelmesi ile başlamış, musiki heyeti bir müzik programı yapmıştır. Programdan sonra dans parçaları çalmış, Maarif Müdürü Ali Haydar Bey Muhsine Hüsnü Hanımla, Orta Mektep Müdürü Hüsnü Bey Servet Raif Hanımla, resim muallimi Ahmet Bey ise Şekure Haydar Hanımla ilk dansa kalkmışlardır. (Topal, 2013, s. 663) Kadınların eşleri ile birlikte müzikli bir davete katılarak dans etmeleri Türk toplumu için henüz yenidir. Anadolu'da böyle bir faaliyet olması yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin halkı dönüştürme çabasına iyi bir örnektir.

Niğde Türk Ocağı 1926 yılının 24 Haziran Perşembe, kurban bayramınının 4. günü bir konser düzenlenmiştir. (Topal, 2013, s. 663) Türk Ocakları Genel Merkezi'nde Alman sanatçılar "Georg Kullenkampf" ve "Wolfgank Roze" ile Çekoslovak viyolonist "Vassa Prihoda" konser vermiştir. (Türk Yurdu, Mart 1931, s. 64)

3.4.6. Türk Ocakları'nın Muhtelif Sebeplerle Yaptığı Kutlamalar

3.4.6.1. Ergenekon Bayramı

Türk Sözü gazetesinin 24 Mart 1918 tarihli haberinden öğrenildiğine göre Konya Türk Ocağı 1918 yılında Nevruz Bayramı'nı kutlamıştır. Kutlamalar Konya'nın merkezinde bulunan Alaaddin Tepesi'nde yapılmıştır. Türk Ocağı tarafından düzenlenen törene vilayetin ileri gelenleri halk ve öğrenciler katılmıştır. Etkinlikte konuşmalar yapılarak, şiirler, şarkılar söylenmiş, jimnastik gösteri de icra edildikten sonra 2.30 da izleyicilerle beraber Türk Ocağı'na gidilmiştir. Burada İttihat Terakki Mektebi'nin kızlar bölümünün yaptığı gösterilerle kutlamalar sürmüştür, akşam ise Gök Alp tiyatrosundan gösteri düzenlenerek, danslı, müzikli, şiirli etkinlik sona ermiştir. (Turgut P. , 2010, s. 132)

3.4.6.2. Çocuk Bayramı

Türk Ocakları geleceğin teminatı olan çocuklara önem vermiş, Atatürk'ün çocuklara armağan ettiği bayrama da sahip çıkmıştır. Türk Ocakları 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı nedeniyle, tertiplenen “Çocuk Haftası”nda yayınlanmak üzere, İstanbul'un bütün ilkokullarına çocuklara yönelik sorular gönderilmiştir. (Karaer, 2002, s. 18) 1933 yılından beri okullarda okutulan “Andımız”ın yazarı Reşit Galip Bey'de bir Türk Ocaklıdır. 1933 yılının 23 Nisan sabahında Afet İnan, Atatürk ile Çankaya Köşkü'nde bulunduğu sırada, önceden Mersin Türk Ocağı başkanı iken sonra milletvekili olan dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey köşke gelir. Elinde tuttuğu kâğıdı Afet Hanım'a uzatır. Kâğıtta “Türküm, doğruyum, çalışkanım. Yasam: Küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak; yurdumu, budunumu özümden çok sevmektir. Ülküm, yükselmek, ileri gitmektir. Varlığım Türk varlığına armağan olsun” yazıyordu. Bu ant 1933 yılı itibariyle okullarda okutulmuştur. (İnan, 2009, s. 287)

Türk Ocakları şubelerinde de çocuk bayramı(Bkz. Resim 3.12) kutlandığı bilinmektedir. Muş'ta bulunan Türk Ocağı'nda çocuk bayramı coşkulu bir törenle kutlanmıştır.



Resim 3. 12. Muş Türk Ocağı'nda Çocuk Bayramı kutlamaları (Türk Tarih Kurumu Arşivi, Uİ_143_13)

3.4.6.3. Kurtuluş Bayramı kutlamaları

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması I. Dünya Savaşı'nı sona erdirmişti. Ancak antlaşma Osmanlı topraklarını işgal etmek için gerekli bahaneleri hazırlayan maddeler içermektedir. Mersin 17 Aralık 1918'de Fransızlar tarafından işgal edildi. (Bozkurt İ. , 2018, s. 412) Burada Fransız işgal güçlerinin desteğini alan Ermeniler Türklere zulmetmişlerdir. Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması üzerine Fransa ile 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara Antlaşması imzalanmıştır. İmzalanan antlaşma Fransızlarla savaşı bitirmektedir.

Ankara Antlaşması'ndan sonra 120.000 civarında Ermeni Suriye'ye, 30.000 kadar Ermeni ise Mısır, İstanbul e Kıbrıs'a göç etmiştir. İmzalanan antlaşma ile Anadolu'nun güneyinde ve Çukurova'da savaş bitmiş, 5 Ocak 1922'de devir teslim işlerinin bitmesi ile işgal sona ermiştir. 3 Ocak günü Mersin'in düşman işgalinden kurtuluş günü olarak kutlanmaktadır. (Bozkurt İ. , 2018, s. 431)

Mersin'in düşman işgalinden kurtuluşu Mersin Türk Ocağı tarafından 5 Kanun-ı Sani 1340 tarihinde kutlanmıştır. Kurtuluş bayramını kutlamak üzere yapılan hazırlıklar ile ilgili 2 Kanun-ı Sani günü yayınlanan Tarsus Gazetesi'nde şu haber yer almaktadır:

“Türk gençliğinin faaliyet ve canlılığına numune olabilecek derecede çok meşkur ve müfid işleriyle günden halkımızın büyük bir muhabbet ve alakadarlığına mazhar olan

Mersin Türk Ocağı kurtuluş bayramı olan 5 Kanun-ı Sani Cumartesi gününü şerefiyle mütenasip bir suretle kutlulamak için geceli, gündüzlü çalışmakta olduğunu memnuniyetle haber alıyoruz. Elde ettiğimiz çok zengin müsamere programına nazaran gündüz hanım efendilere, gece beylere verilmek üzere temsil şubesi tarafından şimdiye kadar hiç görülmeyen ve Yunan zalim ve tüyler ürpertici fezahat ve vahşetieden “İzmir Fecayii” namında beş perdelik piyesi temsil ve musiki şubesi tarafından da muntazam fasıllarla icra-yı ahenk olunacağı gibi spor şubesi tarafından şimdiye kadar boks ve milli oyunları oynanacaktır. Ocağın çok cevval ve gençlerini bütün bu samimiyetle tebrik ve takdir ederken muhterem halkımızın da bize bu mesud gün ve geceyi yaşatmaya gençliği bir araya toplayan ocağımızın işbu müsameresine iştirak suretiyle maddi yardımda bulunmalarını arzu temenni ederiz.” (Tarsus, 2 Kanun-ı Sani 340, s.2)



4. TÜRK OCAKLARI'NIN EĞİTİM ANLAYIŞI

Türk Ocakları, Türk toplumunun medeniyetin unsurları ile tanışmasının en önemli öncülerindendir. Sinema ve tiyatro faaliyetleri, balo düzenlemeleri, Türk kadınının tiyatro sahnesine çıkması Türk Ocakları'nın önemli etkinliklerindendir. Bunların gerçekleşebilmesi eğitimle olacağından Türk Ocakları her şeyden önce eğitime önem vermiş, Türk Ocaklı aydınlar her fırsatta eğitime verdikleri önemi dile getirmişlerdir. Ocaklar açtıkları okullar, şubelerinde verdikleri derslerle toplumun aydınlanması için çalışmıştır.

Hamdullah Suphi Bey Türk Ocakları'nın kuruluşundan itibaren içinde yer almış ve uzun yıllar başkanlığını yapmıştır. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Milletvekilliği de yapan Hamdullah Suphi, Meclis'in dağıtılması üzerine Milli Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya gelmiştir. Burada da Milletvekilliğinin yanından Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü ile Maarif Vekilliği yapmıştır. Türk Ocaklı birinin Maarif Vekili olması eğitimde millilik hedefinin göstergelerinden biridir. Türk Ocakları'nın diğer şubelerinde de öğretmenler, şubelerin kurucularından ve en aktif üyelerinden olmuşlardır. 1923 yılında açılan Sivas Türk Ocağı'nın başkanı Osman Nuri Bey aynı zamanda Maarif Müdürü'dür.

4.1. II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Anlayışı – İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Uygulamaları

Osmanlı Devleti 18. yüzyıla kadar dış dünyadaki gelişmeleri takip etmeye gerek görmemiş, kendi kurduğu düzenle bir cihan devleti haline gelmiştir. Ancak bu yüzyılda savaşlarda alınan yenilgiler ve devletin geri kalmışlığı Batılı yeniliklere devletin kendini açma zorunluluğunu getirmiştir. Devletin kendi içinde yaşadığı sıkıntılar da bu zaruretin gereklerinden biri olmuştur. Burada üzerinde durulacak olan eğitimde modernleşmedir. Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldaki eğitimine bakıldığında medrese, sıbyan mektebi ve III. Selim zamanında açılan askeri mektepler olduğu görülecektir. Savaşlarda alınan kayıpların sebebi ordudaki eksikliklere bağlanmış bu konuda bir ıslah çalışmasına gidilmiştir.

Sıbyan mekteplerinde şimdi okul öncesi yaş dönemine karşılık gelen çocuklara eğitim verilirdi. Mahalle içinde bulunan bir cami ya da mescit yakınında bulunan bir binada, medreseden yetişmiş hocalardan ders alırlardı. Eğitim anlayışı temel düzey okuma yazma ile Kur'an öğretmekti. Medreselerde ise Türk- İslam geleneği anlayışı sürdürülmüştür.

Osmanlı medreseleri, Selçuklu medreselerinin mirasını almış, ilk medreseyi İznik'te Orhan Bey açmıştır. Bundan sonra devletin sınırları içinde pek çok yerde medreseler devlet desteği ile açılmıştır. Medreselerin özellikle Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde bilimsel anlamda ileri oldukları bilinmektedir. İslami ilimler yanında Fen bilimlerine de önem verilmiştir. Bu kurumlar zamanla toplumun ihtiyaçlarını karşılayamamış, Batı'nın ilerlemesi karşısında geri kalmış, ayrıca dini düşüncede bazı grupların katı tutumları medrese eğitime de yansımıştır. Böylece yeni eğitim-öğretim kurumlarının oluşması gereği ortaya çıkmıştır. III. Selim döneminde askeri okulların kurulması ile başlayan dönüşüm Tanzimat'la beraber devam etmiştir.

Padişah II. Mahmut 1824 yılında bir ferman çıkarmış, dünya işleri yanında din işlerinin de öğrenilmesi gerektiği fermanın esas konusu olmuştur. Öğretimde gelenekselcilik devam etmiştir. 1838 yılında ise Yararlı İşler Meclisi bir rapor vermiş, 1824 fermanının tam tersi görüşler ileri sürülmüş, askeri amaç güdülen ilk ve ortaöğretimlerle yeni kurulacak yükseköğretimler arasında bir ilişki kurulmuştur. Bu raporda “Bütün sanatlar ve hırifetler bilim ile meydana gelir. Dinsel bilgiler insanı ahirette kurtuluşa hazırlayan bilgiler olduğu halde, fenler insanoğlunun dünyadaki hayatının gelişmesine yarar.” “Bir devlette bilimlerin ve ihtisaslaşmanın öteki bütün amaç ve özelemlerin başında geldiğine şüphe yoktur.” (Berkes, 2014, s. 181) eğitimin içinde düştüğü duruma değinilmiştir. Bu meclis ilk eğitimi de dünya işlerine ait bir iş saymış ancak ilk eğitim din işlerine ait görülmüşse de yükseköğretim II. Mahmut döneminde dünyevi bir iş olarak görülmüştür. 1838'de rüştiyeler açılmış buradan ilk okullara öğretmen yetiştirilmesinin yanında Mühendishane iyileştirilmiş, Tıbbiye düzenlenmiş, Harbiye açılmıştır. (Berkes, 2014, s. 181-184)

Sultan Abdülmecit, eğitim ile ilgili düşüncesini 1845'te Yüksek Şura'daki açılış nutkunda “din ve dünya için gerekli olan din bilgilerini ve yararlı bilimlerini yaymak ve halk arasında cahilliği kaldırmak” olarak ifade etmiştir. 1846-47 yıllarında Mühendishane, Harbiye ve Tıbbiye geliştirilmiştir. 1848 yılında Darülmualimin ve 1870 yılında da Darülmualimat açılmıştır. 1851 yılında Encümen-i Daniş kurulmuş, maarif ve irfan alanının bütünleştirilmesi düşünülmüştür. (Berkes, 2014, s. 230-231,235)

Osmanlı Devleti'nin son döneminde Maarif Nazırlığını Ocak 1913 ve Aralık 1917 yılları arasında Ahmet Şükrü Bey yapmıştır. (Müezzinoğlu, 2012, s. 43) Bu dönemde bazı modernleşme girişimleri görülmüştür. Yazı ıslahı ile ilgili çalışmalar yapılmış, bazı ilmi encümenler oluşturulmuştur. Islahat-ı İlmiye Encümeni, Sarf ve İmla ve Lügat

encümenleri teşkil edilmiş, bunlara Edebiyat Encümeni dahil edilerek Tetkikatı Lisaniye adı ile birleştirilmiştir. (Müezzinoğlu, 2012, s. 275)

Türkçenin Latin alfabesi ile yazılması gerektiği yönünde düşünceler, II. Meşrutiyet döneminde Hüseyin Cahit Yalçın, Abdullah Cevdet, Celal Nuri İleri ve Kılıçzade Hakkı tarafından ileri sürülmüştür. Bu dönemde Arnavutçanın Latin alfabesi ile yazılması meselesi sorulunca Şeyhülislamlık Latin harfleri aleyhine bir fetva vermiştir. (Kılıç S. , 1991, s. 551,554) Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na girdiği sırada alfabe meselesi yoğunlukta olmasa da tartışmalar 20'lerin sonuna, Latin harfleri kabul edilinceye kadar devam etmiştir.

4.2. Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi Eğitim Anlayışı

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucuları Türk Ocakları'ndan yetişmiş, düşüncelerini Ocaklar'ın eğitim, sağlık ve sosyal alanlardaki fikirleri şekillendirmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet döneminin eğitim ve diğer uygulamaları Türk Ocakları'ndan ayrı düşünülemez. Bu nedenle bu başlık altında Cumhuriyet döneminin eğitim anlayışı ele alınacaktır.

Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde eğitim konusunda da bir kargaşa hâkimdir. Medrese gibi klasik eğitim kurumları yanında Osmanlı'nın eğitimde modernleşme düşüncesi ile açtığı, askeri okullar, sultani, dar'ülmualimin, dar'ülmualimat yanında, yabancı ve azınlık okullarının da olması ve bunların belirli bir müfredat izlememesi eğitim alan öğrenci kitlesi arasında uçurumlar oluşmasına sebep olmuştu. Atatürk, bu soruna bir çözüm bulmak ve milli eğitime yön vermek üzere 1921 yılında Ankara'da Maarif Kongresi'ni toplamıştır. Kongrede yaptığı konuşmasında eğitim, kültür ve bilim alanında içinde bulunulan durumu değerlendirmiş, yapılacak inkılapların yönü ile ilgili bilgi vermiştir. Bu kongrenin çalışmalarından biri okul, öğrenci ve öğretmen sayılarının tespit edilmesidir.

Yeni kurulan Cumhuriyet'in en önemli meselelerinden biri de milli eğitimidir. Eğitimin birleştirilmesi için çalışmalar yürütülmüş, 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim ve öğretim birleştirilerek, Eğitim Bakanlığı bünyesine alınmıştır. Medreseler kaldırılmış, İmam Hatip Okulları ile İlahiyat Fakültesi açılmıştır.

Milli Mücadele döneminde teknik eleman sayısının azlığı önemli bir sorundur. Bununla ilgili hazırlanan raporda genel harpte ve İstiklal Harbi'nde memlekette teknik eleman yoksunluğu nedeniyle oluşan sıkıntılar ve endüstri alanındaki gerilikten dolayı yaşanan sıkıntılar memleketin hızla endüstrileşmesi gereği ortaya koymuştur. Bu durum büyüklerde endüstrileşme ve endüstri için eleman yetiştirme meselesinin ele alınmasına neden olur. (Semiz & Kuş, 2004, s. 29)

4.3. Türk Ocakları'nın Eğitim Anlayışı ve Faaliyetleri

Türk Ocakları, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yeniliklerin öncüsü durumundadır. Ocak, okullar açmanın ve her şubesinde periyodik olarak konferanslar vermenin dışında, sinema, tiyatro ve spor faaliyetlerinde bulunarak halkın eğitilmesi, çağa ayak uydurulabilmesi için çalışmıştır. Hamdullah Suphi Bey'in Türk Ocakları genel başkanlığı döneminde her fırsatta eğitimle ilgili görüşlerini dile getirmiştir. Türk Ocakları ihtiyacı olan öğrencilere burs sağlamış ve kimsesiz çocukların da eğitimine destek olmuştur. Bu destekler her zaman olumlu karşılanmamıştır. Bununla ilgili Falih Rıfkı Atay, Çankaya'da şu anısını anlatır:

“Gücüme giden bir olayı da anlatayım: Bahriye Kurmay Başkanı Rauf Bey'in (Orbay) Cemal Paşa ile arası iyi değildi. Olabilir. Onun yerine Bahriye Nazırlığına geldi.

Cemal Paşa son iktidar günlerinde beni çağırarak:

- Biliyorsun, bana Adana'dan dilediğim hayır işlerine harcanmak üzere bir hayli para verilmişti. Yirmi bin lirası arttı, İstanbul'a getirdim. Kendi adıma vezne kasasındadır. Fakat benim param değildir. Acaba nereye verebilirim? diye sordu.

Türk Ocakları hatırıma geldi. Ocağın kimsesiz çocukları okuttuğunu da biliyordum:

- Çok iyi... Parayı al, götür. Halide Hanımefendiye teslim et. Nereye harcayacağını o daha iyi bilir. Senedi al, getir dedi.

Dediğini yaptım. Halide Hanım da pek sevindi idi.

Bir gün beni Bahriye Nazırı Rauf Bey'in istediğini söylediler. Gittim:

- Son günlerde vezne kasasından 20.000 lira çekilmiş. Nedir bu? dedi.

Hikâyeyi anlattım. Paranın Bahriye ile hiçbir ilişkisi olmadığını da sözlerime ekledim. Cemal Paşa memleketi bırakırken alıp götürse de hiçbir şey çıkmazdı. Rauf Bey:

- Ocak mı? Türk Ocağı ha... Ben öyle şey dinlemem. Ya gidip geri alarak getirirsin, yahut Cemal Paşa'yı da, Halide Hanımı da, sizi de gazetelere veririm, dedi.

Parayı geri verdik.” (Atay, 1980, s. 129-130)

4.3.1. Türk Ocakları'nın Açtığı Okullar

Türk Ocakları, halkı her yönden eğitmeye çalıştı. Millet mektepleri ile okuma – yazmanın yaygınlaştırılmasına çalışıldı, öğrencilere burs sağlanarak yurt dışında da öğrenciler himaye edildi. Bunları dışında Türk Ocakları okullar da açtı. Bu okullar Adana Kürkçüler Köyü, Tarsus, Ayvalık ve yapımına başlanmakla birlikte faaliyete geçmesi ile ilgili kesin bilgiye erişemediğimiz Ankara Çakal Köy'deydi.

Adana Türk Ocağı, Kürkçüler Köyü'nde bir ilkokul, Tarsus Türk Ocağı ortaokul ve Ayvalık Türk Ocağı ticaret mektebi açmıştır. Tarsus Türk Ocağı, 1930 senesi içinde mektebi Maarif İdaresi'ne devretmek için Merkez Heyeti'nden izin almıştır. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 108)

4.3.1.1. Atatürk'ün Tarsus ziyareti ve Tarsus Türk Ocağı Okulu

Tarsus'ta 1910 yılında İttihat ve Terakki Mektebi adıyla açılan okul 110 öğrenci ile öğrenime başlamıştır. Okulda ibtidai ve rüştiye kademelerinde 4 yıllık eğitim yapılmaktadır. Binası kira ile tutulan okulda bir müdür ile beş öğretmen görev yapmıştır. Masraflar öğrencilerden alınan parayla karşılanmış, bu haliyle Tarsus'un o tarihteki en iyi okuludur. Okul tek katlı ve taş yapıdır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra okul Türk Ocağı Mektebi (Bkz. Resim 4.1) adı ile eğitim – öğretime devam etmiştir. Türk Ocağı bünyesinde 1924 yılında iki sınıflık bir de gece mektebi açılmıştır. (kcturkocagi.meb.k12.tr, 2019)

Tarsus Türk Ocağı mektebinde yeni harfleri biraz tanıyanlar ve hiç bilmeyenler için iki sınıflı bir kurs açılmıştır. Kursun mevcudu 100 kişidir. Buna ilaveten Teşrin-i evvel başlangıcından itibaren iki sınıf ilave edilmesi söz konusudur. (Türk Yurdu, Ağustos 1928, s. 98)

Atatürk, Tarsus'ta Türk Ocağı okulunu ziyaret etmiştir. 17 Mart 1923 günü trenle Tarsus'a gelen Atatürk burada gösterişli bir törenle karşılanmıştır. Atatürk'ün Tarsus ziyaretinde yanında Kılıç Ali, Damar Arıkoğlu, Refik Koraltan, Başyaveri Salih Bozok ve İsmail Habib Sevük de bulunmuştur. Karşılama töreninde “İttihat ve Terakki Mektebi'nin (Türk Ocağı İlkokulu) ilkokul çocuklarından oluşturulan bando takımı Kemal Paşa Marşı'nı çalıyordu.” (Öz, 1999, s. 3) Atatürk, Tarsus Türk Ocağı binasını da ziyaret ederek gençlerle sohbet etmiştir. Ocaklı gençlere yaptığı konuşma:

“Tarsus gençlerini taktirle selamlarım!

Devletin hayatı da bireylerin hayatı gibi üç dönem geçirebilir. Eski Osmanlı hayat dönemlerinin üçünü yaşadıkdan sonra yokluğa karıştı. Onun yerine yeni Türk devleti geçti. Yeni Türkiye Devlet bütün Türklük karakterini, yani onun dinç, kararlı, erdemli dünyalarını kendisinde toplamıştır. Gençler, biz size geçmişten, geçmişin boş inançlarından, geçmişin kalıntılarında arınmış bir yeniden doğuş getirdik. Olaylardan, olayların gerekliliğinden beliren bu doğuş, sizin pek değerli katılımınızla, aydın çabalarınızla çıktı. Bu doğuşu büyütüp, geliştirmek bizlerden sizlere yönelir. Bu görevde başarı kazanacağınıza gördüğüm kanıtlar ışığında pek çok güçlerle inananlardanım” diyerek gençlere verdiği önemi dile getirmiştir.

Atatürk Tarsus Türk Ocağı hatıra defterine “Tarsus Türk Ocağı namı altında birleşen ve Türklük harsını(kültürünü) yükseltmek gibi kıymetli bir vazife ifa eden Türk gençliğini takdir ederim. Temenni ederim ki; dernek (ocak) bu dakikadan itibaren Tarsus'ta Türk'ün sönmez ocağının yandığını ismi ile de ilan etsin. 18-19 Mart (1923) Gazi.” (Öz, 1999, s. 23)

Atatürk, 18 Mart 1923 günü öğretmenevinin yerinde bulunan Türk Ocağı İlkokulu'nu Latife Hanım ile birlikte ziyaret etmiştir. Ziyareti sırasında öğrencilere spor faaliyetleri yaptırılmadığını öğrenmiş ve öğrencilere sportif faaliyet yaptırmıştır. İttihat ve Terakki Mektebi'nin 6. sınıfında Göçüklü Abdullah Efendi tarih dersi vermekteydi. Sınıfta 13 öğrenci vardı. Atatürk sınıfa girdiğinde öğretmen Abdullah Efendi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana Seferini anlatıyordu. Dersi dinleyen Atatürk, dersin sonunda Abdullah Efendi'ye bu seferle ilgili ne düşündüğünü sordu. Soruya Abdullah Efendi, bu konuda fikir yürütmek ne haddime cevabını verince Atatürk,

“Bu sefer ne amaçla yapıldı? Yani Viyana Seferi'ne kadar giden ordumuzun oraya gidiş amacı neydi? Harplerin amacı ya ekonomiktir ya da stratejiktir. Bu sefer hangi amaçla yapıldı? Viyana'yı aldığımızı düşünelim. Bundan sonrası ne olacak? Kuşatmanın sonunda ordunun bozguna uğrayarak yenilmesi üzerine Merzifonlu Kara Mustafa Paşa bu yenilginin faturasını başı ile ödedi. Sarayda Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'yı yargılayacak bir harp divanı yok mu idi? Bu yenilginin esas suçlusu acaba Merzifonlu Kara Mustafa Paşa mı idi?”

diyerek görüş belirttikten sonra Abdullah Efendi'ye dersleri ezbere öğretmemesini söylemiştir. (Öz, 1999, s. 27-30)

Binada çatlak ve yarıklar olduğundan 1966 yılında yıkılmıştır. Öğrenciler başka bir binada eğitime devam etmiştir. 1967'de yeni bina yapılmıştır. İlköğretimin sekiz yıla çıkarılması üzerine Kerim Çeliktaş Ortaokulu ile birleşerek Kerim Çeliktaş Türk Ocağı İlköğretim Okulu olarak öğretime devam etmiştir. 2009 da okulun faaliyet gösterdiği bina

yıkılmış, 2010’da yeni binada eğitim yapılmaya başlanmıştır. (kcturkocagi.meb.k12.tr, 2019)



Resim 4. 1. Tarsus Türk Ocağı Okulu (<http://kcturkocagi.meb.k12.tr>' den 18 Ağustos 2019 tarihinde erişildi.)

4.3.1.2. Ayvalık Türk Ocağı Okulu

1925 yılında Türk Ocakları kongresi toplandığında Ayvalık'ta bir Öksüz Yurdu açılması kararı alınır. Bunun için Maarif Vekâletinden 2000 lira tahsisat yapılmıştır. Ayrıca kurban derileri toplanarak gelirin Öksüz Yurdu ve Sanat Evi yapımında kullanılması kararı alınır. Böylece Türk Ocakları Öksüz Yurdu Sanat Mektebi (Bkz. Resim 4.2) açılır. Bu okulda savaş sonrası yardıma muhtaç durumda olan çocuklar barındırılır ve çocukların meslek sahibi olmalarına çalışılır. Bu okul 1925-1926 eğitim öğretim yılında faaliyet göstermek üzere 11 Ocak 1926'da açılmıştır. İlk eğitim yılında 20 öğrenci yatılı olmak üzere 60 öğrencinin eğitim gördüğü bilinmektedir. Buna rağmen okunun kapasitesi 400 öğrenciyi barındırabilecek büyüklüktedir. Bu okul ilkokul seviyesinde sanat eğitimi verilemeyeceği gerekçeli Maarif Vekâleti kararıyla 1 Haziran 1927'de kapatılmıştır. 30 Ekim 1927'de Orta Meslek Mektebi Türk Ocağı tarafından açılır. (Taşdemir, 2010, s. 227-228,234) Ayvalık Türk Ocağı'nın Muhtelit Orta Mektep isimli okul açtığı ayrıca Ali Bey nahiyesinde bir

dispanseri bulunduğu Türk Yurdu Dergisi'nin Temmuz 1930 tarihli sayısında yazmaktadır. (Türk Yurdu, Temmuz 1930, s. 46)



Resim 4. 2. Ayvalık Türk Ocağı Öksüz Yurdu ve Yatılı Mektebi (Serap Taşdemir, Tek Parti Döneminde Ayvalık'ta Eğitim Faaliyetleri (1923-1950), s. 227)

4.3.1.3. Ankara Çakal Köy Türk Ocağı Okulu ve Dispanseri

Türk Ocağı, 1915 yılında Haymana'dan Ankara merkez kazasına bağlanmış olan (BOA, DH.İD 183-33, 1332) Haymana yakınlarındaki Çakal Köyü'nde bir okul yapımına başlamıştır. Çakal Köy'de Türk Ocağı Okulu'na taş taşıyan çocuklar için (Bkz. Resim 4.3)

Türk Ocağı Ankara'ya altı saatlik mesafede iki sınıflı bir okul inşasına başladığı ile ilgili bir yazı Türk Yurdu dergisinde yer almaktadır. Ancak okulunu tamamlanıp eğitime başladığı ile ilgili bilgi mevcut değildir. 10 Nisan 1931 tarihli olağanüstü kurultaya sunulan merkez heyeti raporundan Maarif Vekâletinden alınan bir plana göre inşa edilecek olan mektep binası inşaatının güç mevsim koşulları nedeniyle sürdürülemediğinden bahsedilmiştir. (Türk Yurdu, Mart 1931, s. 66) Metnin yazarı köye Doktor Talat Bey ve ressam Mahmut beylerle beraber gittiklerini, Doktor Talat Bey'in bu köyde bir hasta bakım evi oluşturduğundan da bahsetmiştir. Yolda halk terbiyesi ile ilgili bir konuşma yapmışlardır. Okumuş, kendini geliştirmiş olanlar halka bakmazsa, halk kendine bakamaz. Halka bir yol gösterilmeli, refahı temin edilmelidir. Aksi takdirde memleket gelişemez.

Köye ulaştıklarında Ankara Türk Ocağı Hasta Bakım Evi'nin önünde yüzlerce hastanın biriktiği görülür. Burada köylünün doktora kendi gelmesi önemli bir içtimai meseledir. Dispanserin pencereleri köylülere örnek olması için kolay açılır türdendir. Gerçekten de

köylüler bunu örnek almış ve evlerinde uygulamışlardır. Köylüler içeri ayakkabılarını çıkararak ve şapkaları ellerinde girmektedirler. Bir kız çocuğunun saçını temiz gören doktor teşvik etmek üzere çocuğa bir tarak hediye etmiştir. Doktorun bir hastanın tırnaklarını da kestirmesi buranın yalnızca bir bakımevi değil içtimai bir mektep olduğunu da göstermektedir. Bakımevindeki hasta muayene defteri kaydına göre 8 ayda yetmiş köyden hasta gelmiş ve Mayıs 1930'dan veri 1500 hastaya bakılmış, 300'den fazla aşı yapılmıştır. Bir günde 30 kişiye frengi aşısı yapılmış, ilk fırsatta da çocuklara kızıl ve tifo aşısı yapılması kararına varılmıştır. Köye özel doktor geçirmek oldukça masraflı olacağından Türk Ocaklı dispanser doktorunun önerisi hükümet doktorlarının köylerdeki dispanserlerde görev yapmalarınıdır. Hekimlerin halkçılık anlayışına öncül olmaları gerekir. (Zübeyr, Türk Yurdu, Birinci Kanun 1930, s. 43-45) Çakal köyünde oluşturulan dispanser elli dört köyün merkezi durumundadır. Dispanser iki doktorun çabasıyla neredeyse bir günlük mesafedeki köylülerin fayda gördüğü bir merkez haline gelmiştir. Bu durum Türk Ocakları'nın köycülük fikrine bağlı olan Doktor Talat Bey ve Doktor Cezmi Beylerin eseridir. Dispanserden 3131 hasta fayda görmüştür. (Türk Yurdu, Mart 1931)

Mektep ile dispanser yan yanadır. Dispanser aktif çalışırken mektebin inşası köylülerin desteği ile sürmektedir. Köylülerden birinin çocuğuna "Biz burada okuyamayız ama siz okuyacaksınız" derken yazar bu köy mektebi ile ilgili "Hayır yeni köy mektebi yalnız çocukların değil, büyüklerin de mektebidir. Buranın sıcağında ihtiyar, genç herkes ısınacaktır" demiştir. Bu konuşma Türk Ocaklarının yaptığı işin önemini anlaşılması bakımından önemlidir. (Zübeyr, 1930, s. 47)

Gelen Kürt köylülerden birinin Türkçesinin bozuk olması üzerine Doktor, Türkçe konuşurlarsa dertlerini daha iyi anlatabileceklerini ve kendilerinin de onlara daha çok yardımcı olabileceklerini söylemiştir. Bu durum halkın Türk milli kimliği altında birleştirilmesi için o dönem izlenen politikanın bir göstergesidir. (Zübeyr, Türk Yurdu, Birinci Kanun 1930, s. 45)

Mektep ve dispanser gibi köylü için yapılacak hizmet yani halkın terbiyesi ile uğraşmak milli ve içtimai menfaatler gereğidir. Halkı tanımak gerekmektedir düşüncesiyle hareket eden Türk Ocakları memleket için en iyi hizmeti "ellerinden gelen işi" ortaya koyarak yapmışlardır.



Resim 4.3 Çakal Köy'de Türk Ocağı Okulu için taş taşıyan çocuklar (Türk Yurdu Dergisi, Kanun-ı Evvel 1930)



Resim 4.4. Hasta çocuğunu muayeneye getiren baba ve çocukları (Türk Yurdu Dergisi, Kanun-ı Evvel 1930)

4.3.1.4. Adana Türk Ocağı Okulu

Türk Ocakları Adana'nın Kürkçüler köyünde Ocağın mukaddes gayesinin tahkiki için takip edilecek en önemli yolun "Maarifin tamimi" olduğu kararıyla bir mektep açmıştı. 1927 yılında bu mektep, Vedat Kemal Bey idaresinde 16 kız toplam 65 öğrenci ile karma bir eğitim yapmıştır. Öğrencilerin neredeyse hepsi okuma yazma öğrenmiş, dört öğrenci hariç diğer öğrenciler yapılan imtihanı başarıyla vererek, sınıfı geçmiştir. 1928 yılının 1 Teşrin-i Evvelinde mektep yeniden açıldığında önceki seneden dört öğrenciyle beraber yeni kaydedilen 9 kız 19 erkek öğrenci ile birinci sınıf, önceki seneden sınıfı geçen 61 öğrenci ile eğitim başlamıştır. Eğitimde yeni müfredat programı uygulanmaktadır. Birinci sınıflar, üç ayda alfabeyi bitirmiş ve bir aydır okumaya geçmiştir. İkinci sınıf öğrencilerinin de neredeyse yarısı üçüncü sınıf derslerini takip edecek kadar başarılıdır. Biri bu sene göreve başlayan iki öğretmen ile şehir mektepleri kadar başarılı bir eğitim sürdürülürken, okul iki sınıf ve 85 öğrencisi ile eğitim – öğretime devam etmekteydi. Bu mektep ilk açıldığı zaman, öğrencileri mektebe gönderme konusunda köylülerin ikna edilmesi oldukça güç oldu. Çocukların mektebe devamının sağlanmasında zaman zaman hükümet kuvvetleri ile jandarmadan yardım alındığı da oldu. Bu şartlara rağmen öğretmenleri gayreti ve öğrencilerin hevesi ile başarılı neticeler elde edilmiştir. Dört köyün ortasında kurulan okula yakın – uzak çok sayıda köyden çocuklarını göndermek isteyenlerin de taleplerinin karşılanmasına çalışıldı. Uzak yerlerden gelenler yakın köylerde misafir kalarak eğitim alabilmiştir. (T.Y., Türk Yurdu, Mayıs 1928, s. 284-285)

Ocağın açtığı bu mektebin, binasıyla, fikri yapısıyla modernliğini temin yanında buraya devam eden öğrencilerin de modernleştirilmesi önemli bir sorundu. Ebeveynlerin cehaleti nedeniyle kız çocuklarına başörtü yerine bere giydirmek konusunda sıkıntı yaşanmıştır. Ancak daha sonra kız çocuklarının siyah göğüslük, bere ve iskarpin, erkek çocukları ise lacivert elbise, kasket ve fotin giymesi sağlanmıştır. Böylece şehir mekteplerinde olduğu gibi bir düzen oluştu. Mektebe devam eden çocukların sağlıkları da ihmal edilmeyerek, dispanser doktoru tarafından her ay muayene edilmesine önem verildi. Çocukların köyün dışında bir hayatı tanınması da önemliydi. Bunun için Adana'ya geziler düzenlenerek, sinema, fabrika, mektepler gezdirildi. Buralarda çocuklara yeni karşılaştıkları şeylerle ilgili açıklamalar yapılarak görgü ve zekalarının geliştirilmesi amaçlandı. Geziler sonucunda olumlu netice elde edilmiş, kendi mektepleri ile ziyaret ettikleri yerleri karşılaştıran

çocuklar ne kadar iyi imkanlara sahip olduklarının farkına varmıştır. (T.Y., Türk Yurdu, Mayıs 1928, s.285)

İlginç bir mesele köylerde aynı isimden çok sayıda kişi olmasıdır. Okulda da bir sınıfta on tane Mehmed, on beş tane Ali isimli öğrenci bulunmaktaydı. Bunlara Kaya, Can, Arslan gibi Türkçe isimler eklenmiş, öğrenciler de yeni isimlerini benimsemiştir. Öğrencilerin okuldaki durumları yanında aile hayatlarının da düzenlenmesi için nasihatler ve telkinler ile yaşantılarını düzenlemeleri sağlandı. Öğrenciler artık kişisel bakımlarına dikkat ediyor, ayda ancak bir defa yüzünü yıkayan çocuklar sabah akşam el yüz yıkıyor, gündüz elbisesiyle uyuyan çocuklar artık gecelik giyerek uyuyordu. Üstelik bu davranışlar bir zorlama neticesinde ortaya çıkmış değildi. Öğrencilerin günlük yaşantılarını bu kadar değiştiren Türk Ocakları'ndan aldıkları eğitimdi. Öğrencilerin eğitimi ve yaşantılarındaki değişikliği sağlamak elbette kolay olmamış, velilerin “Biz altı yedi sene medresede diz sürttük, dirsek çürüttük. Fakat ismimizi yazamayız; bu bacak kadar çocuklar on sene gitse gelse elifi öğrenemezler” (T.Y, Türk Yurdu, Mayıs 1928, s. 285-286) demelerine rağmen emek vermekten vazgeçilmeyerek başarılı neticeler elde edilmiştir.

Türk Ocağı Adana şubesinin bu çalışmaları Türk Ocakları'nın Atatürk'ün Türk insanı için uygun gördüğü modernleşme ve yüksek standartların sağlanması bakımından önemlidir. Ocaklar en ücra köşelere sağlık ve eğitim hizmetleri götürmüşlerdir. Yaptıkları çalışmalar Atatürk tarafından da takdir görmüştür. Meclis Heyeti üyeleri de bu çalışmaları yerinde görmek için Türk Ocağı'nın Kürkçüler Köyü'nde açtığı mektebi ziyaret etmiştir. (Türk Dili Gazetesi, 6 Kanun-ı Sani 1927, s. 2)

17 Şubat 1931 tarihinde Adana'ya ziyaret eden Atatürk burada Türk Ocağı'nı ziyaret etmiş, şube başkanının Kürkçüler köyünde bir dispanser ve okul açtıklarına dair verdiği bilgi üzerine, bu faaliyetler yerine kültürel faaliyetlere öncelik verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bununla ilgili, Ocağın Sıhhat ve Maarif Vekaletlerinin yapacağı işlerle ilgilenmek yerine yetmiş binden çok nüfusu olan Adana'da çoğu vatandaşın Türkçe konuşmadığı ve bu vatandaşların Türkçe konuşmalarının sağlanması gereğini belirten bir konuşma yapar. (Kılıç N. , 2013, s. 163-164)

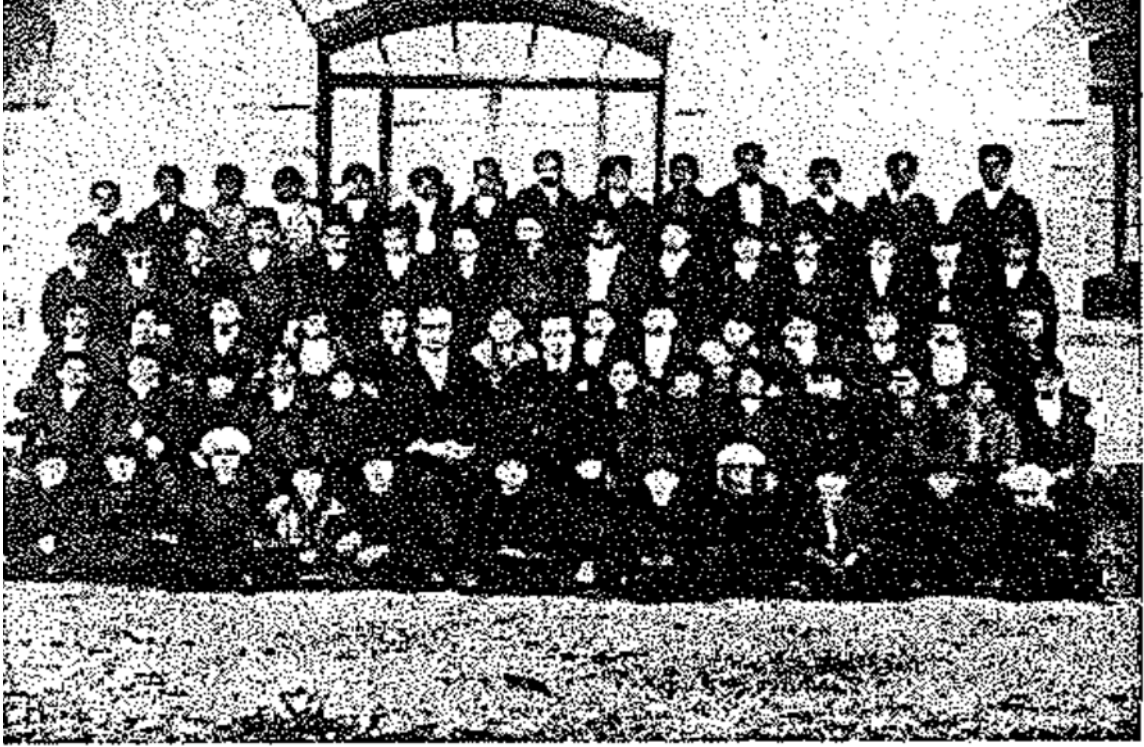
Adana'nın Seyhan'a bağlı Kürkçüler Köyü'nde bulunan mektebin öğretmenlerinden Mahmut Nedim Bey'in Ocağın feshi üzerine okulun kapatılarak alacaklarının kaldığına dair resmi makamlara yazdığı yazılardan Nisan 1931'e kadar açık kaldığı söylenebilir.

Mahmut Nedim Bey, Türk Ocağı Kürkçüler Mektebi Baş Muallimidir. Bu mektepte on beş ay çalışmıştır. Çalışmasının karşılığı olarak maaşından 640 lira alacağı kalmıştır. Kalan maaşını almak üzere yetkili kurumlara müracaat etmiş olumlu bir yanıt alamadığı için, Atatürk'e bir dilekçe yazmıştır. (Burak, 2007, s. 171)

Seyhan Vilayeti'ne bağlı Misis nahiyesinin Kürkçüler Köyü'ndeki okulun (Bkz. Resim 4.5) Türk Ocakları'nın feshinden sonra CHPye kaldığı 1937 yılından itibaren yapılan il valiliği ile CHP sekreterliği ile yapılan yazışmadan anlaşılmaktadır. Parti malı olan mektep binasının tapuya bağlanması CHP genel sekreterliğine yazılmış, sekreterlik konu ile ilgili Seyhan CHP Vilayet İdare Heyeti Reisi Fahri Uğurlu'ya gereken izni vermiştir. Ancak binanın tapusu, eski sahiplere ait tapu kaydı bulunmadığından parti adına çıkarılamamaktadır. Konu ile ilgili yazışmalar birkaç yıl devam etmiştir. 24 Mayıs 1939 tarihli belgeden bu mektep binasının daha önce köylü tarafından Türk Ocağı'na hibe edildiği anlaşılmaktadır. (BCA, 490-1-0-0-1778-1209-1)



Resim 4.5. Kürkçüler Köyü Mektebi (Türk Yurdu Dergisi, Mayıs 1928)



Resim 4.6. Mektep talebesi hocalarıyla beraber (Türk Yurdu Dergisi, Mayıs 1928)

Adana Türk Ocağı ile ilgili Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan 1929 yılına ait bir belgeden, Türk Ocağı'nda musiki muallimi olan Avusturya tebaasından Ervin'in Türklüğü aşağıladığı ve bunun üzerine Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğinden takibat icrası için izin istendiği öğrenilmektedir. Adliye Vekaleti takibata izin vermiştir. (BCA, 30-10-0-0_36-213-6)

4.3.2. Türk Ocakları'nda Verilen Dersler ve Açılan Kurslar

4.3.2.1. Müzik ve folklor çalışmaları

Türk Ocakları müzik çalışmalarında da bulunmuştur. Ancak bu çalışmalar her zaman takdirle karşılanmamış, muhafazakâr kesimin tepkisini çekmiştir. Beyazıt Türk Ocağı'nda 12 Kanun-ı Evvel 1335 tarihinde tanburi ve ud çalan kadın ve erkeklerden oluşan bir musiki heyeti, yine kadın – erkek bir dinleyici kitlesi önünde sanatlarını icra etmişlerdir. Bu durum ahlaki İslamiye'ye aykırı bulunarak dönemin şeyhülislamı tarafından Dâhiliye Nezaretine yazılarak, gereğinin yapılması istenmiştir. (BOA, DH_KMS_00057-2-00020-001)Dâhiliye nezareti özel kaleminden yazılan cevapta(Bkz. EK-7) bu durumun uygun görülmediği bildirilmiştir. (BOA, DH_KMS__00057-2-00020-005)

Sivas Türk Ocağı bir musiki encümeni kurmuştur. Encümenin üyeleri arasında Lisede musiki öğretmeni Muzaffer (Sarisözen), hükümet tabibi Cafer Sadık Bey ve ihtiyat zabiti Sami Bey'de bulunmaktadır. (Birlik Dergisi, 24 Teşrin-i Evvel 1339, s. 8) Musiki Encümeni Türk Ocağı'nda iki haftada bir toplanmıştır. Encümene Dr. Tahir Bey başkanlık etmiştir. Encümen halka açık dersler vermeyi planlamıştır. Verilen derslerle ilgili Sivas Türk Ocağı yayını olan Birlik dergisinin 15. Sayısından, İsmet Paşa Numune Mektebi'nde 40 öğrenciye, lise musiki öğretmeni Muzaffer(Sarisözen), sanatkâr Muhasebecizade Daniş Bey ve Darümuallimin musiki öğretmeni Hüseyin Bey tarafından ders verilmiştir. (Polat, Bozdoğan, Ayata, & Haykır, s. XX)

Türk Ocakları'nın musiki faaliyetlerinde kurultay raporlarında da bahsedilmiştir.

21 Türk Ocağı şubesinde müzik dersleri verilmekte ve bunların bir kısmında musiki takımı bulunmaktadır. Samsun Türk Ocağı'nın açtığı müzik derslerine 63 öğrenci devam etmektedir. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 109) İnebolu Türk Ocağı'nın bir musiki heyeti bulunmakta ve sık sık konserler vermektedir. Erzurum Türk Ocağı şubesi bir musiki kursu açmış, Samsun Türk Ocağı musiki kursundan yetişen gençler öğretmenleri Necip Yakup Bey ile beraber bir konser vermişlerdir. (Türk Yurdu, Temmuz 1930, s. 46,48)

Milli Mücadele'den sonra Doğu ve Güney Doğu'da Türk Ocakları şubelerinin açılmasına önem verilmiştir. Bu şubelerden biri de Mardin Türk Ocağı'dır. Mardin Türk Ocağı musiki çalışmaları yapmış, Türk müziğinin gelecek kuşaklara öğretilmesi için musiki dersi açmıştır. (Dilek, 2014, s. 74)

Konya Türk Ocağı'nda musiki dersleri (Bkz. Resim 4.7) verilmiş, Çankırı Türk Ocağı'nda folklor çalışmaları (Bkz. Resim 4.8) Bolu Türk Ocağı'nda musiki (Bkz. Resim 4.9) çalışmaları yapılmıştır.



Resim 4.7. Konya'da musiki kursu muallim ve talebeleri (Türk Tarih Kurumu Arşivi, Uİ_125_66_1)



Resim 4. 8. Çankırı Türk Ocağı'nda Folklor Çalışması (Türk Tarih Kurumu Arşivi, Uİ_131_1)



Resim 4.9. 7 Ocak 1926 tarihli fotoğrafta Türk Ocağı önünde çalgıcılar (Bengüboz, www.mudurnukentarsivi.org, 2019)

4.3.2.2. Lisan dersleri

Türk Ocakları yabancı dillerin öğrenilmesine önem vermiştir. Bu doğrultuda şubelerin lisan dersleri açmıştır.

Mersin Türk Ocağı 1924 yılının nisan ayında Fransızca dersi vermek üzere bir şube açmış, bu şubenin devam eden faaliyetini Tarsus Gazetesi haber sütunlarına taşımıştır. Gazetenin 1 Mayıs günkü nüshasında derslerin dört günden beri sürmekte olduğuna dair haber yer almıştır. (Tarsus Gazetesi, 1 Mayıs 1340/1924)

On bir şubede Fransızca, İngilizce, İtalyanca ve Almanca dersleri verilmektedir. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 110) Bunlardan biri de Diyarbakır Türk Ocağı'dır. 1931 yılı Kanunisanı tarihli Türk Yurdu dergisinde Şark Ocakları ile ilgili haberlerden edinilen bilgiye göre şubede açılan İngilizce, Fransızca ve Almanca derslerine, zabıtlar, hükümet memurları, esnaf ve öğrenciler katılmışlardır. 3 yaşında bir kız çocuğunun bir ayda gramer ve okumada başarılı olmasına dair bilgi Ocak müfettişinin raporunda yer almıştır. (Türk Yurdu, İkinci Kanun 1931, s. 38)

4.3.2.3. Gece dersleri

Türk Ocakları, halkın her konuda bilgi ve bilinç düzeylerini artırmak istemiş bu doğrultuda zaman zaman çeşitli dersler ve kurslar açılmıştır. Bu kurslar halkın eğitim seviyesine katkı sağladığı gibi gençlerin ufkunu açması bakımından da önemlidir. Mesela Mersin Türk Ocağı'nın açtığı dil kursu gençleri yabancı bir dil öğrenmeye teşvik ettiği gibi şehrin ticari hayatına sağlayacağı katkının büyüklüğü de göz ardı edilemez.

1924 yılında Mersin Türk Ocağı, haftada üç gece saat sekiz ile dokuz buçuk arasında Fransızca kursu açmıştır. Kursun açılmasının maksadı, Mersin tüccarları ve ticarete yeni atılan gençlere kısa sürede, bazı ticari işlerini yürütebilmeleri için dil öğretilmesidir. Bununla ilgili bir haberde kursla ilgili şu açıklamalar verilmiştir:

- 1- *“Haftada üç gece saat sekizde başlayıp dokuz buçukta hitam bulmak üzere Mersin Türk Ocağı'nda şehri halin on dokuzuncu gecesinden itibaren bir Fransızca kursu açılacaktır.*
- 2- *Kurun maksadı küşadı: mersin tacirlerine ve hayat-ı ticarete yeni atılmış olan Türk gençliğine kısa bir müddet zarfında şimdilik hiç değilse beynelmilel bir mahiyeti haiz olan Fransızca ticaret lisanı öğretmeye ve bu suretle Avrupa piyasaları veya ecnebi tacirlerle vaki olacak muamelat-ı ticariyelerinde muvaffak olabilmelerini temine çalışacaktır.*
- 3- *Birinci kurun müddeti altı aydır.*
- 4- *Ocak bu müddet zarfında muntazaman devam edecek ve çalışacak olan talebelere en son usuller dairesinde dört ay zarfında okuduğunu anlayacak, düşündüğünü yazabilecek derecede Fransızca lisan-ı ticariyi öğretmeyi, beşinci ve altıncı aylar zarfında da Türkçe ve Fransızca olarak malumat-ı ticariye dersleri göstermeyi taahhüt eder.*
- 5- *Birinci kurun hitamında ikinci bir kur açılacak ve altı ay devam edecek olan bu kurda da birinci kuru ikmal eylemiş olan müdavimlere Fransızca olarak muhaberat-ı ticariye dersleri verilecektir.”* (Tarsus Gazetesi, 18 Şubat 1340)

Türk Ocakları on şubede, gece halk dersleri açmıştır. Burada tahsil yaşı geçmiş kimselere dersler verilmektedir. Yozgat Türk Ocağı da hapishanedeki 71 mahkûma okuma yazma öğretmiştir. Şeyh Sait İsyanından sonra açılan şubelerden olan Bayburt Türk Ocağı'nda da halk için gece dersleri düzenlenmiştir. Bayburt bu sırada Erzurum'a bağlıdır. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 110)

4.3.2.4. Çeşitli konularda dersler

Türk Ocakları halkın ekonomik faaliyetlerinde de yeniliklerin uygulayıcısı olmuştur. Ayaş Türk Ocağı şubesi, bir halı şirketi kurmuştur. Isparta'dan iki usta getirilerek Ocak'ta kurulan altı tezgâhta halı imal edilmiş ve genç kızlara halıcılık dersi verilmiştir. (Türk Yurdu, Temmuz 1930, s. 46) Samsun Türk Ocağı ticaret ve bankacılık dersleri açmıştır. Bu dersler haftada üç gece gösterilmektedir. (Türk Yurdu, İkinci Kanun 1931, s.62)

Sivas Türk Ocağı Şubesi de bir eğitim kurumu gibi çalışarak, İsmet Paşa Numune Mektebi'nde Cuma günleri hariç, halka açık dersler düzenlemiştir. Edebiyat tarihi ile ilgili konular Sultani edebiyat öğretmeni Cenap Muhyitin Kozanoğlu, eğitim ile ilgili konular, Maarif Müdürü ve Ocak başkanı Osman Nuri Bey tarafından anlatılmıştır. Edebiyat nazariyelerini Eflatun Cem Güney yapmış, sağlık ile ilgili Doktor Tahir Bey konuşmalar yapmıştır. (Polat, Bozdoğan, Ayata, & Haykır, s. XX)

4.3.2.5. Türk Ocakları'nın açtığı kurslar

Türk Ocakları hemen her alanda açtığı kurslarla halkı yönlendirmiş, eğitime destek sağlamıştır. Mesleğe yönelik kurslar açıldığı gibi kadınlara yönelik kurslar da açılmıştır. Kadınların sosyal hayata kazandırılması için onlara yönelik açılan kurslar oldukça önemlidir. Ayvalık, Balıkesir, Bursa ve Adana şubelerinde kadınlara yönelik daktilo kursları açmıştır. Bursa şubesinden iki devrede elli, Adana şubesinden 38 ve Balıkesir şubeden 20 kişi şahadetname almıştır. Ankara ve Yozgat şubesinde muhasebe kursları açılmıştır. Giresun şubesi başta olmak üzere pek çok şubede kadınlara dikiş ve el işleri kursları açılmıştır. (Türk Yurdu, Mart- Nisan 1930, s. 110-111) Dikiş kursu açan şubelerden biri Mardin Türk Ocağı'dır. (Dilek, 2014, s. 73) Konya Türk Ocağı 1928 yılında yazı makinesi kursu (Bkz. Resim 4.10) açmıştır. Silvan Türk Ocağı'nda tütüncülük kursu, Adıyaman Türk Ocağı'nda ise "köy kanununa göre vazife ifası ve milli mefkûreyi halka telkin etmek" amacıyla Muhtarlar kursu açılmıştır. (Türk Yurdu, Mart 1931, s. 67) Ankara Türk Ocağı 1929 yılında "Serbest Ticari Hesap ve Muhasebe Kursu" açmış, (Hacaloğlu & Çirkin, 2014, s. 51) kurs sonunda katılımcılara ehliyet varakası(Bkz. Ek-8) verilmiştir.



Resim 4.10. Konya Türk Ocağı'nda yazı makinesi kursu (Türk Tarih Kurumu Arşivi, UI_125_66_2)

4.4. Türk Ocakları'nın Öğrencileri Himayesi

Türk Ocakları öğrencileri koruyup kollamayı da bir vazife olarak görmüştür. Bunun için öğrencilerin eğitim ve barınma masrafları karşılandığı gibi Türk Ocağı himayesinde öğrenci okutulduğu da bilinmektedir.

1923 yılında Türk Ocağı, Sanayi-i Nefise Mektebi resim şubesi öğrencisi Ahmet Zeki Efendi'yi resim tahsili için Almanya'ya göndermiştir. Pasaport işlemleri için(Bkz. Ek-9) Umur-ı Siyasiye Müdüriyeti Umumiyesi'ne yazılmıştır. (BOA, HR. IM. 27-55-0, 1923)

Ağustos 1333 (1917) yılında Maarif Nazırı tarafından dördüncü ordu kumandanı Cemal Paşa'ya yazılan dilekçede, Hamdullah Suphi Bey'in yurt dışına eğitime gönderilen çocukların himayesine müdahale etmemesi bu konuda mektep idaresi kadar başarılı olamayacağı söylenmiş, Hamdullah Suphi Bey'in duruma müdahale önlenmesi (Bkz. Ek-10) istenmiştir. (BOA, DH.ŞFR 79-101, 1335)

İzmir Türk Ocağı 1927 senesinde erkek lisesinin ikinci devresinden iki erkek, sanat mektebinden üç erkek ve kız lisesinden bir kız öğrencinin okul ücretlerini vermiş, liseden bir erkek öğrenciye de maddi yardım edilmiştir. Ayrıca Avrupa'da Şerafettin Bey isimli bir öğrenci himaye edilmiştir. (Türk Yurdu, Haziran 1928, s. 336)

1928 ve 1930 yılları arasında 36 Türk Ocağı şubesinde kimsesiz ve ihtiyaçlı çocuklara yardım edilmiştir. Yardımlar, okullarını bitiren talebenin yüksek okula gidebilmesi için harcırah, elbise ve ayakkabı yardımı olarak yapılmıştır. (Türk Yurdu, Mart- Nisan 1930, s. 107)

Ocakların ihtiyaçlı öğrencilere olan yardımını gösterir şu örnek önemlidir. İstanbul'da Sultan Ahmet civarında Mahmut Paşa yokuşunda Türkistanlılara ait bir tekke (Bkz. Ek-11) bulunmaktadır. Bu tekke mektep yapılmasına uygun bulunmadığından özel idareye devredilmemiştir. Burada sabık şeyh kaydı hayat şartıyla ikamet etmektedir. Şeyhin ikamet alanından hariç kalan kısımda, Maarif Vekâletinin nezareti altında ve Türk Ocakları Merkez Heyeti'nin idaresinde olmak üzere Türk memleketlerinden gelen fakir Türk öğrencilerin ikametine tahsis edilmesi için Maarif Vekâleti 19 Kanun-ı Sani 1928 tarihinde bir tezkire sunmuştur. İstek uygun görülerek 22 Kanun-ı Sani 1928 tarihinde Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal tarafından onaylanmıştır. (BCA, 30-18-1-1/27-76-5, 1928)

Akhisar, Akçeşehir, Ayvalık, Aydın, İnebolu, Çarşamba ve İzmir şubelerinin himayesinde lisede 17, Saray, Garbi Karaağaç, Sivas, Karacasu, Kastamonu, Nazilli, Yozgat ve Niksar şubeleri çeşitli okullarda 13 öğrenci himaye etmektedir. İstanbul şubesinin himayesinde olan bir öğrencinin mektebi bitirdiği bir diğerinin Tıbbiyede öğrenimine devam ettiği, Balıkesir şubesinin himaye ettiği bir öğrencinin Darülfünunda öğrenimine devam ettiği Merkez heyetine sunulmuştur. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 107-108)

İnebolu Türk Ocağı, köy okullarının ihtiyaçlı öğrencilerine kitap ve kırtasiye malzemesi dağıtmış ve iki öğrenciyi bütün masraflarını karşılayarak muallim mektebinde okutmuştur. (Türk Yurdu, Temmuz 1930, s. 46)

Türk Yurdu'nun Eylül 1930 tarihli sayısında yayınlanan bir yazıda memleketin çocuklarını gözetmek için Türk Ocakları'na bir görev verilmiştir. Eğitim yılı başında Maarif Vekâleti koridorlarında ilk tahsilini bitiren çocukların sefaletine değinen yazar, bu çocuklara okul, yiyecek içecek bunlar bulunamazsa en azından iş bulunması gereğinden bahsetmiştir. Bu çocuklara resmi daireler ya da Himaye-i Etfal gibi cemiyetler iş bulamayacağından görev Türk Ocaklılara düşmektedir. Bu çocukların sefaletten kurtarılması idealist Türk Ocaklı gençlere düşmektedir. (Türk Yurdu, Birinci Teşrin 1930, s. 1-2)

10 Nisan 1931 tarihli olağanüstü kurultaya sunulan merkez heyeti raporuna göre, Ocak himayesinde her ay lise ve yüksekokulda okuyan 17 öğrenciye yardım edilmektedir. Bundan başka yine gençlere 3618 lira yardımda bulunulmuştur. Ayrıca yurt içinden ve

siyasi sınırlar haricinde tahsil ya da mülteci olarak gelen 42 kişiye de eğitim imkânı, iş ve yer bulma konularında destek olunmuştur. (Türk Yurdu, Mart 1931, s. 65)

4.5. Türk Ocakları'nın Düzenlediği Konferanslar

Türk Ocakları kurulduğu tarihten itibaren, Türk Ocakları Yasası'nda da belirtildiği üzere bütün şubelerinde konferanslar düzenlemiştir. Konferanslardan amaç milli bilinç kazandırmak, halkı eğitmek olmuştur. Konferans konuları çok çeşitlidir. Tarih, edebiyat, ekonomi, sanat konferans konularından bazılarıdır. Türk Ocakları'nın en önemli etkinliklerinden biri düzenlediği konferanslardır. Ocakların bütün şubeleri konferans düzenlemiştir. Düzenlenen konferanslar için net bir sayı verilemez bunun için konu alanlarının da çeşitliliğinin anlaşılması için, bu başlık altında sınırlı sayıda konferansa yer verilmiştir.

1915 yılının Temmuz ayında Bolu Türk Ocağı'nda Tarih Öğretmeni Vanlızade Mehmet Zekai Bey, Osmanlı Devleti'nin gerilemesinin nedenleri üzerine bir konferans vermiştir. (Solak, Tarhan, & Kılıç, 2016, s. 216)

17 Ağustos 1923 Cuma günü İstanbul'da, Türk Ocağında, Himaye-i Etfal Merkez-i Umumisinden Fuat Umay Bey konferans vermiş, bu konferansa Kazım Karabekir Paşa'da katılmıştır. (Karabekir, 2009)

Mart ve Nisan aylarında Türk Ocakları Genel Merkezi'nin yeni yapılan binasında 5 tane konferans verilmiştir. Mart ayında İktisat Vekâleti petrol madeni mühendisi Kemal Lokman Bey, “Petrol Madeninini Beynelmilel Ehemmiyeti ve Türkiye Petrol Madenleri” hakkında bir konferans vermiştir. İkinci konferans İş Bankası Fen Müşavirlerinden maden mühendisi Bekir Vehbi Bey tarafından “Maden Kömürü ve Türkiye Kömür Madenleri” konusunda, üçüncü konferans Estonya Cumhuriyeti Baş Konsolosu ve sabık Ticaret ve Ziraat Nazırı M. Ernest de Berman tarafından “Türkiye’de Balıkçılık” konusunda ve Nisan ayında, içtimai inkılabımız ve Türkçülük konusunda konferanslar verilmiştir. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 89)

2 Nisan 1930 günü Türk Ocakları Genel Merkezi'nde Danimarkalı Profesör Oestrop tarafından, Wilhelm Thomsen tarafından eski Türk kitabelerinin okunması ve bunun medeniyet tarihi açısından önemi konusunda bir konferans verilmiştir. Bu konferansı dil encümeninden Ragıp Hulusi Bey Türkçeye çevirmiştir. (Hulusi, 1930, s. 72)

Reşit Saffet Bey, İstanbul Türk Ocağı'nda Avrupa'nın merkez şehirlerinde buldukları eserler ve Türklere dair hatıralara dair bir söyleşi yapmış, ayrıca Bulgarların Türk kökenli oldukları ile ilgili Bulgar Türk Muallimleri Heyeti'ne bir konferans vermiştir. Reşit Saffet Bey, Turan Cemiyeti'nin daveti üzerine Peşte'de Macar Parlamento binasında 1929 Nisan'ında Turancılık ve Türkçülük konulu bir konferans vermiştir. Ankara Türk Ocağı'nda Profesör Gabriel'e "İnkılabı kebirde Fransa sanatı ve Anadolu'da Türk mimarisi hakkında" iki söyleşi yaptırılmıştır. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 121)

İstanbul dahil olmak üzere 48 şubede çok sayıda konferans verildiği ve bu konferansların konularının, Harf İnkılabı, çocuk terbiyesi, Atatürk İnkılapları, milli tasarruf, iktisat, vatan sevgisi, tayyarecilik, madencilik, petrol gibi konularda olduğu da heyete sunulmuştur. (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 110)

4 Kanun-ı Evvel 1930 günü Türk Ocağı Merkezi'nde Burhan Asaf Bey tarafından verilen konferansta Osmanlı Devleti'nin dağılmasına gelen süreçte ekonomik bağımlılığın önemli bir etken olduğu, bağımsız bir Türk devletinin yaşayabileceğine dair bir inanç kalmadığı üzerinde durulmuş, Anadolu'daki milli mücadele hareketi değerlendirilmiştir. Burhan Asaf Bey, konuşmasında Şapka ve Harf İnkılabına da yer vermiştir. (Asaf, Mart 1931, s. 47,48,52)

Hayrabolu Türk Ocağı'nda on beş günde bir konferans düzenlenmektedir. Lehçe çalışmaları da yapılarak milli harsa ait bilgiler toplanmaktadır. (Türk Yurdu, Temmuz 1930, s.48)

4.6. Türk Ocakları'nın Yayın Faaliyetleri

Türk Ocakları'nın en önemli yayın organı Türk Yurdu dergisidir. Dergi 1954-1970 yılları arasında 114 sayı ve 1987'den 2002 Ocak ayına kadar 173 sayı yayınlanmıştır. Hüseyin Tuncer "1911'den 1992'ye Türk Yurdu Mecmuası" isimli yazısında derginin 1911-1992 yılları arasında 407 sayı yayımlandığını ve derginin başlı başına bir mektep olduğunu ifade etmiştir. (Karaer, 2002, s. 24)

Türk Ocakları Genel Merkezi yayınları yanında, şubeler de dergi çıkararak yayın faaliyetinde bulunmuştur. Fakat taşrada artan yayınlar, fikirlerde çelişki ortaya çıkabileceği endişesine sebep oldu. Bu duruma karşı tedbir almak isteyen Genel Merkez, 23 Nisan 1924'te toplanan kurultayda kabul edilen Türk Ocağı Yasası'nın 44. maddesi ile Türk

Ocakları adına yayın yapma hakkını sadece Genel Merkez'e verdi. (Polat, Bozdoğan, Ayata, & Haykır, s. X) Türk Ocakları 1930 yılında Ankara'da kendi matbaasını açarak yayın faaliyetlerini sürdürdü. (Landau, 1999, s. 116)

4.6.1. Türk Ocağı Şubeleri Tarafından Çıkarılan Dergiler

4.6.1.1. Altın Yurt Mecmuası

15 Mayıs 1923 yılında yayınlanmaya başlayan dergiyi Adana Türk Ocağı çıkarmıştır. Yazı İşleri Müdürü Ferit Celal Güven'dir. Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde derginin 1. 2. ve 3. sayıları bulunmaktadır. (Karaer, 2002, s. 8)

4.6.1.2. Birlik Gazetesi

Birlik, 18 Mart 1923 tarihinde kurulmuş olan Sivas Türk Ocağı'nın yayın organıdır. 1923-1924 yılları arasında haftalık olarak ve toplamda 21 sayı yayınlanmıştır. Mesul Müdürü Mehmet Nazif Bey'dir. İlk sayı 10 ZH. 1341/23 TM.1339 (23 TM 1923) tarihinde yayınlanmıştır. Dergi logosunun altında "Türk Ocağı'nın Haftalık Mecmuasıdır" ibaresi bulunmaktadır. Dergi 18. sayı dahil olmak üzere Sivas Vilayet Matbaası'nda, matbaanın yanması sonucu ise Samsun Hilal Matbaası'nda basılmıştır. (Bozdoğan, 2006, s. 33) Dergide, esas olarak eğitime dair yazılmakla birlikte, sağlık, spor vd. konularda da yazılar yazılmıştır. Eğitim konusu derginin en önemli meselesidir. Birlik dergisi göz önünde bulundurulduğunda "Türk Ocağı'nın adeta bir halk eğitim merkezi gibi çalıştığı, derginin de bu hizmeti yaygınlaştırmada bir vasıta olduğu anlaşılır." (Polat, Bozdoğan, Ayata, & Haykır) Dergide özellikle Muallim Fuat Gündüzalp'in eğitimle ilgili yazıları dikkat çekicidir. 7. sayıdan son sayıya kadar tefrika edilen "Talim ve Terbiye Teşkilatımızda Buhran" isimli yazı dizisi değindiği konular açısından incelemeye değerdir.

4.6.1.3. Türk Bahçesi

Sinop Türk Ocağı tarafından on beş günde bir yayınlanan dergidir. Milli Kütüphanede 30 Mart 1924 tarihli 13. sayısı, Sinop Dr. Rıza Nur Kütüphanesi'nde de 1.2.7. ve 8. sayıları bulunmaktadır. Derginin kuruluş tarihi 13. sayısında 14 Ekim 1923 olarak belirtilmiştir. (Karaer, 2002, s. 9)

4.6.1.4. Türk Gençleri Mecmuası

1923 yılında İzmir’de yayınlanmıştır. Alt başlıkta Türk Ocağı’nın ve gençlerinin gayesini takip ettiği yazılıdır. Milli Kütüphanede 3 sayısı bulunmaktadır. (Karaer, 2002, s. 9) Derginin tahrir müdürü ve imtiyaz sahibi Ahmet Hikmet Bey, Müdür-i umuru Ali Remzi Beydir. “Türk Ocağı’nın ve gençlerinin gayesini takip eder” ibaresi ile yayınlanan ilk sayısının ardından 2. sayıda bu ibare “Türk Ocaklarının ve Genç Birliklerinin gayesini takip eder” olarak değiştirilmiştir. 2. ve 3. sayının dış kapağında ise “İzmir’de neşr olunur felsefe, ilim ve sanat risalesi” ibaresi taşırken, dergide, Türk tarihi, kültürü, dil ve medeniyeti ile ilgili yazılar yanında, Türk Ocağı ile Tilkilik Türk Gençleri Birliği’nde verilen konferans metinleri de yer almıştır. (Bozdoğan, 2006, s. 48-49)

4.6.1.5. Fikirler

1 Temmuz 1927 tarihinde İzmir Türk Ocağı tarafından on beş günde bir olmak üzere çıkarılmaya başlanmıştır. 1927-1928 yılları arasında 30 sayı yayınlanmış, 1927 Temmuzundan 1947 Haziran ayına kadar 370 sayı çıkan dergi 1 Şubat 1936 tarihinde İzmir Halkevi’ne bağlanmış ve İzmir Halkevi’nin yayın organı olmuştur. (Tuncer, Hacaloğlu, & Memişoğlu, 1998, s. 216-217)

Fikirler dergisi ile ilgili olarak “Milliyet mabedimizin içinden çıkan bu mecmua, mabedin kudsî muhitinden alacağı daimî ilhamlarla milliyet ateşini kalplere dağıtmaya, ocağımızı sevdirmeye müessir bir vasıta olacaktır” düşüncesiyle derginin yayınlanmasına beklentilerini ortaya koyan Türk Ocaklıların en önemli amacının Türk milliyetçiliğini ayakta tutmak olduğu görülmektedir. (Türk Yurdu, Haziran 1928, s. 337)

4.6.1.6. Yeni Mecmua

13 Eylül 1923 tarihli 84. sayısı itibarıyla Türk Ocağı’nın yayın organı olarak yayın faaliyetine devam etmiştir. Türk Yurdu dergisinin yayınlanmadığı dönemde boşluğu doldurmuştur. (Karaer, 2002, s. 10)

4.6.1.7. Ocak

Konya Türk Ocağı'nın çalışmalarını içeren Ocak dergisinin yayınlanacağına dair haber Türk Sözü Gazetesi'nin 7 Teşrin-i Evvel 1917 tarihli sayısında yer almıştır. Buradan Ocak dergisinin 1917 yılında yayınlandığı öğrenilmektedir. (Turgut P. , 2010, s. 91) “Her on günde bir Konya Türk Ocağı tarafından çıkarılır, ilmi, edebi, fenni risaledir” kaydıyla çıkarılan Ocak dergisi 19 sayı çıkarılır. İlk sayı 8 TS. 1333 (8 Kasım 1917) tarihinde yayınlanmıştır. “Her on günde bir Konya Türk Ocağı tarafından çıkarılır ilmi, edebi, fenni risaledir” ibaresi 8. sayıdan sonra kapakta “On günlük edebi risale”, birinci sayfasında “Milli gayenin inkişafına çalışır on günlük mecmuadır” ibaresi ile çıkar. Dergi son sayısına kadar “Adresi ve İdare yurdu: Konya Türk Ocağı” açıklamasını taşıdığı için bu ifade değişiklikleri derginin Türk Ocağı yayın organı olmaktan çıktığını göstermez. Yönetim de aynıdır. Tahrir müdürü Namdar Rahmi (Karatay)'dır. Ocak dergisi, 30 Mayıs 1334 tarihli 19. sayısı ile yayın hayatına son verir. (Bozdoğan, 2006, s. 36-37,43)

4.6.2. Türk Ocakları Tarafından Yayınlanan Kurultay Raporları, Kitaplar ve Broşürler

4.6.2.1. Kurultay raporları

Türk Ocakları Kurultayı 1924-1930 yılları arasında 6 kez toplanmış, tutulan tutanakların bazıları kitap haline getirilmiştir. 1925 yılında toplanan 2. Kurultay ile 1930 yılında toplanan 6. Kurultay ve 1931 yılının Olağanüstü Kurultay tutanakları yayınlanmamıştır. Yayınlanan kurultay raporları:

- 1340 Senesi Nisanında Toplanan Birinci Türk Ocakları Umumi Kongresi Zabıtları. Ankara, Yenigün Matbaası, 1341. 116 S.
- Türk Ocakları 1926 senesi Kurultay Zabıtları, Üçüncü Kurultay. İstanbul, Kader Matbaası, 1927. 268 s.
- Türk Ocakları 1927 Senesi Dördüncü Kurultay Zabıtları. Ankara, Türk Ocakları Genel Merkez Heyeti Matbaası, 1928. 520 s.
- Türk Ocakları (1928 Senesi) Kurultay Zabıtları, Beşinci Kurultay. Ankara, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1939, 439 s. (Karaer, 2002, s. 11)

- Türk Tarihi Hakkında Mütalaalar, Afet İnan, Prof. Sadri Maksudi ve Dr. Reşit Galip 26 s., Türk Ocakları Neşriyatı, 1930.
- Türk Tarihinin Ana Hatları /hazırlayanlar: Afet (İnan), Mehmet Tevfik, Samih Rıfat, Yusuf Akçura, Dr. Reşit Galip, Hasan Cemil (Çambel), Sadri Maksudi (Arsal), Şemsettin (Günaltay), Vasıf (Çınar), Yusuf Ziya Bey. İstanbul Devlet Matbaası, 1930, XIV, 606 S.
- Saffet, Reşit, Türklük ve Türkçülük izleri. Ankara, Türk Ocakları ilim ve San'at heyeti neşriyatı, 1930; 188 pp. (= Türkiyat Serisi, 2)

4.6.3. Türk Ocakları Kurultaylarına Sunulan Merkez, Murakabe ve Hars Heyeti Raporları ve Ocak Kongrelerine Sunulan İdare Heyeti Raporları

- Türk Ocağı 1341 Senesi İstanbul Kongresine Takdim Edilmek Üzere Tertip Edilen Heyet-i İdare Raporu ile İçtimai ve İktisadi Encümenlerin Tetkikat Raporları. İstanbul, Hüsn-i Tabiat Matbaası, {t.y.} 31 s. Eserin baskı tarihi belli değildir.
- Türk Ocakları 1928 Kurultayına Arzedilen Merkez, Hars ve Murakabe Heyetleri Raporları. Ankara, Türk Ocakları Genel Merkez Heyeti Matbaası, 1928, 49 s.
- Türk Ocakları Merkez Heyetinin Kurultaya Arzedilen 1930 ve 1931 Yılı Bütçeleri. Ankara: Türk Ocakları Matbaası, 1930(T.T.K. Kütüphanesi B/425)
- Türk Ocakları Merkez, Murakabe, İlim ve Sanat Heyetlerinin 1931 Fevkalade Kurultayına Arzedilen Raporlar ve Bilançolar. Ankara, Türk Ocakları Merkez Matbaası 1931 16 s.” (Karaer, 2002, s. 12)
- Türk Ocakları Merkez, Murakabe, İlim ve Sanat Heyetlerinin 1930 Kurultayına Arzedilen Raporlar. Ankara Türk Ocakları Matbaası, 1930, 24 s. 3 ek

1930 senesi kurultayına sunulan rapordan aşağıdaki kitapların basım, dağıtım ve tercümelerinin yapıldığını öğreniyoruz.

Basılıp dağıtılan kitaplar

- Çoban Şiirleri (Virjil)
- Türk Dili İçin (Sadri Maksudi Bey)
- Türklük ve Türkçülük İzleri (Reşit Saffet Bey)

- Günebakan (Hamdullah Suphi Bey)

Bastırılmak Üzere Hazır Olan Kitaplar

- Nutuklar (Çiçeron)
- Cermenlerin Adetleri (Tacite)
- Kandid (Voltaire)
- Dede Korkut Hikayeleri
- Divan-ı Lügatit Türk
- Yedi Dağın Gülleri (İhsan Raif Hanım)
- Markopolo Seyahatnamesi
- Efganistan'daki Türklere Dair Tarihi Tetkikler (Zakir Kadiri Bey) (Türk Yurdu, Mart-Nisan 1930, s. 120)

Tercümeleri Yapılmakta Olanlar

- Politik (Aristo)
- Coğrafya (Strabon)
- Turfana Birinci Keşif Seyahati (Von Le Coq)
- Anadolu Tarih ve Coğrafyası(Ramsay) (Türk Yurdu, 1930, s. 121)

Hars Heyeti neşriyatı

- 1- Şarkın masal anaları - Samih Rifat
- 2- Milli armamız nasıl olmalı
- 3- Mustafa Kemal – Mehmet Emin
- 4- Dağ Yolu – Hamdullah Suphi
- 5- Üç Medeniyet – Ağaoglu Ahmet
- 6- Fihte'nin hitabeleri (Tercüme)
- 7- Türk Yılı – Yusuf Akçura
- 8- Türk Sanatı – Celal Esat

İlim Heyeti neşriyatı

- 1- Günebakan – Hamdullah Suphi
- 2- Çoban Şiirleri (Tercüme) – Ruşen Eşref
- 3- Türklük ve Türkçülük İzleri – Reşit Saffet
- 4- Cermanya (Tercüme) – Cami
- 5- Türk Diline Dair- Sadri Maksudi

Basılacak olanlar

- 1- Kandlt (Vbrter) (Tercüme) ? Sim
- 2- Jeorjikler (Virjil) (Tercüme) Ruşen Eşref
- 3- Ramzay'te Anadolu Tarih ve Coğrafya (Tercüme) Hüseyin
- 4- Çiçeron'un nutukları (Tercüme) - Hasan Cemil
- 5- Fon Lökok un Turfan Abidesi (Tercüme)- Orhan Sadettin
- 6- Aristo'nun Politiği (Tercüme) Faik
- 7- Strabon'un Coğrafyası (Tercüme) – Cami
- 8- Afganistan – Zakir Kadiri
- 9- Ankara ve Havalisinde Sivil Mimari Nakışları - Eşref (Tanrıöver, Türk Yurdu, Birinci Kanun 1930, s. 6-7)

Türk Ocaklarını Tanıtmak Amacıyla Yapılan Yayınlar

- Türk Ocağının Doğuşundaki Sebep ve Saikler – Hasan Ferit Cansever, Türk Ocağı Hatıraları- Abdülhak Şinasi Hisar, Türk Ocakları – Kenan Akyüz, Türk Ocakları Yeniden Kuruluyor – Yücel Hacaloğlu (Ankara 1993, V, 196 s. Türk Yurdu neşriyatı; 8)
- Türk Ocakları Genel Başkanları. Ankara: 1993, 20.s (Türk Yurdu Neşriyatı; 10)
- Türk Ocakları ve Atatürk. Ankara: 1993, 24 s. (Türk Yurdu Neşriyatı;11)
- Türk Ocakları ve Atatürk/haz. Yücel Hacaloğlu
- Türk Ocakları Belgeseli: Belgeler, Resimler (1912 -1994) /faz. Mehmet Uzun, Yücel Hacaloğlu, Ank. 1995
- Türk Ocaklarını Tanıyalım haz. Yücel Hacaloğlu, Ankara 1995

- Türk Ocakları ve Hizmet Anlayışımız – Hasan Ferit Cansever haz. Yücel Hacaloğlu Ankara 1995
- Türk Ocaklarına Dair Bazı Vesikalar /haz. Yücel Hacaloğlu
- Znakomstas Turkskimi Oçagami (Türk Ocaklarını Tanıyalım) Rusça Ankara, 1995
- I. Milli Eğitim Sempozyumu, (24-25 Ekim 1986, Ankara) Ankara 1987 128 s. (Türk Yurdu Yayınları
- IV. Milli Eğitim Sempozyumu, Adana, 21 -22 Kasım 1992: Türk Dünyasının Kültürel Bütünleşmesinde Eğitim Hizmetlerinin Yeri ve Önemi düz. Türk Ocakları Merkez Heyeti, Adana Şubesi, Adana: 1993 113 s.
- V. Milli Eğitim Sempozyumu (5-6 Kasım 1994, Afyon): Milli Eğitimin Temel Esasları ve Hedefleri Açısından Öğretmenlik Mesleği /haz. Yücel Hacaloğlu, Ankara 1995
- IV. Milli Eğitim Sempozyumu
- Aydın'ı Aydınlatanlar – Ramazan Ergün, Aydın, Özen Ofset 1998, XVII, 242 S. Aydın Şubesi Yayınları (Karaer, 2002)

Türk Ocakları Merkez, Hars, İlim ve Sanat Heyetleri Tarafından Yayınlanan Kitaplar

- Dağ Yolu 1. Kitap /Hamdullah Suphi Tanrıöver. Ankara: Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1928, 256 s. - Dağ Yolu 2. Kitap / Hamdullah Suphi Tanrıöver. Ankara: Türk Ocakları Matbaası 1931 222 s.
- Günebakan /Hamdullah Suphi Tanrıöver. Ankara: Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1929, 213 s.
- Türk Dili İçin – Geçmişteki, Bugünkü ve Gelecekteki Yazı Dilimiz Üzerine Düşünceler /Sadri Maksudi Arsal. Ankara: Türk Ocakları Merkezi Matbaası, 1930, 517 s.

Türk Ocakları'nın Diğer Yayınları

- Türk Ocakları Mesai Programı. İstanbul, Matbaa-i Osmani, 1926 28 s.
- Türk Ocakları Talimatnamesi. Ankara, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1927, 38 s.
- Ocak Mesaisi Hakkında 1927 Kurultayına Arzedilen Tekliflerim. Hasan Ferit Cansever. Ankara, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1928, 216 s.

5. SONUÇ

Türkçülük akımının temsilcisi olan Türk Ocakları 1912 yılından günümüze Türk milletine hizmet etmiş ve edecektir. Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde çeşitli devleti dağılmaktan kurtarmak için Osmanlıcılık, İslamcılık gibi görüşler ortaya atılmıştır. Balkan milletlerinin isyanı ve Balkan Savaşları ile de bağımsızlık elde etmeleri üzerine Osmanlıcılık düşüncesi başarısız olmuştur. Halifenin gücünü kullanmak ve Osmanlı tebaası olan Müslümanların devletten ayrılmasını önlemek için İslamcılık siyaseti takip edilmek istenmiş, Arapların I. Dünya Savaşı'ndaki tutumu üzerine bu görüş de başarısız olmaya mahkûm olmuştur. Elde yalnızca devletin kurucu unsuru Türkler kalmıştır. Türkçülük fikri Rusyalı Müslüman Türklerin etkisi, Avrupa'daki Türkoloji çalışmaları ile Selanik'teki Genç Kalemler hareketinin dildeki sadeleşme çalışmaları ile şekillenmiş, sonuçta yeni devletin kuruluş ideolojisi haline gelmiştir. Türkçülük, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile siyaseten başarılı olurken, Türkçülük akımının en önemli temsilcisi olan Türk Ocakları da yeni devletin modernleşmesi için çalışmıştır. Atatürk inkılaplarının halk tarafından benimsenmesi için etkinlikler düzenlemek Türk Ocakları'nın görevi haline gelmiştir. Tiyatro, sinema taşrada ücra yerlere kadar girebilmiştir. Ocaklar köycülük ve sağlık çalışmalarına önem vermiş, düzenlenen konferanslar ile milli bilinç oluşturulmaya, vatan sevgisi pekiştirilmeye çalışılmıştır. Köylünün iktisaden kalkınmasında da Türk Ocakları'nın önemli bir rolü vardır. Türk Ocaklılar her sorunun eğitimle çözüleceğinin farkında olduklarından, açtıkları kurslar, verdikleri dersler yanında okullar da açmışlardır. Osmanlı Devleti'nin yıkıntılarında yeni ve milli bir devletin oluşturulmasında Türk Ocakları 1931 yılında yurt genelindeki 264 şubesiyle kapatılıncaya – kendini feshedinceye- kadar hizmet etmiştir.



KAYNAKLAR

- Arkan, M., & Deniz, A. (2004). Türk Ocakları'nın Borçları, Kapatılışı ve Emlakının Tasfiyesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(15), 401-432.
- Armaoğlu, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Asaf, B. (1931, Mart). İnkılabımız ve Gençlik. *Türk Yurdu*, 6-26(39-233), 46-60.
- Atay, F. R. (1980). *Çankaya (Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar)*. İstanbul: Sena Matbaası.
- Baboğlu, M. U. (2010, Temmuz). Türk Ocakları Faaliyetleri ile İlgili Nadir Bir Belge. *Türk Yurdu*(275), 66-67.
- Başaran, S. (2017). Cumhuriyet Dönemi'nde Rize Türk Ocakları (1924-1931). *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 63-81.
- BCA, 030-10-136-974-15. (1930, Aralık 9). Ankara Türk Ocağı binasındaki sinema ve tiyatronun tüketim vergisinden muafiyeti.
- BCA, 30-10-0-0_36-213-6. (tarih yok).
- BCA, 30-18-1-1/27-76-5. (1928, Ocak 22). İstanbul'da Mehmet Paşa Yokuşu'nda Türkistanlılara ait bir tekkenin Türk Ocakları Merkez Heyeti'nin idaresinde Türkiye'ye öğrenim için gelen fakir Türk Öğrencileri ikametlerine tahsisi.
- BCA, 30-18-1-2/15-72-16. (1930, Kasım 9). Türk Ocakları Merkez Heyetince Ankara'ya getirilecek tiyatro temsil heyetlerine Devlet Demiryolları'nda Demiryolları'nda %50 indirim yapılması.
- BCA, 490-1-0-0_3-15-27. (tarih yok). Türk Ocakları'nın Borçlarının Kapatılması Hakkında.
- BCA, 490-1-0-0-1778-1209-1. (tarih yok).
- BCA, HR_İM.252-58-3. (1926, Şubat 19).
- Berkes, N. (2014). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Birlik Dergisi. (1339, Teşrin-i Evvel 24). Musiki Encümeni. *Birlik*(6), 8.
- Birlik Dergisi. (1340, Kanun-ı Sani 21). Pehlivan Güreşi Hasılatı. *Birlik Dergisi*(18).
- BOA, DH.EUM.6.Sb_17-3-0. (tarih yok). Türk Ocağı tarafından Ramazan ayında hanımlara sinema gösterimi.
- BOA, DH.İD 183-33. (1332). Haymana kazası Çakal köyünün Ankara merkez kazasına ilhak edildiği.
- BOA, DH.ŞFR 79-101. (1335, Ekim 22). Türk Ocağı ile Hamdullah Suphi Bey'in Eğitime Gönderilen Çocukların Velayetine Müdahale Etmemesi Hakkında.
- BOA, DH_KMS__00057-2-00020-005. (tarih yok).
- BOA, DH_KMS_00057-2-00020-001. (tarih yok). Türk Ocağı'nda Kadın ve Erkeklerden Müteşekkil Bir Musiki Heyetinin Konser Vermesi.

- BOA, HR. IM. 27-55-0. (1923, Mart 31). Türk Ocağı'nın Almanya'ya Tahsile Gönderdiği Öğrencinin Pasaport İşlemleri Hakkında.
- BOA, HR.IM.134-26-1. (1341, Mart 2). Türk Ocağı İdaresi'nin Japon ticari hayatı ve sanayii ile ilgili bir Japon filmi isteği.
- BOA, HR.IM.134-26-2. (tarih yok).
- Boran, T. (2015). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Taşra'da Sinema Seyri: Çankırı Örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 257-276.
- Bozdoğan, A. (2006). *Türk Ocağı'nın Taşra Dergileri*. Ankara: Ankara Türk Ocağı Yayınları.
- Bozkurt, D. (1998). *Karşılaştırmalı Lozan ve Sevr Barış Antlaşmaları*. Umay Kültür Sanat Merkezi Bilim, Kültür ve Sanat Yayınları Serisi 1.
- Bozkurt, İ. (2018). İşgal Yıllarında Mersin (1918 - 1922). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 407-435.
- Burak, D. M. (2007). Atatürk'ün Adana, Türk Ocağı Kürkçüler Köyü İlkokulu Muallimi Mahmut Nedim Bey'e Yardımı. *Karadeniz Araştırmaları*(15), 169-180.
- Candan, B. (2011). Matbaadan İnternete Türkiye'de Yayın Hayatı ve Kütüphaneler. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 470-493.
- Çoker, F. (1983). *Türk Tarih Kurumu, Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Dilek, H. (2014). Mardin Türk Ocağı'nın Eğitsel Faaliyetleri ve Tasfiye Sürecinde Yaşanan Sorunlar. *Asya Minor Studies*, 2(4), 67-88.
- Dönmez, C. (2008). *Tarihi Gereçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gönlübol, M., & Sar, C. (1987). *Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1973 (Cilt I)*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Gönül, M. (2011). *Türk Düşünce ve Siyasi Hayatında Dr. Fethi Tevetoğlu*. Ankara: Ankara Türk Ocağı Yayınları.
- Güngör, E. (1986). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. Ötüken Neşriyat.
- Hacaloğlu, Y., & Çirkin, S. (2014). *Ankara Türk Ocağının 90. Yıl Albümü*. Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi.
- Halk Gazetesi. (1927, Haziran 8). Türk Ocağı'ndan.
- Hayıt, B. (2000). *Sovyetler'de Türklüğün ve İslam'ın Bazı Meseleleri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Hulusi, R. (1930, Mart-Nisan). Orhon Kitabelerinin Keşfine Dair Bir Konferans. *Türk Yurdu*, 4-24(27-28, 221-222), 72-78.
- İnan, A. (1930, Mart-Nisan). Türk Kadınının İntihap Hakkına Dair Mühim Bir Konferans. *Türk Yurdu*, 4-24(27-28, 221-222), 60-68.

İnan, A. (2009). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnternet:kcturkocagi.meb.k12.tr:http://kcturkocagi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/33/09/311120/icerikler/okul umuzun-tarihcesi_2861308.html?CHK=967f65d3b6b47f4352679a3bdbb7a86b adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 18.08.2019)

Kabacalı, A. (2006). *Hatıralar- Cemal Paşa*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Karabekir, K. (2009). *Günlükler (1906-1948) 1. ve 2. Cilt*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karaduman, H. (2007). Türk Ocakları ve Hars Müzeleri. *Vakıflar Dergisi*(30), 503-518.

Karaer, İ. (1990). Türk Ocağı Kütüphaneleri (1912-1931). *Türk Kütüphaneciliği*, 55-59.

Karaer, İ. (2002). *Türk Ocakları'nın 90 Yıllık Yayın Faaliyetleri (1912-2002)*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları.

Karal, E. Z. (2003). *Osmanlı Tarihi, Islahat Fermanı Devri (1861-1876) (Cilt VII.)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kaya, Y., & Çakır, M. (2016). Konya Örneğinde Harf İnkılabı'nın Uygulanışı ve Millet Mektepleri'nin Faaliyetleri (1928-1935). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 1617-1635.

Keyder, Ç., & Üstündağ, N. (2007). *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları - Reformlar, Sorunlar, Tartışmalar*. İletişim Yayınları.

Kılıç, N. (2013). *Türk Ocakları ve Atatürk*. Ankara: Ankara Türk Ocağı Şubesi Yayınları.

Kılıç, S. (1991). Türkiye'de Latin Harfleri Meselesi (1908-1928). *Atatürk Yolu Dergisi*(7).

Kurat, A. N. (1987). *Rusya Tarihi Başlangıç'tan 1917'ye Kadar*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Küçükkuşurlu, M. (2011, Ocak). Bayburt Türk Ocağı ve Faaliyetleri. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(1), 43-54.

Landau, M. J. (1999). *Pantürkizm*. Sarmal Yayınevi.

Müezzinoğlu, E. (2012, Haziran). Bir İttihatçı Eğitimci Ahmet Şükrü Bey. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Dr. Tezi.

Oğuz, R. (1340/1924, Şubat 26). Adana'daki Mühim Maç Ne Oldu? (154-353).

Öz, H. (1999). *Atatürk Tarsus'ta*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özsarı, M. (2014). Atatürk Döneminde Balıkesir'de Tiyatro (1922-1938).

Öztürk, S. (2004). Erken Cumhuriyet Yıllarında Sinema Konusunda Başarısız Kalmış İki Girişim: Çekilemeyen İki Propaganda Filmi (1939) ve İbret Yerleri Projesi (1923). *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 3(3), 77-82.

Parvus. (1912, Mart 22). Köylüler ve Devlet. *Türk Yurdu*, 1-2(9).

Polat, H. N., Bozdoğan, A., Ayata, Y., & Haykır, T. (tarih yok). *Birlik (Sivas Türk Ocağı'nın Mecmuası) 1923-1924*.

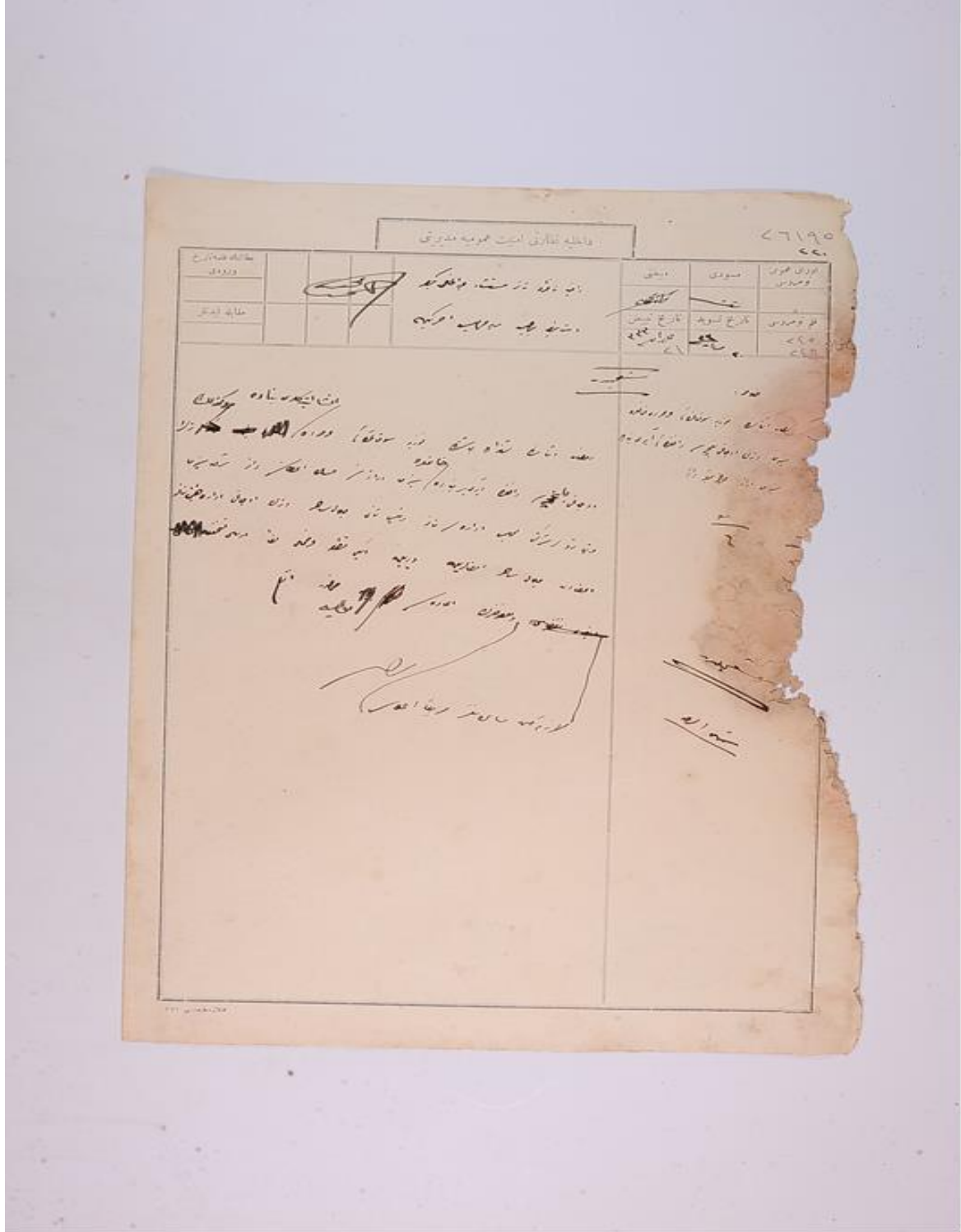
- Sander, O. (2003). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sarımay, Y. (2008). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları(1912-1931)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Semiz, Y., & Kuş, R. (2004). Osmanlı'da Mesleki Teknik Eğitim (İstanbul Sanayi Mektebi (1869-1930)). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(15), 275-292.
- Serarslan, H. (1995). *Hamdullah Suphi Tanrıöver*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Solak, M., Tarhan, M., & Kılıç, F. (2016). Bolu Türk Ocağı'nın Faaliyetlerinden Bir Kesit. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 211-230.
- Şahin, F. K. (2014). Cumhuriyetin Kuruluşuna Kadar Türkiye'de Yardım Cemiyetlerinin Sinema Faaliyetleri ve Kamuoyunda Sinema Algısı (1910-1923). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXX(88).
- Şahingöz, M., & Önal, T. (2018). Türk Ocakları'nın Spora Bakışı ve Faaliyetleri. *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları III* (s. 850-861). Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.
- Şenyapılı, T. (2004). *Baraka'dan Gecekondu'ya Ankara'da Kentsel Mekanın Dönüşümü 1923-1960*. İletişim Yayınları.
- T.Y. (1928, Mayıs). Bir Aylık Ocak Haberleri - Köyde Sıhhi Mesai. *Türk Yurdu*, 286-287.
- T.Y. (1928, Mayıs). Bir Aylık Ocak Haberleri - Adana Ocağı Geçen Sene Nasıl Çalıştı? *Türk Yurdu*, 21-7(199-30), 284-289.
- Tanrıöver, H. S. (1930, Birinci Kanun). Türk Ocağı'nın Tarihçesi ve İftiralara Karşı Cevaplarımız. *17* (25)(36-230), 1-23.
- Tarsus Gazetesi. (1340, Nisan 22). *Tarsus Gazetesi*.
- Tarsus Gazetesi. (1340, Şubat 18). Lisan Öğrencilere Müjde.
- Tarsus Gazetesi. (1340, Kanun-ı Sani 2). Müsamere.
- Tarsus Gazetesi. (1340, Şubat 21). Müsamere.
- Tarsus Gazetesi. (1340, Mart 3). Spor.
- Tarsus Gazetesi. (1340/1924, Şubat 26). (154 - 353).
- Tarsus Gazetesi. (1340/1924, Mayıs 1). Türk Ocağında. (169-368).
- Taşdemir, S. (2010). Ayvalık Türk Ocağı ve Etkinlikleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*(28), 341-362.
- Taşdemir, S. (2010, Haziran). Tek Parti Döneminde Ayvalık'ta Eğitim Faaliyetleri (1923-1950). *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 218-241.
- Topal, N. (2013). Niğde Türk Ocağı'nın Kuruluşu ve İlk Faaliyetleri (1924-1926). *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*(8), 655-670.

- Tuncer, H., Hacaloğlu, Y., & Memişoğlu, R. (1998). *Türk Ocakları Tarihi Açıklamalı Kronoloji (1912-1997)* (Cilt 1. Cilt). Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Turgut, H. (2007). *Atatürk'ün Sırdaşu Kılıç Ali'nin Anıları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Turgut, P. (2010). Konya "Türk Sözü" Gazetesi (1917 - 1918). Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Türk Dili Gazetesi. (1927, Kanun-ı Sani 6). Adana'da Heyetin Ziyaretleri.
- Türk Dili Gazetesi. (1927, Kanun-ı Sani 12). Balıkesir Türk Ocağı'ndan.
- Türk Ocakları Genel Merkezi. (1998). *Türk Ocakları Kitaplığı*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları Nu:50.
- Türk Tarih Kurumu. (1979). *Türk Devriminin 50. Yılı Sergisi Kitabı*. Ankara: TTK Basımevi.
- Türk Yurdu. (1912, Şubat 22). Türk Talebesi Derneği. (7), 119-120.
- Türk Yurdu. (1928, Haziran). Bir Aylık Ocak Haberleri. *Türk Yurdu*, 21-7(200-39).
- Türk Yurdu. (1928, Haziran). Bir Aylık Ocak Haberleri - İzmir Ocağımızın Geçen Seneki Kıymetli Mesaisi Nelerdir? *Türk Yurdu*, 21-7(200-39), 335-340.
- Türk Yurdu. (1928, Nisan). Merkez Heyetinin 1928 Kurultayına Arz Ettiği Umumi Rapor. *21-7(198-37)*.
- Türk Yurdu. (1928, Ağustos). Yeni Harflerimiz ve Türk Ocakları. *Türk Yurdu*, 22-8(202-41).
- Türk Yurdu. (1930, Mart-Nisan). *Türk Yurdu*, 4-24(27-28, 221-222), 87.
- Türk Yurdu. (1930, Temmuz). *Türk Yurdu*(31-225).
- Türk Yurdu. (1930, Birinci Kanun). *Türk Yurdu*(36-230).
- Türk Yurdu. (1930, Mart,Nisan). 1930 Kurultayına Arzedilen Merkez, İlim ve Sanat ve Murakabe Heyetleri Raporları. *Türk Yurdu*, 4-24(27-28, 221-228), 96-117.
- Türk Yurdu. (1930, Temmuz). Bir Aylık Ocak Haberleri. *Türk Yurdu*(31-225).
- Türk Yurdu. (1930, Mart-Nisan). Kurultaya Arzedilmek Üzere İlim ve Sanat Heyetinden Alınan Rapor. *Türk Yurdu*, 4-24(27-28, 221-222), 118-125.
- Türk Yurdu. (1930, Mart-Nisan). Ocağın Yeni Merkezindeki Faaliyetler. *Türk Yurdu*, 4-24(27-28, 221-222), 88-89.
- Türk Yurdu. (1930, Mart-Nisan). Ocağın Yeni Merkezindeki Faaliyetler. *Türk Yurdu*, 4-24(27-28, 221-222), 88-89.
- Türk Yurdu. (1930, Şubat). Ocak Tiyatrosunun Açılma Merasimi. *Türk Yurdu*, 4-24(26-220).
- Türk Yurdu. (1930, Eylül). Ocaklarımızın Bir Vazifesi. *Türk Yurdu*(33-227), 1-2.
- Türk Yurdu. (1931, Mart). 10 Nisan 1931'de toplanan fevkalade kurultaya arz edilen Merkez Heyeti Raporu. *Türk Yurdu*, 17(25)(39-233), 61-76.

- Türk Yurdu. (1931). Merkez Heyeti Raporu - Sinema. *Türk Yurdu*, 6-26(39-233), Mart.
- Türk Yurdu. (1931, Ocak). Ocaklara Dair Haberler. *Türk Yurdu*, 17(25)(37-281).
- Türk Yurdu. (1931, İkinci Kanun). Şarktaki Ocaklar. *17(25)(37-281)*.
- Uçar, F. (2012, Mart). Siyasi Türkçülüğün Sahibi Yusuf Akçura ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Felsefesine Etkileri. *Türk Yurdu*(295).
- Üstel, F. (2010). *İmparatorluk'tan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, B. (2004). Türk Kütüphaneciliğinde Siyaset Ögesi. *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu 21-24 Ekim 2004* (s. 317-329). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yılmaz, M. S., & Ersoy, E. (2012). *Kastamonu Türk Ocakları (1923-1931)*. Kastamonu: Töre Basım.
- Zübeyr, H. (1930, Birinci Kanun). Çakallar Köyü'nde Ankara Türk Ocağı'nın Halkçılık Didişmesi. *Türk Yurdu*(36-230).
- Zürcher, E. J. (2005). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi: Bir, Makale 20. E. J. Zürcher içinde, *Savaş, Devrim ve Uluslaşma - Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi (1908-1928)* (s. 300-313). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.



EK-1. Ramazan ayında Şehzadebaşı'nda Türk Ocağı bahçesindeki bir binada hanımlara sinema gösterilmesine müsaade edildiği (H-01-09-1935)



EK-1.(devam)

Dâhiliye Nezareti Emniyet Umumiye Müdüriyeti

26190

220

Dâhiliye Nezareti -

Tarih 21 Haziran 333

-

Evrak Umumi Numrosu

Müdürü

-

Kalem Numrosu

Tarih Tesvid

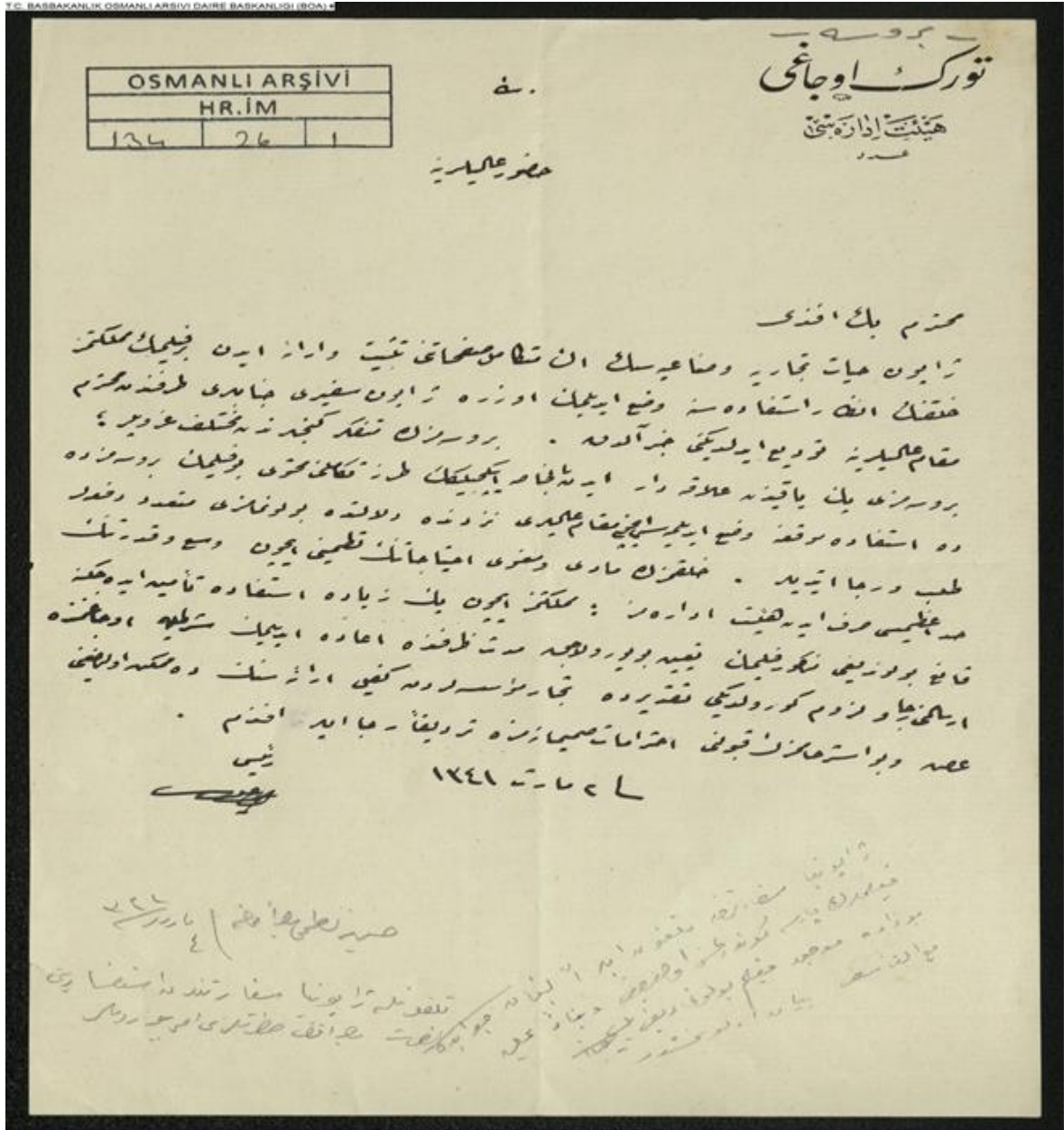
Tarih Tebyiz

Hülâsa: Ramazan esnasında - sinema ve Türk Ocağı bahçesi dahilindeki ayrı binada -

Ramazan esnasında Şehzadebaşı'nda - sokağındaki arsada inşa ettikleri binada ve - Türk Ocağı bahçesi dâhilinde ayrı bir binada hanımlara sinema mülk itasına dair şark sinema ve tiyatrolar şirketi meclisi idaresi namına reis-i sani Celal Sahir ve Türk Ocağı İdare Heyeti namına azadan Celal Sahir imzalarıyla verilen iki kıta arzuhal leffen irsal kılınmasına

Lazım gelen - - -

EK-2. Türk Ocağı İdaresi'nin Japon ticari hayatı ve sanayii ile ilgili bir Japon filmi isteği



HR.İM.00134.00026.001

EK-2.(devam)

Türk Ocağı Heyet- İdaresi

Huzur-ı Alilerine

Japon hayatı ticariye ve san'a'iyenin en mükemmil safahatını tespit ve irae eden bir filmin memleketimiz efkâr-ı istifadesine vaz edilmek üzere Japon sefiri Çınapuri tarafından muhterem makam-ı alilerine tevdi edildiğini haber aldık. Bursa'mızın mütefekkir gençlerinden muhtelif gruplar Bursa'mızı pek yakından alakadar eden bilhassa ipekçiliğin tarz tekâmülünü muhtevi bir filmin Bursa'mızda da istifadeyi mevkiine vaz edilmesi için makam-ı alileri nezdinde delalette bulunmamızı müteaddit defalar talep ve rica ettiler. Halkımızın maddi ve manevi ihtiyacatının tatmini için ve - - haddi azamisini sarf eden heyet-i idaremiz: Memleketimiz için pek ziyade istifade temin edeceğine kani bulunduğu mezkûr kılınmak tayin buyurulacak müddet zarfında iade edilmek şartıyla ocağınza irsalini rica ve lüzum görüldüğü takdirde tüccar müesseselerden kafil iraesinin de mümkün olacağını arz ve bu istirhamımızın kabulüne ihtiramat samimiyanemize terdifen (katarak) rica eyler efendim.

Reis

fi 2 Mart 1341

EK-2.(devam) Türk Ocağı İdare Heyeti'nden yazılan cevap

T.C. BASKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

1

134 26 2
2 vnrk (3 sh f box)

OSMANLI ARŞİVİ
HR.İM

میرزا علی قلی خان
تاجیک

میلاد	مسود	میش و تاریخ
2		

بروسه تورک اوجا غمخیت لاره ک
ریاضت خلیه سینه

موضوع مجله سینما فیلمازیه یا کوندر کسبه
اولدیفین و بناز خدی بوز در سلجوق قیام بدیندیفین تورک اوجا غمخیت لاره ک
تراپوزیا مشی یا سکیله سینه بلدی کسبه اولدیفین یا کوندر کسبه
تقدیم احترام اولونو - اصفتم

کلاس	تاریخ و تاریخ
عمومی نومرو	917
شخصی نومرو	500
تاریخ	134 26 2

HR.İM.00134.00026.002

Bursa Türk Ocağı Heyet-i İdaresi

Riyaseti Aliyesine


Mevzuu bahis sinema filmlerinin Paris'e gönderilmiş olduğuna ve binaenaleyh burada mevcut film bulunmadığı ledel - Japonya temsili siyasiligidinden bildirilmiş olduğu beyan - takdim ihtiram olunur efendim.


EK-3. Ankara Türk Ocağı binasındaki sinema ve tiyatronun tüketim vergisinden muafiyeti (09.12.1930)

T. C. BAŞVEKÂLET Muamelât Müdürlüğü		Dosya işaretleri	
Şube:		125 35	
Sayı:		696	
T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ			
Evrağın	Numarası	<p>Türk ocağı Merkez Heyeti Teşkilatına</p> <p>Merkez Heyeti binasındaki tiyatro ve sinema için istih- lak vergisinden muafiyeti hat- tındaki 16-11-1930 tarihli 1406 numaralı tezkere için zincirine Maliye Vekâletinden yazı- lan 6.12.1930 ta ve $\frac{8092}{32}$ numaralı tezkere için bir sureti beyan malî mat leffen irsal kılınmıştır. Bilvesile teşekkür ederim ef.</p> <p>Yazık (B.S. v. n. M.S.)</p>	
	Tarihi		
Yazan memur			
Yazı tarihi	8.12.1930		
Muavin			
Beyaz eden	<i>[Signature]</i>		
Beyaz tarihi	8-12-1930		
Karşılaştıranlar			
Sadıra No.	6		
Merbutatı	4298		
Sevk tarihi	9-12-1930		
Kayıt eden			
Düşünceler			
-5-			
030	10	136	374 15
1			

EK-3. (devam)

6 /12/1930


Maliye Vekâleti
Varidal Umum
müdürlüğü
S/2
U 8092
H 32


Baş Vekâlet Yüksek Makamına

-Hülâsa-

Türk ocakları merkez heyeti binasındaki sinama ve tiyatrunun istihlâk vergisi hakkında,

Ankara Türk ocakları merkez heyeti tarafından makâmı samilerine takdim kılınup vekâleti aciziye havale buyurulan teskere mütalâa ve tetkik olundu.

Hususî istihlâk vergisi kanunu mucibince, terbiyevî hizmetleri kabul edilecek müesseseler hakkında Vekâletimizle, Maarif Vekâleti arasında kabul edilen esaslara göre,

A - Terbiyevî ve san'atkârane hizmetleri sanayii nefise endümenile Türkiye Sanayii nefise birliği tarafından tasdik ve Maarif Vekâletince de kabul edilecek temsil heyetleriyle maarif veya belediyelerden senevi tahsisatlı daimî hükümet tiyatroları,

B - İstanbul konservatuvarı ile Ankara Musiki muallim mektebinin ve purugramları Maarif Vekâletinin tasdikına iktiran ederek açılacak musika müessesesinin muallim ve talebelerile birlikte mektep namına verecekleri konserleri,

C - Maarif Vekâletinin millî talim ve terbiye dairesi tarafından getirilen veya imâl ettirilen yahut terbiyeye hadim olduğu tasdik edilen sinama filimlerinin mekteplerde irasî halinde,

istihlâk resminden muafiyeti tensip kılınmıştı. Türk ocaklarının muafiyet talebine dair vaki müracaatlarına, bu esaslara mütabık bulunmaması itibarile, mukaddema menfi cevap verilmiş olduğu arz olunur efendim.

Maliyevekili,
ali Piy

Tahrirata
6 - IV - 1930

2

6-12-30 8190

030	10			136	974	15
-----	----	--	--	-----	-----	----

Türk Ocakları

Merkez Hey'eti

Sayı
1406

16. TES. SANI 1930

Baş Vekâleticelileye



Pek Muhterem Efendim Hazretleri;

Yeni inşa edilen Türk Ocakları Merkez binasının asrın ve sanatın bütün tekniğini ihtiva eden bir sahneye malik bulunduğu malûmedevletinizdir.

Türk Ocaklarının; yirmi seneye yakın bir zamandan beri ifa ettikleri mesai arasında halkın bediî terbiyesi üzerinde yüksek tesiri olan tiyatro ve sinemalardan azamî istifade yolunu aradığı bir hakikattir. Bu itibarla, hizmetlerinden müstağni olamayacağımız mevcut tiyatronun daima faal bir halde bulunmasını temin etmek için yapılan sarfiyat esasen zaif olan malî vaziyetimizi bir kat daha sarsmaktadır.

Paris, Berlin ve Viyana gibi büyük hükûmet merkezlerindeki millî sahneler devlet tarafından himaye edilir. Ve her seneki masraf fazlalığı hükûmet ve belediyeler tarafından karşılanır. Tiyatromuzun şimdiye kadar ne devlet, ne de şehir teşkilâtı tara-

030	10			136	974	15
-----	----	--	--	-----	-----	----

3

Türk Ocakları

Merkez Hey'eti
Sayı

/ / 193



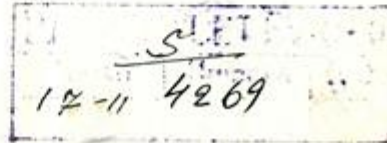
finden böyle bir himayeye mazhar olamadığı malûmu-
samileridir. ^{da}

Büyük Millet Meclisinin 19/5/930 tarihinde kabul ettiği 2629 numaralı "eğlence ve hususî istihlâk vergisi kanunu" nun ikinci maddesinin (b) fıkrasında halkın istifadesi ve tekâmülü için çalışan bu gibi müesseselerden istihlâk rûsumu alınmaması kayd^ı tasrih edilmiş ve ancak bu musafiyetten istifade edilebilmesi için Maarif ve Maliye Vekâletlerince müessesenin bu hizmeti ifa ettiğinin tasdik edilmesi şart olarak zikredilmiştir. Maarif Vekâletinin bu husustaki hizmetimizi kabul eden tezkeresinin bir suretini leffen takdim ediyoruz. Bu musafiyetten istifade etmemiz için müsaade ve emrisamilerini istirham eder en kalbî hürmetlerimizi arz ve teyit eyleriz pek muhterem Efendim Hazretleri.

Merkez Heyeti Reisi

M
Maliye Vekâletine *Hamdullah Suphi*

17-11-930



4

EK-3. (devam)

124
15

15 / 6 / 1930

Türk Ocakları
Merkez Hey'eti
Sayı
937

T.C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Suret

Maliye Vekili Saraç oğlu Şükrü Beyefendiye

Muhterem efendim;

Ahiren inşaatı ikmâl edilen Türk Ocakları Merkez binasında açılan Tiyatro ve Sinema Vekâleti celilelerince tasdik edileceği üzere halkın ve gençliğin terbiye ve tehzibi için faydeli olduğundan bu sinema ve tiyatronun 1629 numara ve 16/5/930 tarihli kanunun ikinci maddesi (B) fıkrasına müsteniden eğlence ve hususi istihlâk vergisinden muaf tutulması Vekâletimizçe muvafık görülmüştür . Vekâleticelilelerince de tasvip buyrulduğu takdirde bu husususta muktezi muamelenin ifasına ve neticenin işarına müsadelerini arz ederim . Hürmetler efendim .

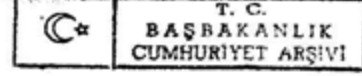
Maarif Vekili
Cemâl Hüsnü

030	10			136	374	15
-----	----	--	--	-----	-----	----

5

EK-4. Türk Ocakları Merkez Heyetince Ankara'ya getirilecek tiyatro temsil heyetlerine Devlet Demiryolları'nda %50 indirim yapılması(09.11.1930)

T. C.
BAŞVEKÂLET
MÜHÜRLEME BÜROBİRLİĞİ
Şube : _____
Sayı : 70772



KARARNAME

İSGİ senesi zarfında Türk ocakları merkez heyetince Avrupadan ve dahilden Ankaraya celbedilecek tiyatro temsil heyetlerine gidip ve döndüğ nakliye ücretlerinden Devlet demiryollarınca asgarî beş kişilik heyetlere münhasır kalmak şartıyla % 50 tenzilât yapılması; Nafia Vekâletinin 30/10/930 tarih ve 2265 numaralı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetininin 9/11/930 tarihli iğtimasında tasvip ve kabul olmuştur .

9/11/930

ERİSİCÜMÜR

Gazi M. Kemâl

Bş. V.

İsmail

Ad. V.

Ahmed Kemal

M. M. V.

Mehmed Ali Kemal

Da. V.

S. Mustafa

Ha. V.

İsmail Kemal

Ma. V.

Mustafa

Mf. V.

Mehmed Ali Kemal

Na. V.

Mustafa Kemal

İk. V.

Mustafa Kemal

S. İ. M. V.

S. Mustafa Kemal

930 18 01 02 15 72 16

EK-5 Zile Himaye-i Etfal ve Türk Ocağı Menfaatlerine

1- At koşusu Teşrîn-i sanînin üçüncü Perşembe günü sabahleyin Zile'nin cenubunda vâki Hızırık mevkiinde bin metrelik dâire dâhilinde yapılacaktır.

2- Yarış ber-vech-i âtî şeklindedir.

a) Birinci Koşu: Ale'1-umûm yerli hayvanâtına mahsûs olup yarış dâiresini dört defa devr edecektir. Hayvanâtın irtifa'lan 1,38'den dûn olmayacak ve sinnleri beşi tecâvüz eylemiş bulunacaktır. Kaydiyesi beş liradır. Birinciye (40) lira, ikinciye münâsib bir hediye verilecektir.

b) İkinci Koşu: Nisfu'd-dem ve hâlisü'd-dem hayvanâta mahsûs olup bin metrelik dâireyi altı defa devr edecektir. Bunların irtifa'lan 1,45'den yukarı olup ve sinnleri beşden aşağı olmamak şarttır. Kaydiyesi on lira ve birinciye (75), ikinciye (40) lira verilecektir.

c) Üçüncü Koşu: Sûvârî Jandarma hayvanâtına mahsûsdur. Dâire-i mezkûreyi üç defa devr edecektir. Kaydiyesi yoktur. Birinciye beş lira verilecektir. Jandarma hayvanâtı eğerli olacaktır.

3- Birinci ve ikinci koşuya iştirak edecek binicilerin sikleti (50) elli kilodan aşağı ve sinnleri onbeşden dûn olmayacaktır.

4- Merkeb koşusu bin metre dâireyi bir defa devr edecektir. Birinci gelene beş lira verilecektir.

5- Yaya koşu bin metrelik dâireyi bir kere kat

edecektir. Birinciye beş lira, duhuliye yoktur.

6- İğdiç ve kısarak hayvanâtı iştirak edemez. Koşu çıplak hayvanladır.

7- Yarışlarda hayvanât filamalar dâhilinde geçemez, geçerse veya kırbaçla diğerinin hayvanâtına vurursa veya ürkütürse veya hangi bir hileyi isti'mâl ederse hakları iskat olunur.

Sûvârî hayvanâtından düşüp de diğerinin mu'âvenetine ihtiyâç mess etmeksizin hayvanâtına binip de yarış kazananların hakları mahfuzdur.

8- Pehlivan güreşi üç nevi'dir. Baş, orta, ayak. Başpehlivana yirmi, orta pehlivana on, ayağa beş lira ikramiye verilecektir.

9- Seyirciler için husûsî mevkiler ayrılacak. Duhuliye bileterleri fevkalâde [hamiyyete mahsûstur] beyefendiler için birinci mevkî elli, ikinci mevkî otuzbeş, üçüncü yirmibeş, Hanimefendiler için, birinci mevkî otuzbeş, ikinci mevkî yirmibeş kuruştur. On yaşına kadar olan çocuklar müstesnadır.

10- Biletler Himâye-i Etfâl, Türk Ocağında ve Hey'et-i Tertîbiye azalarında bulundurulacaktır.

11- Tertîb olunan koşular ve güreşlere iştirak etmek isteyenler Teşrîn-i sâninin ikinci günü akşama kadar binicilerini ve hayvanlarını ve pehlivanlar isimlerini kaza belediye dairesindeki kabul heyetine kayıt ettirmelidirler.

EK-6. Cağaloğlu Türk Ocağı binasında açılacak Japon Sergisi'ne katılacak firma ve eşantyon ürünlerin Listesi (Fr.,İng.)(M-19-02-1926)

(ENTRÉE LIBRE)

18 شباط - 4 مارت

Exposition Japonaise

18 - Février - 4 Mars.

استانبولده ایلیک ژاپون سرکیسی

هر کون صباح ساعت (10) دن (17) ه قدر

اون بین کون دوام ایدمکندر

於土耳其府大平五年二月

سرک محلی : استانبولده جمال اولغنده تورک اوچاقی

日本商品見本展覧會

Première Exposition JAPONAISE à Constantinople

Pour 15 jours

chaque jour de 10 heures à 17 heures .

Salle d'exposition : Turc Odjaghi Stamboul Djagel aglou

OSMANLI ARŞIVI

HR.İM

252	58	3
-----	----	---

HR.İM.00252.00058.003

İstanbul'da İlk Japon Şirketi
&
Her gün sabah saat (10)dan (17) e kadar
&
On beş gün devam edecektir

.....
İstanbul'da Cağaloğlu'nda Türk Ocağı

EK-6. (devam)

HR.İM. 251/1
252/58
Constantinople le 10 Février 1926

L'exposition JAPONAISE dont l'inauguration aura lieu Dimanche 21 Février dans la salle de Turc Odj-agh, mettera à la disposition de l'honorable public toute la production, l'industrie et l'art japonaise .
Monsieur (Wa Kamatsu) attaché Commercial du Japon se tiendra dans la salle de l'exposition de 15 heures à 17 heures pour fournir des renseignements aux visiteurs et commerçants .



T. C. BAŞBAKANLIK
OSMANLI ARŞIVI
DARÜLHAŞANLIĞI
İSTANBUL

IMPRIMERIE Senayi - I. - Nefisse



استانبول - ۱۰ شباط ۱۹۲۶

استانبولده جفال اوغلنده تورک اوچاغی باستانده
۲۱ شباط بازار کوی رسم کشادی اجرا ایدیله جک اولان
[ژاپون سرکیسی] نده حقیق ژاپون اشیایی، ژاپون سانایی،
وزاپون استحصالاتی تشهیر ایدیله جکدر. هرکون ساعت (۱۵) دن
(۱۷) بقدر ژاپون آتاشه قومر سیالی موسیو [واقعاتسیر]
سرک حقدده ایضا حاده بوتنی اوزره سرکیده حاضر بوله بقدر .



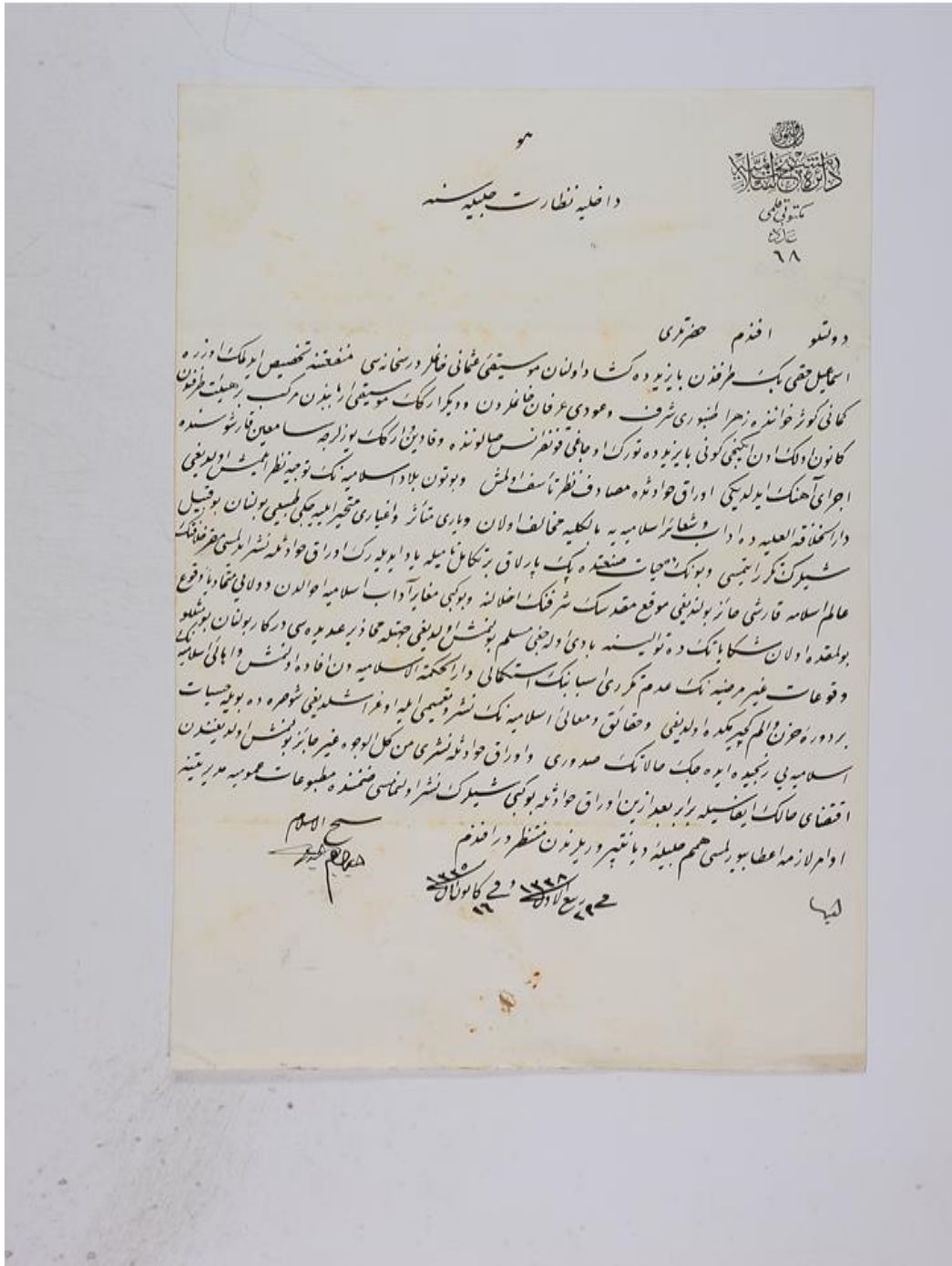
استانبول - صنایع کلبه مطبعه

HR.İM.00252.00058.003

İstanbul 10 Şubat 1926

İstanbul'da Cağaloğlu'nda Türk Ocağı binasında 12 Şubat Pazar günü resmi küşadı icra edilecek olan (Japon Sergisi) nde hakiki Japon eşyası, Japon sanayi ve Japon istihsalatı teşhir edilecektir. Her gün saat (15)den (17) ye kadar Japon ataşe kommersiyali Mösyö şirketi hakkında izahatta bulunmak üzere sergide hazır bulunacaktır.

EK-7. Türkocağında kadın ve erkeklerden müteşekkil bir musiki heyetinin verdiği konserin adab-ı islamiyeye mugayir olduğu, bunun tekrarının önlenmesi gerektiği.(H-04-04-1338)



EK-7 (devam)

Dâhiliye Nezareti Celilesine

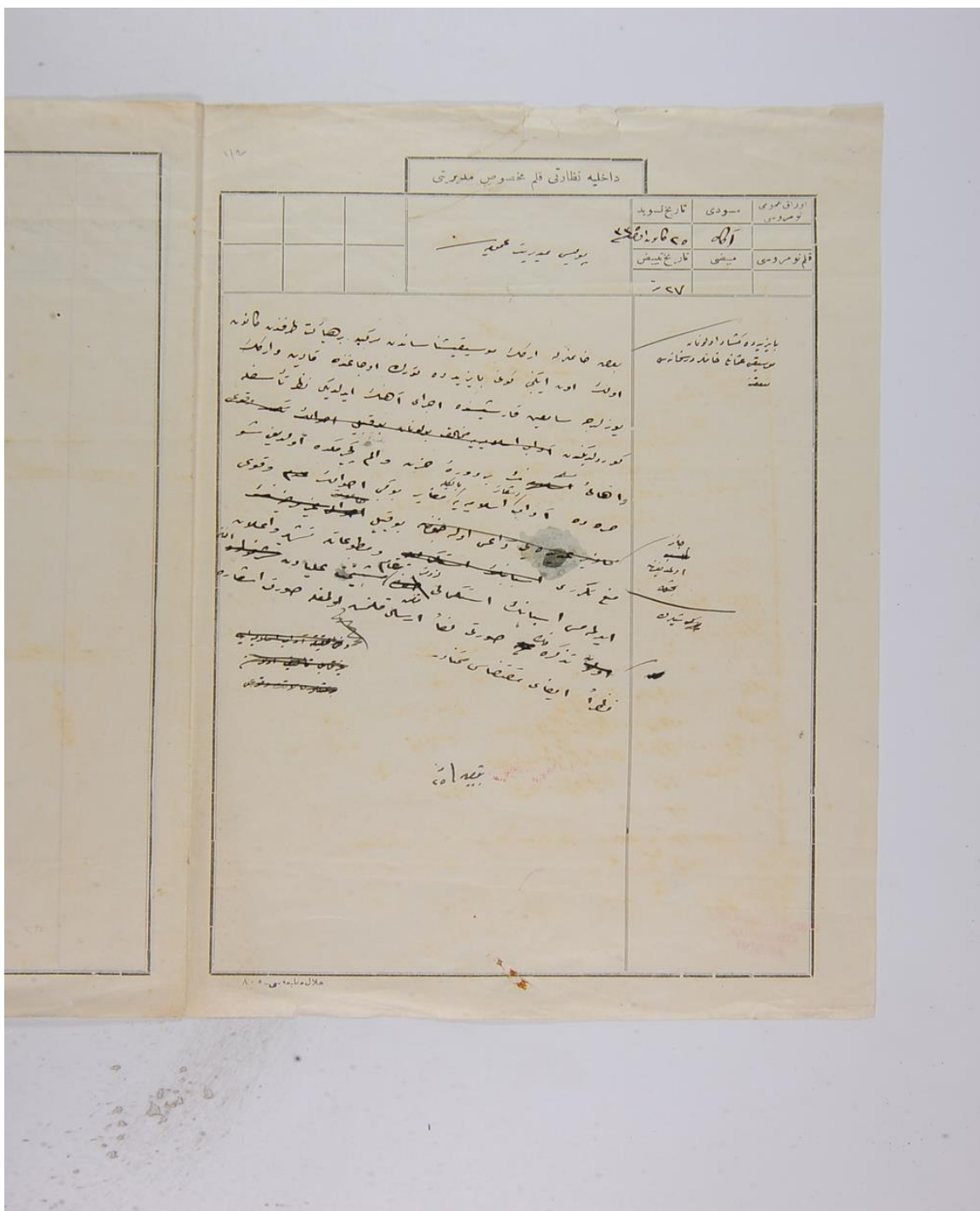
Devletlü efendim hazretleri

İsmail Hakkı Bey tarafından Beyazıt'ta - - Musikiyi Osmani Hanımlar Dershanesi menfaatine tahsis edilmek üzere kemani - tanburi şerif ve udi irfan hanımlardan ve diğer erkek musiki erbabından mürekkep bir heyet tarafından kanun-ı evvelin 12. günü Beyazıt'ta Türk Ocağı konferans salonunda ve kadın ve erkek yüzlerce samiin(dinleyiciler) karşısında icrayı ahenk edildiği evrak-ı havadiste müsadif-i nazar-ı teessüf olması ve bütün biladi islamiyenin tevcihi nazar eylemiş olduğu darül hilafetül aliyyede adab-ı şeairi islamiyeye bil külliye muhalif olan diyarı müteessir ve ağyarı mütehayyir eyleyeceği tabii bulunan bu kabil şeyleri tekrar etmesi ve bunun da hayat-ı sanatta pek parlak bir tekamül namıyla yad edilerek evrak-ı havadisle neşr edilmesi makam-ı hilafetin alemi islama karşı haiz bulunduğu mevki-i mukaddesin şerefine ihlaline ve bu gibi mugayir-i adab-ı İslamiye-i ahvalden dolayı mütemadiyen vukuu bulmakta olan şikayatin da tevalisine (sürüp gitmek) badi(sebep olan, başlangıç) müsellim bulunmuş olduğu cihetle muhazir-i(kusurlar) adidesi derkar bulunan bu misüllü vukuat-ı gayri maraziyenin ademi tekrarı esbabının istikmali(tamamlama) ve darül hikmetül islamiyeden ifade olunmuş ve ahali-i İslamiye bir devre-i harbü alem geçirmekte olduğu ve hakayik-i? Meali-i islamiyenin neşri tamimi ile uğraşıldığı şu sırada böyle hissiyatı islamiyeyi rencide edecek halatin suduru ve evrakı havadisle neşri min küllü vücuh (her yönden) gayri caiz bulunmuş olduğundan iktizayı halin ifasıyla beraber - izin evrakı havadisle bu gibi şeylerin neşr olunması zımında matbuat umumiye müdüriyetine evamiri lazıme ita buyurulması hükmü celile-i diyanete - muntazırdır(beklenilmektedir) efendim.

Şeyhülislam

16 Kanun-ı Evvel 1335

23? Rebiül Evvel 1338



EK-7 (devam)

Dâhiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti

Evrak-1 Umumi Numarası Tarih

Kalem Numarası Tarih

..... Müdüriyeti Umumiyesine

Bayezıt'ta küşad olunan Musiki-i Osmani Hanımlar Dershaneşi

Bazı hanımlar erkek musikişinasından mürekkep bir heyet tarafından kanun-ı evvelin on ikinci günü Bayezıt'ta Türk Ocağı'nda kadın ve erkek yüzlerce samiin karşısında icra-yı ahenk edildiği nazar-ı teessüfle görüldüğünden ve ahali-i İslamiye bir devre-i harbin elem geçirmekte olduğu şu sırada adab-ı şair-i islamiyeye bi külliye mugayyir bu gibi ahvalin vukuu caiz olmadığından


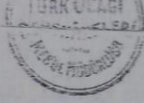
neşr ve ilan edilmesi esbabının istikmali

tezkirenin sureti leffen irsal kılınmış olmakla sureti istiare - - muktezası

EK-8. Ankara Türk Ocağı'nda Açılan Serbest Ticari Hesap ve Muhasebe Kursu'nu tamamlayanlara verilen Ehliyet Varakası

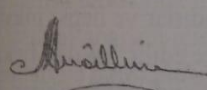

ANKARA
TÜRK OCAĞI DERŞHANELERİ

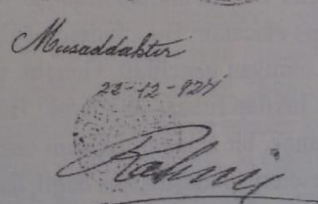
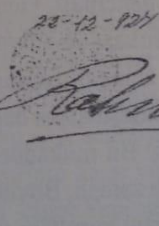
Ehliyet varakası

Kayı numarası	İsmi	Federinin İsmi	Tevalüdü	Tam numara	Kazanılan numara	Derecesi	VAZİFESİ
276	Mahmut B.	İsmail B.	1317	10	9	en iyi	Müzece ressam.

Türk ocağı binasında açılan ve devrei tahsili dört aydan ibaret olan «Serbest ticari hesap ve muhasebe» kursuna devam edip maliye, iktisat ve meârif veldâletleriyle bankalardan izâm kılınan heyet-i mümeyyize huzûrunda şifâhi ve tahriri imtihanı icrâ edilen halâda hüviyeti yazılı Mahmut beyin ~~adına~~ ehliyet eylediğini ve mâli müesseselerle Bankalarla ve ticaret evlerinde şifâi vazife adâlebcek derecede ameli ve nazari mâlumatla mücehhez olduğunu mübeyyin Ehliyet varakası tanzim kılınmış.


Mustafa Akok
20-12-1929



Mustafa Akok
20-12-1929


Ek 1: Ankara Türk Ocağı Dershaneleri tarafından 20. 02 . 1929 tarihinde;
"Serbest Ticari Hesap ve Muhasebe Kursu"nu tamamlaması sonucunda verilen
"Ehliyet Varakası"nda yer alan Akok'un gençlik yıllarına ait tek fotoğrafı.

Ankara Türk Ocağının 1929 senesinde açtığı muhasebe kursuna ait sertifika. Alacahöyük kazılarını yöneten Cumhuriyet döneminin ünlü müzecilerinden Mahmut Akok'a aittir.

EK-9. Türk Ocağı tarafından Almanya'ya tahsile gönderilecek olan Sanayi-i Nefise Mektebi talebelerinden Ahmed Zeki'nin pasaport muamelesinin yapılması talebi.(M-31-03-1923)

OSMANLI ARŞİVİ
HR.İM
27 55

2704
(3046 bap)

قید مقامی

امور عالیہ اور برصغیر ہندوستان

شعبہ نومروسی

سود و تاریخ	بیم	مکان	معد	مدرجہ	معلومات

نوع مسودہ : اسناد خود ولایتی دہانہ

تاریخ ولادت : ۱۲۹۶
تاریخ صدور : ۱۳۰۰
تاریخ : ۱۳۳۹

OSMANLI ARŞİVİ
HR.İM
27 55

2704
(3046 bap)

قید مقامی

امور عالیہ اور برصغیر ہندوستان

شعبہ نومروسی

سود و تاریخ	بیم	مکان	معد	مدرجہ	معلومات

نوع مسودہ : اسناد خود ولایتی دہانہ

تاریخ ولادت : ۱۲۹۶
تاریخ صدور : ۱۳۰۰
تاریخ : ۱۳۳۹

OSMANLI ARŞİVİ
HR.İM
27 55

2704
(3046 bap)

قید مقامی

امور عالیہ اور برصغیر ہندوستان

شعبہ نومروسی

سود و تاریخ	بیم	مکان	معد	مدرجہ	معلومات

نوع مسودہ : اسناد خود ولایتی دہانہ

تاریخ ولادت : ۱۲۹۶
تاریخ صدور : ۱۳۰۰
تاریخ : ۱۳۳۹

HR.IM.00027.00055.001

Ek-9. (devam)

Dosyası:

Kayıt Damgası - Umur-ı Siyasiye Müdüriyeti Umumiyesi

Şube Numrosu:

Müsevvid? ve Tarih Mümeyyiz Muavin Müdür Müdür-i Umumi -

Nevi Müsvedde:

İstanbul Vilayeti Vekâletine

Türk Ocağı tarafından Almanya'ya resim tahsili için gönderilmekte olan Sanayi-i Nefise Mektebi resim şubesi talebesinden Ahmed Zeki Efendi'nin mahali mezkûra gidebilmesi için icap eden pasaportunun itasına muamelenin ifa buyurulması havidir efendim.

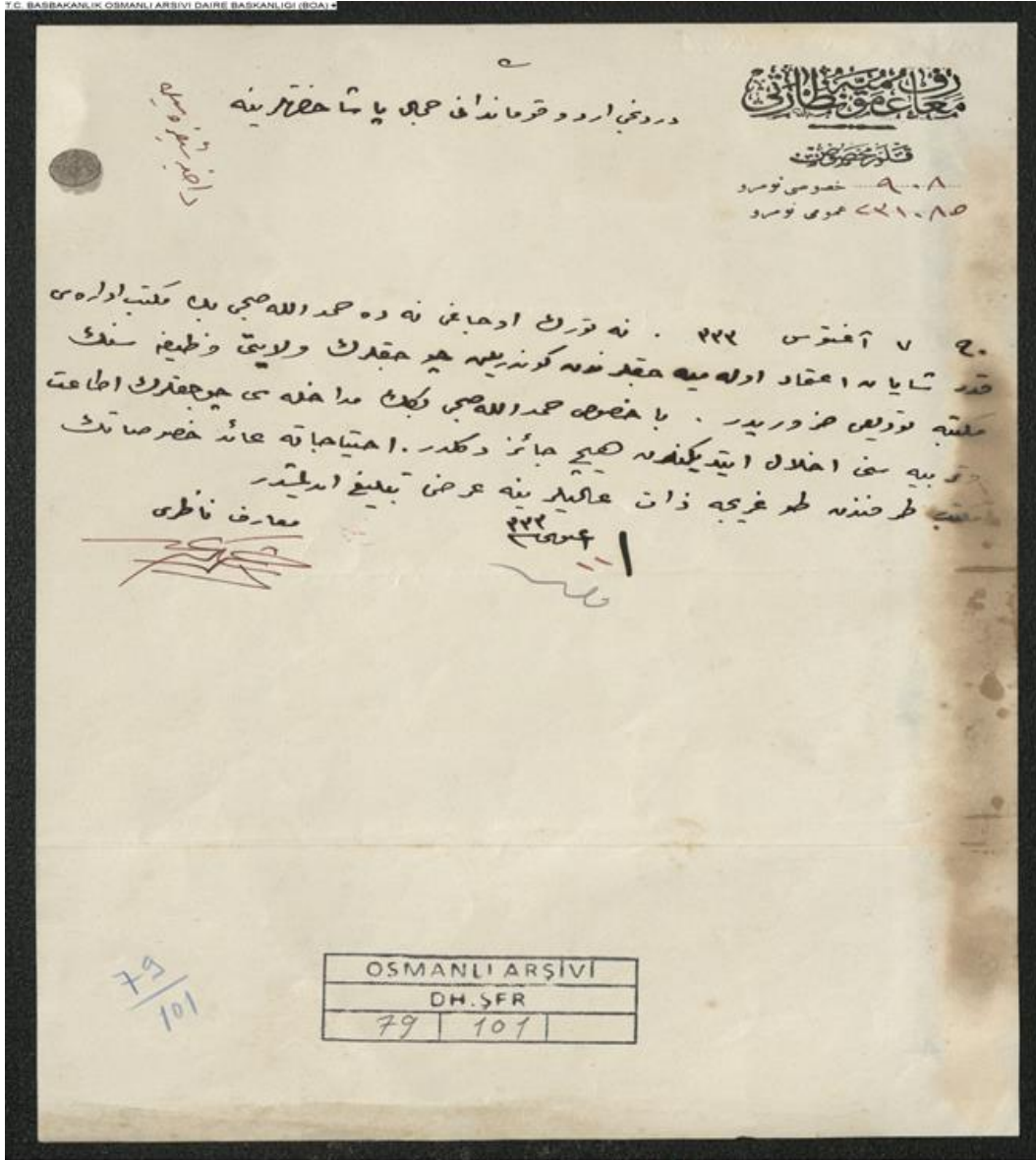
Müstenid olduğu evrak / hülasa / evveliyat ve müzilat?

Umumi numrosu 1246

Hususi numrosu 142

Tarih 31? Mart 1339

EK-10. Türk Ocağı ile Hamdullah Suphi Bey'in, gönderilen çocukların velayetine müdahale etmelerinin eğitimde zararlı olacağı sebebiyle mektep idaresine itimad edilmesine dâir Maarif-i Umumiye Nezareti'nden Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya çekilen telgraf.(H-22-10-1335)



DH.ŞFR.00079.00101.001

EK-10. (devam)

Dördüncü Ordu Kumandanlığı Cemal Paşa Hazretlerine

Dahiliye Sefiresiyle

Hususi Numro 908

Umumi Numro 231085

--- 5 Ağustos 333 ne Türk Ocağı'na da Hamdullah Suphi Bey mektep idaresi kadar şayan-ı itimat olamayacaklarından gönderilmiş çocukların velayeti vazifesinin mektebe tevdi Bahusus Hamdullah Suphi Bey'in müdahalesi çocukların itaat terbiyesini ihlal ettiğinden hiç caiz değildir. İhtiyacata ait hususatın tarafından doğruca zatı alilerine arz-ı tebliğ edilmiştir.

Maarif Nazırı

Fi 11 Ağustos 333

EK-11.(devam)

Kararname

Mektep ittihazına elverişli olmadığı cihetle idare-i hususiyeye devr olunmayan ve ol babdaki kanun ahkamına tevfi ken bir kısmında kaydı hayat şartıyla sabık şeyhi ikamet eden İstanbul'da Sultan Ahmed civarındaki Mahmut Paşa yokuşunda kainTürkistanlılara ait tekkanin şeyhin ikamet ettiği aksamdan maadasının Maarif Vekaleti'ne nezareti Türk Ocakları Merkez Heyeti'nin idaresi altında olmak şartıyla hariç Türk memleketlerinden tahsil için İstanbul'a gelen fakir Türk talebenin ikametine tahsisi evkaf müdüriyeti umumiyesinin işarına atfen vekaleti müşarülileyhin 19 Kanun-ı Sani 928 tarih ve 39/1803 numrolu tezkiresiyle vukuu bulan teklifi üzerine icra vekilleri heyetinin 22 Kanun-ı Sani 928 tarihli icraatında tasvip ve kabul olunmuştur.

**Maarif Vekaleti Celilesine
Evkaf Müdüriyeti Umumiyesine**

İstanbul'da Sultan Ahmed civarında Mahmut Paşa yokuşunda kain Türkistanlılara ait tekkenin hariç Türk memleketlerinde gelecek talebenin ikametine tahsisi hakkında icra vekilleri heyetinin fi 22 Kanun-ı Sani 928 tarihli icraatının müttehaz karar üzerine tanzim olunan kararnamenin müsadık sureti leffen takdim olunmuştur efendim.

Maarif Vekaleti Celilesine ve Evkaf müdüriyeti umumiyesine yazılmıştır.

**Başvekil namına
Müsteşar**

DEVLET ARŞIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞIVI
تاریخ: ۱۹ مارس ۱۹۶۲

موزه لور رازسی
۲۹ مارس ۱۹۶۲

بازن وکالت حلیله به

استان نیروده سلطان احمد حوارینده محمد باشا بو قوشنده کاشن نورکستان نلیباره عائد تکیه ناک نورکستان نده و دیگر تورک
ملکیتارندن کلن طلبه ناک اقامتیه تخصیصی تورک اوجاقلری مرکز هیئتینه تکلیف ای دیلمکده در .

تکیه و تریه لراک سد والفاستنه دافر اولن قرارنامه موجسته یونلرین مکتب اتناذینه الوریشلی اولانلارک اداره -
خصوصیه لره دوری والوریشلی اولما یا نارینک اوانا نه ما تیارن مکتب اتناستنه تخصیصی لازم کلدیکی وعرض اولنان
تکیه اینه مکتب اتناذینه مساعد اولمادیکی کی دروتنه بر موجب قانون ما بق شینک قید حیات شریلیله اقامت -
ایتمسندن دولای حالاً ما تیارمستنده امکان اولمادیکی و بناء علیه بوش قالن اقامتیه خارجدن تحصیل ایچون کلن
تورک طلبه ناک اقامتیه تخصیصی روح قانونه بکده معا بر اولایمینی اوفاد مدیریت عمومیستک ۳۱ - تقریر قانی -
۹۳۷ تاریخ و ۴۲۰۵۶ نومرولو تذکره سنده بیان ای دلتمن بو سلاله وکالت عاجز بده موافق کورولمن -
اولدیغندن مذکور تکیه ناک شینک اقامت ای ندیکی تمسندن ما عدلستان کوا لیمز قاتاری و تورک اوجاقلری مرکز هیئتینک
ادارسی آلتینده اولن ، خارج تورک ملکیتارندن تحصیل ایچون استان نیروده کلن قیبر تورک طلبه ناک اقامتیه تخصیصی
ضمنده هیئت وکیلعه برقرار اتناذینه مساعده بیورلمسنی رجا ایتمم .

معارف و کبلی

صالح

تعیین و تکیه به ۱۹

قبول و عهده ستمک

م.ت

(عهده تک مانکی دائر ، افاده سیله بازیلان اوراده جواب آتکیل ایتمکینک تهریمی رجا اولونور .)

EK-11 (devam)

Hülasa: İstanbul'da Sultan Ahmet civarındaki Türkistan tekkesinin hariç Türk memleketlerinden gelen fakir talebenin ikametine tahsisi hakkında

Maarif Vekaleti
Müzeler Dairesi
29

Baş Vekaleti Celileye

İstanbul'da Sultan Ahmet civarında Mahmut Paşa yokuşunda kain Türkistanlılara ait tekkenin Türkistan'dan ve diğer Türk memleketlerinden gelen talebenin ikametine tahsisi Türk Ocakları Merkez Heyetine teklif edilmektedir.

Tekke ve türbelerin Ve ilgasına dair olan kararname mucibince bunların mektep ittihazına elverişli olanların idare-i hususiyelere devri ve elverişli olmayanların evkafça satılarak mektep inşasına tahsisi lazım geldiği ve arz olunan tekke ise mektep ittihazına müsait olmadığı gibi derununda ber mucibi kanun sabık şeyhin kaydı hayat ikamet etmesinden dolayı hala satılmasına da imkan olmadığı ve binaenaleyh boş kalan aksamının hariçten tahsil için gelen Türk talebenin ikametine tahsisi ruhu kanuna pek de mugayyir olamayacağı evkaf müdüriyeti umumiyesinin 21 Teşrin-i Sani 927 tarih ve 42-52/129 numrolu tezkiresinde beyan edilmiş ve bu mütalaa vekaleti acziyede muvafık görülmüş olduğundan mezkur tekkenin şeyhin ikamet ettiği kısımdan maadasının vekaletimizin nezareti ve Türk Ocakları Merkez Heyeti'nin idaresi altında olarak hariç Türk memleketlerinden tahsil için İstanbul'a gelen fakir Türk talebenin ikametine tahsisi zımında heyeti vekilece bir karar ittihazına müsaade buyurulmasını rica ederim efendim.

Maarif Vekili

19/ Heyet-i Vekileye

Kabul fi 22 Kanun-ı Sani



-146-

"قانون"

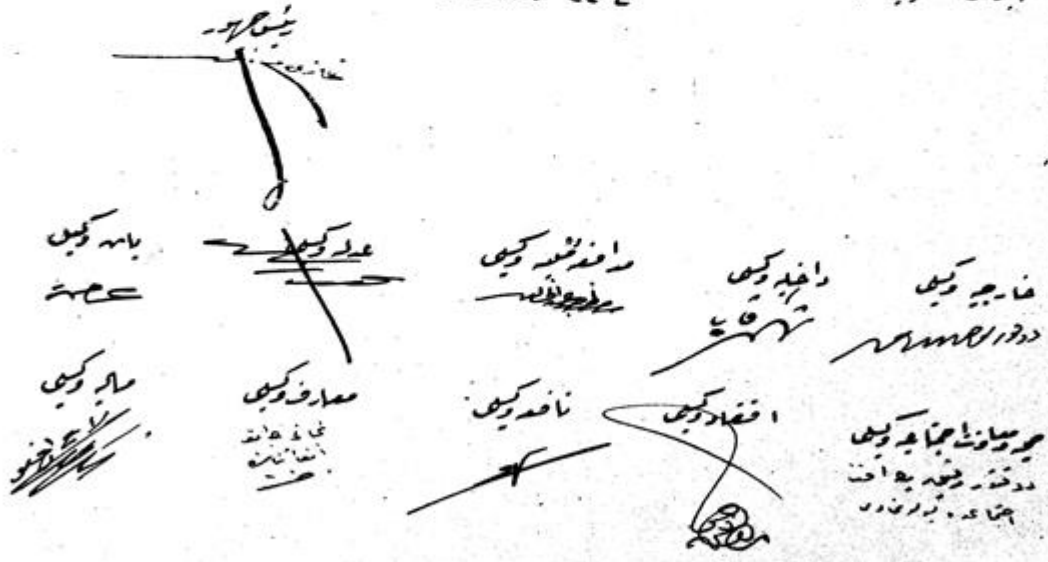


6093

۶۰۹۴

سبب اتحادیه المومنین اولما دینی حقیقه ادا ره ظهوریه به دودا اولونغان و اولبارده که قانون اعطاء نوقفا
 قیسه قید بیان تظلمه سبب دینی اقات ادا ره سبب اولونمیش و سبب اولونمیش احوال ادا ره قیسه قید بیان
 عاقبت تظلمه سبب اقات ادا ره سبب اولونمیش و سبب اولونمیش احوال ادا ره قیسه قید بیان
 مرکز صحت ادا ره سبب اولونمیش و سبب اولونمیش احوال ادا ره قیسه قید بیان
 سبب اقات ادا ره سبب اولونمیش و سبب اولونمیش احوال ادا ره قیسه قید بیان
 تاریخ و ۱۸۹۴ نورولونمیش و قیسه قید بیان اولونمیش و سبب اولونمیش احوال ادا ره قیسه قید بیان
 احوال ادا ره سبب اولونمیش و سبب اولونمیش احوال ادا ره قیسه قید بیان

۱۸۹۴



080 18 01 02 76 5

EK -11 devam

146

Kararname

Mektep ittihazına elverişli olmadığı cihetle idare-i hususiyeye devr olunmayan ve ol babdaki kanunı ahkama tevfikeyn bir kısmına kaydı hayat şartıyla sabık şeyhi ikamet eden İstanbul'da Sultan Ahmet civarındaki Mahmut Paşa yokuşunda kain Türkistanlılara ait tekkenin şeyhin ikamet ettiği aksamından maadasının maarif vekaletine nezareti Türk Ocakları Merkez Heyeti'nin idaresi altında olmak şartıyla hariç Türk memleketlerinden tahsil için İstanbul'a gelen fakir Türk talebenin ikametine tahsisi evkaf müdüriyeti umumiyesinin işarına atfen vekaleti müşarüleyhin fi 19 Kanun-ı Sani 928 tarih ve 39/1803 numrolu tezkiresiyle vukuu bulan teklifi üzerine icra vekilleri heyetinin fi 22 Kanun-ı Sani 928 tarihli icramında tasvip ve kabul olunmuştur.

Fi 22 Kanun-ı Sani 928

**Reis-i Cumhur
Gazi Mustafa Kemal**

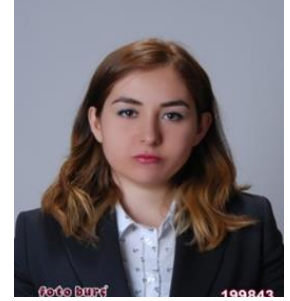
Hariciye Vekili Dahiliye Vekili Müdafaa-i Milliye Vekili Adliye Vekili Baş Vekil

.... ve Muavenet-i İçtimaiye Vekili/Efkar Vekili/Nafia Vekili/ Maarif Vekili/ Maliye Vekili

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : HAYIRLIOĞLU, Nezaket İslam
Uyuğu : TÜRKİYE CUMHURİYETİ
Doğum tarihi ve yeri : 24/05/1992
Medeni hali : Bekâr
Telefon : 5554839095
Faks : -
e-mail : nezaketislamhayirlioglu@gmail.com



Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	2019
Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	2015
Lise	Cemil Keleşoğlu Lisesi	2010

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

- Nezaket İslam HAYIRLIOĞLU, Türk Kadınlarına Seçme –Seçilme Hakkı Verilmesi ve Türk Ocaklarına Yansıması, II. International Academic Research Congress Full Text, Çizgi Kitabevi, Aralık 2017, s.1815-1821. ISBN: 978-605-196-095-1
- YILDIRIM, Z, HAYIRLIOĞLU, N . (2019). Mühimme Defterlerinin Tarih Araştırmaları Açısından Önemi, 82 Numaralı Mühimme Defteri. Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS) , 3 (2) , 205-214. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbyy/issue/51418/658666>



